

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Karistusõiguse osakond

Ingmar Laas

**KARISTUS- JA MÕJUTUSMEETMED
KARISTUSSEADUSTIK § 424 RAKENDAMISEL**

Magistritöö

Juhendajad
Prof. Jaan Sootak
MA, Toomas Liiva

Tartu
2020

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. KARS § 424 KOHALDAMINE	7
1.1 Karistus- ja mõjutusmeetmed	7
1.1.1 Rahaline karistus	9
1.1.2 Tingimisi vangistus koos süüdlase allutamise ja käitumiskontrollile	11
1.1.2.1 Alkoholi tarvitamise keeld	12
1.1.2.2 Sotsiaalprogramm ning kohustus alluda ettenähtud ravile	14
1.1.3 Osaline reaalne vangistus	16
1.1.4 Reaalne vangistus	19
1.1.5 Vangistuse asendamine üldkasuliku tööga	23
1.1.6 Kriminaalasja lõpetamine oportuuniteedi korras	24
2. EMPIIRILINE UURING	27
2.1 Kohtulahendid	27
2.1.1 Tulemused ja analüüs	31
2.1.1.1 Süüdimõistetute karistusmäärad	33
a) Rahaline karistus	34
b) Vangistusest täielik tingimisi vabastamine	35
c) Kohustusliku šokivangistuse kohaldamine	37
d) Reaalne vangistus	40
e) Vangistuse asendamine üldkasuliku tööga	42
f) Juhtimisõiguse äravõtmine	43
2.1.1.2 Täiendavad mõjutusmeetmed	46
a) Konfiskeerimine	46
b) Vahistamine	47
c) Alkoholi ja narkootiliste või psühhotropsete ainete tarvitamise ja omamise keeld	49
d) Sotsiaalprogrammid ning kohustus alluda alkoholismivastasele ravile	51
e) Kohustuslikud vereanalüüsid	53
2.2 Oportuuniteedi kohaldamine	55
2.2.1 Mõjutusmeetmed ning nende rakendamine	56
2.2.2 Mõjutusmeetmete efektiivsus	57
3. MUUDATUSETTEPANEKUD	60
3.1 Muudatusideede rohkus	60
3.1.1 Alkolukk	60
3.1.2 Elektrooniline alkoholijoovet mõõtev seade	64
KOKKUVÕTE	66
ABSTRACT	70
KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU	75

SISSEJUHATUS

Mõtted kirjutada magistritöö joores juhtimise temaatikaga seoses tulenesid eelkõige töö autori isiklikust kokkupuutest joores juhtidega ning teema päevakajalisusest. Töötades Politsei- ja Piirivalveametis uurijana, langes töö autori vastutusalasse ka KarS § 424 kuritegude menetlemine – eelkõige joores juhtide kinnipidamine ja ülekuulamine. Paljude antud magistritöö raames seotud süüdimõistetud isikutega on töö autor erinevate menetlustoimingute raames isiklikult kokku puutunud. Magistritöö pealkiri “Karistus- ja mõjutusmeetmed Karistusseadustik § 424 rakendamisel“ rõhutab lisaks kohtuotsustena sätestatud karistustele ka teiste mõjutusmeetodite tähtsust töö analüüsis. Tegemist on mõjutusmeetmetega, mille eesmärk ei ole õigusrikkujat karistada, vaid pakkuda lahendusi joores juhtimise toime pannud õigusrikkuja alkoholi kuritarvitamisele ning sellega hoida ära uute kuritegude toimepanemist.

Kahtlemata on joores juhtimisega seotud tagajärjed ühiskonnas päevakajalised. 2019. aastal registreeriti Eestis 2703 joores juhtimise kuritegu, neist 635 juhul oli tegemist korduva joores juhtimisega ehk isikutega, kellel on kehtiv karistus kriminaaljoores juhtimise eest.¹ Lisaks kriminaaljoores juhtidele, sõidab meie tänavatel ja teedel suurusjärgus sama hulk sõidukijuhte, kelle joove on väiksem ning kvalifitseerub väärteojoobeks. Hinnates tõsiasja, et politsei poolt teostatava järelevalve käigus saadakse kätte vaid murdosa õigusrikkujatest, sõidab arvestuslikult Eesti teedel iga päev 1000-4000 alkoholi või narkootikume tarvitanud sõidukijuhti. Neist kätte saadakse vaid üks kuni kaks protsenti.² Sarnastele järeldustele jõudis 2017 aastal Turu-uuringute AS läbi viidud analüüsis, mille järgi oli viimase aasta jooksul 3,1 ± 1,5% Eesti vähemalt 15-aastastest elanikkonnast juhtinud sõidukit alkoholi- või narkojoobes.³

Viimati uuenes joores juhtimist käsitlev § 424 1.11.2017 jõustunud seadusega, millega karmistati sanktsioone ning määrati korduva joores juhtimise eest kohustuslik šokivangistus.

¹ G. Palgi. Justiitsministeerium: Joores juhid põhjustavad aastas 2700 kuritegu. Delfi. Saadaval veebis : <https://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/justiitsministeerium-joobes-juhid-pohjustavad-aastas-2700-kuritegu?id=88637987> (19.04.2020)

² A. Ahven. Joores sõidukijuhtimise analüüs: nähtuse ulatus, karistuspraktika ja retsidiivsus. Justiitsministeerium: 2015, lk 1. Saadaval veebis:

https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/joores_juhtimise_analuus.pdf (19.04.2020)

³Turu-uuringute AS. Sõiduki juhtimine joores, väsimusseisundis ja sõidukiiruse valik. 09/2019. Saadaval veebis: https://www.mnt.ee/sites/default/files/survey/soiduki_juhtimine_joores_vasinult_ja_soidukiiruse_valik_09-2017_aruanne.pdf (19.04.2020)

Seletuskirja kohaselt hinnati, et toonased karistused polnud uute süütegude ärahoidmisel efektiivsed ning mootorsõidukite juhid jätkasid kuritegude toimepanemist hoolimata korduvatest kriminaalkaristustest.⁴ Loodeti, et karistusmäärade karmistamine vähendab joobes juhtide osakaalu liikluses.

Pärast 12.1.2020 Saaremaal toimunud liiklusõnnetust, milles hukkus kaks naist ja väikelaps tõstatus uuesti päevakorda joobes juhtimise eest ettenähtud karistuste karmistamine. Sellele vihjasid nii välisminister Urmas Reinsalu, kes 2017 aasta § 424 muutuste ajal justiitsminister oli kui ka paljud teised poliitikud.⁵ Siseministerium töötas 2020 aasta alguses välja ettepanekud joobes juhtide karistuse karmistamiseks, näiteks mõista kriminaalses joobes juhtimise eest minimaalseks karistuseks üks aasta vangistust.⁶

Magistritöö eesmärk on anda põhjalik ülevaade § 424 karistus- ning mõjutusmeetmete rakendamise praktikast Lõuna Ringkonnaprokuratuuri vastutusala näitel, tuues väljas erisused karistus- ja mõjutusmäärades Tartu Maakohtu kohtumajade vahel ning teha omapoolseid ettepanekuid potentsiaalsete meetmete kasutusele võtmiseks, et joobes juhtimist vähendada. Töö autori hinnangul on konkreetsete muudatusettepanekute tegemiseks vaja teada, kuidas prokuratuur ja kohtusüsteem § 424 karistuspraktikat rakendavad. Magistritöö autor on seisukohal, et lisaks karistusmäärade karmistamisele ja minimaalse vangistuse kestuse suurendamisele peab kaaluma ka teisi lahendusi, mis aitaksid joobes juhtimist vähendada. Minimaalse karistuse tõstmine on täiendav kitsendus sanktsioonide määramisel ning vähendab prokuratuuri ja kohtute diskretsiooniõigust, mistõttu peab iga karistusmäärat tõstmisele eelnema põhjalik analüüs. Samuti ei välista minimaalse karistusmäärat tõstmine oportuuniteedi kohaldamist, mistõttu võib tekkida olukord, et kohtuotsustega lõppevate kriminaalasjade osakaal väheneb ning vangistusmäärade tõstmisega sätestatud eesmärgid jäävad saavutamata.

Hüpotees: seadusest tulenevad võimalused joobes juhtide mõjutamisel on mitmekülgsed ja võimaldavad õiglaselt karistada kõiki õigusrikkujaid.

⁴ Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus (suhtumise karmistamine joobes juhtimisse) 328 SE seletuskiri, lk 1. Saadaval veebis: [https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6548ce0b-43f4-49a7-b670-e984917fae72/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20\(suhtumise%20karmistamine%20s%C3%B5iduki%20joobes%20juhtimisse\)](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6548ce0b-43f4-49a7-b670-e984917fae72/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20(suhtumise%20karmistamine%20s%C3%B5iduki%20joobes%20juhtimisse)) (19.04.2020)

⁵ T. Jaakson. Reinsalu hinnangul ei ole roolijoodikute praegused karistused piisavad. ERR. Saadaval veebis: <https://www.err.ee/1024267/ministeeriumid-kavandavad-seadusemuudatusi-joobes-juhtimise-vahendamiseks> (19.04.2020)

⁶ E. Ellermaa. Ministeeriumid kavandavad seadusemuudatusi joobes juhtide vähendamiseks. ERR. Saadaval veebis: <https://www.err.ee/1024267/ministeeriumid-kavandavad-seadusemuudatusi-joobes-juhtimise-vahendamiseks> (19.04.2020)

Käesolev magistritöö koosneb teoreetilisest ning empiirilisest osast ning on üles ehitatud kolmele peatükile. Esimese, teoreetilise peatüki eesmärk on anda ülevaade § 424 kui karistusseadusliku normi ning selle sanktsioonide olemusest ja funktsioonist – keskendutud on rahalisele karistusele, nii tingimisi kui ka reaalsele vangistusele, samuti vangistuse asendamisele üldkasuliku tööga. Töö autor hindab karistuse kohaldamise teoreetilisi aluseid ning selgitab erinevate § 424 karistus- ja mõjutusmeetodite seadusandlikku alust tuginedes õiguskirjandusele ja Riigikohtu lahenditele. Lisaks § 424 karistusvõimalustele on analüüsitud ka teisi mõjutusvahendeid, mis oma olemuselt ei ole karistused, kuid on kogumis olulised vahendid süüdimõistetute rehabilitatsioonis. Siinkohal on juttu eelkõige erinevatest tingimisi vangistuse ning käitumiskontrolliga kaasnevatest kohustustest, kuid ka oportuuniteedi korral kohaldatavatest mõjutusvahenditest. Sellisteks mõjutusvahenditeks on alkoholi ja narkootiliste või psühhotroopsete ainete tarvitamise ja omamise keeld, kohustuslikud sotsiaalprogrammid, kohustus alluda alkoholismivastasele ravile ning kohustus anda vereanalüüse alkoholi liigtarvitamise tuvastamiseks.

Töö teise peatüki näol on tegemist empiirilise uuringuga, milles analüüsitakse Tartu maakohtu lahendeid §-de 424 lg 1 ning 424 lg 2 vallas ning Lõuna Ringkonnaprokuratuuri poolt kohaldatud KrMS § 202 alusel rakendatud oportuuniteediprintsiipi perioodil 1.4.2018 – 31.12.2019. Tegemist on kvantitatiivse analüüsiga, mille tulemused väljenduvad erinevate statistiliste näitajatena.

Empiirilise uuringu eesmärk on hinnata § 424 karistusmeetodite ning mõjutusvahendite rakendamist. 20-kuuline periood on töö autori hinnangul sobiv, et analüüsida erinevate karistusliikide hulka ning välistada väikesest valimist tulenevad statistilised vead. 1.4.2018 on ühtlasi ka kuupäev, mil KrMS § 202 alusel põhinev oportuuniteediprintsiip KarS § 424 süütegude puhul Lõuna Ringkonnaprokuratuuri tööpiirkonnas hoo sisse sai. Tegemist on esimese empiirilise uuringuga § 424 temaatikal, mille analüüs keskendub kõikidele joores juhtimisele rakendatud karistus- ja mõjutusmeetmetele kogumis – nii kohtuotsustele ka oportuuniteediprintsiibi alusel lõpetatud kriminaalmenetlustele. Analüüs võimaldab hinnata nii § 424 mõistetud karistusi, lisakaristusena juhtimisõiguse äravõtmist, šokivangistuse kohaldamist, konfiskeerimist, kuid ka teiste mõjutusvahendite rakendamist. Suur osa empiirilisest uuringust keskendub just varem mainitud käitumiskontrolliga kaasnevatele kohustustele.

Magistritöö kolmas peatükk keskendub muudatusettepanekutele. Töö autor annab oma hinnangu võimalustele, millel on potentsiaali osutada sobivateks ning mõjusateks vahendiks joores juhtimise vähendamisel.

Töö kirjutamisel on kasutatud Eesti Vabariigi õigusakte ning nende seletuskirju, samuti eesti- ning võõrkeelset eriakirjandust. Ajakirjanduslikke artikleid on kasutatud eelkõige erialaspetsialistide hinnangute esiletoomiseks, kuid ka ühiskonna hoiakute näitamiseks.

Märksõnad: joobes juhtimine, karistuspoliitika, sanktsioonid, õiguspoliitika.

1. KARS § 424 KOHALDAMINE

1.1 Karistus- ja mõjutusmeetmed

Karistusseadustiku § 424 keelab mootorsõiduki juhtimise joobeseisundis. Viimati uuenes KarS § 424 1.11.2017 jõustunud karistusseadustiku muutmise ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seadusega. Lisaks paljudele muudatustele KarS üldosa sätetes, muudeti oluliselt ka KarS § 424 sisu. Seadusesättesse lisati mitu muudatust, mille eesmärk on joobes juhtide hulka liikluses veelgi vähendada:

- 1) karmim, kuni nelja-aastane karistus korduva joobes juhtimise eest;
- 2) joobeseisundis juhtimise eest karistusena sätestatud juhtimisõiguse äravõtmise alampiiri suurendamine;
- 3) korduvalt sõiduki joobeseisundis juhtimise eest karistatakse kohustusliku šokivangistusega.⁷

Jõustunud 1.1.2011	Jõustunud 1.11.2017
<p>§ 424. Mootorsõiduki, maastikusõiduki ja trammi juhtimine joobeseisundis</p> <p>Mootorsõiduki, maastikusõiduki või trammi juhtimise eest joobeseisundis – karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.⁸</p>	<p>§ 424. Mootorsõiduki, maastikusõiduki ja trammi juhtimine joobeseisundis</p> <p>(1) Mootorsõiduki, maastikusõiduki või trammi juhtimise eest joobeseisundis – karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.</p> <p>(2) Sama teo eest, kui see on toime pandud korduvalt, – karistatakse kuni nelja-aastase vangistusega.</p> <p>(3) Kohus võib käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatud teo eest kohaldada lisakaristusena sõiduki juhtimise õiguse äravõtmist alates kolmest kuust.</p> <p>(4) Käesoleva paragrahvi lõikes 2 sätestatud kuriteo korral:</p> <ol style="list-style-type: none">1) ei jäeta mõistetud karistust täielikult tingimisi kohaldamata;2) kohaldatakse lisakaristusena juhtimisõiguse äravõtmist.

⁷ *Ibid*, lk 15.

⁸ Karistusseadustik RT I, 26.6.2017, 8.

KarS § 424 kuriteokoosseisu üheks tunnuseks on joobeseisund. LS § 69 alusel ei tohi joobeseisundis mootorsõidukiga sõita; säte liigitab alkoholijoobe kaheks. Alkoholijoobes olevaks loetakse mootorsõidukijuht siis, kui:

- tema ühes grammis veres on vähemalt 1,5 mg alkoholi või väljahingatavas õhus alkoholi 0,75 mg/l kohta või kui;
- tema ühes grammis veres on vähemalt 0,5 mg alkoholi või väljahingatavas õhus alkoholi 0,25 mg/l kohta ning väliselt on tajutavad tema tugevalt häiritud või muutunud kehalised või psüühilised funktsioonid ja reaktsioonid, mille tõttu ta ei ole ilmselgelt võimeline sõidukit liikluses nõutava kindlusega juhtima.

KarS § 424 puhul on tegemist klassikalise abstraktse ohudeliktiga, mille raames on seadusandja keelanud joobeseisundis mootorsõidukit juhtida, sest juhtides mootorsõidukit joobeseisundis ohustatakse kaasliiklejate elu, tervist ja vara.⁹ Abstraktne ohudelikt on teodelikt, millega kriminaliseeritakse tegu, mille karistusväärsus põhineb teo üldisel ohtlikkusel. Ohu saabumine, ohtliku olukorra tekkimine ei ole süüteokoosseisu jaoks oluline ja seda ei ole vaja tõendada.¹⁰

KarS § 424 teise lõikega on seadusandja selgelt eristanud korduvad joobes juhid esmakordsetest. Korduvrikkujate puhul on tegemist isikutega, kes pole varasematest karistustest teinud vastavaid järeldusi ning jätkavad kuritegude toimepanemist - isikutega, kelle puhul varasem karistus on olnud selgelt ebaefektiivne ning pole täitnud oma eripreventiivset eesmärki hoiduda uute kuritegude toimepanemist. Korduvrikkuja all peetakse ilmselt silmas isikut, keda on varasemalt karistatud § 424 sätestatud kuriteo eest ning kelle varajasem karistus pole KarRS § 24 alusel kustunud. Kehtiv karistus kustub kolme aasta jooksul tingimisi vangistuse puhul katseaja lõppedes, rahalise karistuse puhul rahalise karistuse tasumisest ning üldkasuliku töö sooritamisest. Reaalse, alla viieaastase vangistuse ärakandmisel on karistusandmete kustumise tähtaeg veidi pikem – viis aastat.

Justiitsministeeriumi poolt 2016 aastal koostatud „Karistuspraktika joobes juhtimise kuritegudes“ analüüsis leiti, et 11% juhtudest karistati joobes juhti rahalise karistusega. Vangistus moodustas kõikidest mõistetud karistustest ligi 89%. Vangistusega karistatutest 60% karistati tingimisi vangistusega, 26% tingimisi vangistusega koos käitumiskontrolliga, 10% mõisteti reaalselt vangi ning 4% juhtudest kohaldati osaliselt täideviidavad vangistust ehk šokivangistust. Üldkasuliku tööga asendati karistus iga kümnel kriminaalses joobes

⁹ RKÜK 3-1-1-37-07 p 21.

¹⁰ J. Sootak (koost). Karistusõiguse üldosa. Tallinn: Juura 2018, lk 193.

tabatud juhil, enamasti vangistuse täitmise pööramise asemel neile, kes panid katseaja jooksul toime uue kuriteo.¹¹

Järgnevate peatükkide eesmärk on selgitada erinevate potentsiaalsete karistusmeetmete ning mõjutusvahendite olemust KarS § 424 rakendamisel, hinnata nende seaduslikku alust ning kohta õiguses. Teoreetiline osa loob aluse eelpool mainitud karistus- ja mõjutusmeetmete praktilisele analüüsile magistritöö empiirilises osas.

1.1.1 Rahaline karistus

Joobes juhtimise puhul § 424 mõistes on rahaline karistus kõige kergem karistus, mida on § 424 lg 1 alusel võimalik rakendada vaid esimest korda süüdi mõistetud joobes juhtidele. Nimelt välistab korduvus § 424 lg 2 mõistes rahalise karistuse kohaldamise.

Rahaline karistus on KarS § 44 alusel süüdimõistetule kohtu poolt rakendatav kohustus maksta riigituludesse teatud rahasumma. Rahalist karistust arvutatakse § 44 lg 1 alusel päevamäärades ning karistuse suurus võib olla minimaalselt kolmkümmend ja maksimaalselt viissada päevamäära. Päevamäär on ühik, mis arvutatakse kuriteo toimepannud isiku keskmise päevasissetuleku alusel, kuid mis ei või olla väiksem kui miinimumpäevamäär 10 eurot. Keskmise päevasissetuleku arvutamine tuleneb KarRS § 32 lg 2 alusel Vabariigi Valitsuse määrusest.¹² Keskmise päevasissetuleku aluseks võetakse Maksu- ja Tolliameti andmetele tuginedes süüteo toime pandud aasta maksustatav tulu, millest arvestatakse maha tulumaks.¹³ Kui on alust arvata, et Maksu- ja Tolliameti andmed pole usaldusväärsed, näiteks olukorras, kus süüaluse tegelikud sissetulekud on ilmselgelt suuremad, kui tuludeklaratsioonis esitatud, siis võib ka neid asjaolusid päevasissetuleku arvutamisel arvesse võtta. Päevamäära võib vähendada 10% iga ülalpeetava pealt (kokku kuni 30%) või kuni 20% maksevälgade korral. Samuti arvutatakse päevamäärast maha 3,20 eurot hädavajalike elamiskulude katteks. Rahalise karistuse rahaline suurus arvutatakse korrutades päevamäära suuruse karistusena määratud päevamäärade hulgaga. 2018 aastal oli Eesti keskmiseks brutopalgaks 1310 eurot,

¹¹ J. Salla, L-M. Kadaksoo. Karistuspraktika joobes juhtimise kuritegudes. Justiitsministeerium: 2016, lk 5. Saadaval veebis:

https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kars_ss_424_karistuspraktika_2016_avalik.pdf (19.04.2020)

¹² RT I 21.05.2013, 8. Keskmise päevasissetuleku arvutamise, keskmisest päevasissetulekust mahaarvamiste tegemise, elatustaseme väljaselgitamise ning keskmise päevasissetuleku arvutamiseks ja elatustaseme väljaselgitamiseks vajalike andmete väljanõudmise, esitamise ja vormistamise kord. Saadaval veebis: <https://www.riigiteataja.ee/akt/121052013008> (19.04.2020)

¹³ R. Kiris, P. Pikamäe, J. Sootak. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Juura 2017, lk 91.

mis teeb keskmiseks netokuupalgaks suurusjärgus 1100 eurot.¹⁴ Näiteks 1100 eurose netokuupalga juures on ühe päevamäära suurus ilma ülalpeetavateta 29 eurot ja 80 senti. Seega vastab kohtu poolt määratud 100 päevamäärale 2980 eurot rahalist karistust.

Kui süüdimõistetule on mõistetud karistusena tasuta rahaline karistus, siis tekib riigil avalikõiguslik nõue süüdimõistetu suhtes, mida vastavalt vajadusele nõuavad sisse täitevvõimuorganid – kohtutäiturid. Rahaline karistus tasutakse üldjuhul ühekordse maksena, kuid KarS § 66 lg 1 lubab määrata rahalise karistuse ositi kandmise juhul kui kohus peab seda vajalikuks süüdimõistetu perekondlikku, tööalast või tervislikku seisundit hinnates. Ühekordse maksena on karistus täidetud, kui süüdimõistetu tasub ühe kuu jooksul pärast kohtuotsuse jõustumist kogusumma kohtu arvelduskontole. Kui seda ei tehta, edastatakse nõue kümne päeva jooksul kohtutäituritele.¹⁵

Juhul kui süüdimõistetu määratud aja jooksul sissenõutavat rahasummat ei täida, pöörab kohtutäitur nõude sundtäitmise korras süüdimõistetu varale. Kui vara puudub ning jätkuvalt on rahaline nõue tasumata, teeb kohtutäitur täitmiskohtunikule avalduse rahalise karistuse asendamiseks KarS § 70 alusel. Selle järgi asendatakse rahaline karistus vangistusega, üldkasuliku tööga või vastavalt KarS § 69² alusel narkomaanide sõltuvusraviga. KarS § 70 alusel vastab rahalisekaristuse kolmele päevamäärale üks päev vangistus – see tähendab, et kui maksmata on 60 päevamäära eest rahalist karistust, siis tuleb süüdimõistetul vangis olla 20 päeva.

Kuna rahaline karistus on karistus nagu iga teinegi karistus, siis on võimalik määrata rahalise karistuse tasumist ka tingimuslikult §-de 73 või 74 alusel. See tähendab, et rahaline karistus muutub sissenõutavaks alles siis, kui kohtuotsuses märgitud tingimusi ei täideta.

Justiitsministeeriumi 2016. a analüüsis hinnati rahalise karistuse osakaalu joobes juhtimise kuritegu puhul 11%-ks. Märksa vähem mõisteti rahalist karistust Tartu maakohtus (2%) ning enim Viru maakohtus (23%). Rahalise karistuse keskmine suurus 2016. aastal lahendites oli suurusjärgus 1500 eurot ning tõusis 2015 aastaga võrreldes kõigis maakohtutes üle Eesti. Tartu maakohtus oli vastav näitaja 1635 eurot.¹⁶ Rahalise karistuse suuruse efektiivsust hindas justiitsministeerium 2015. aasta uuringus. Valimisse võeti 165 isikut, kellele mõistetud rahalise karistuse suurus oli kuni 723 eurot, mis oli toonane mediaankaristus ning 162 isikut, kellele mõistetud karistus oli üle mediaanväärtuse. Selgus, et järgneva kolme aasta jooksul

¹⁴ Eesti Statistikaamet. Keskmine brutopuupalk. Saadaval veebis: <https://www.stat.ee/stat-keskmine-brutokuupalk> (19.04.2020)

¹⁵ Kiris, Pikamäe, Sootak. Sanktsiooniõigus (viide 13), lk 93.

¹⁶ Salla, Kadaksoo. Karistuspraktika joobes juhtimise kuritegudes (viide 11), lk 1.

tabati mõlemas grupis joobes sõidukijuhtimise süüteoalt 15% isikutest, millest võib järeldada, et rahalise karistuse suurusel otsene seos retsidiivsuse vähendamisesse puudub.¹⁷

1.1.2 Tingimisi vangistus koos süüdlase allutamise ja käitumiskontrollile

KarS § 74 on oma olemuselt modifikatsioon § 73-st, mis sätestab tingimisi vangistuse põhimõtted. § 74 lg 1 viimase lause alusel jäetakse karistus tingimisi kohaldamata, karistust ei pöörata täielikult või osaliselt täitmisele, kui süüdlane ei pane kohtu määratud katseajal toime uut kuritegu ning täidab talle katseajaks kooskõlas § 75 pandud kontrollnõudeid.

Kui § 73 puhul tähendab katseage kohustust mitte panna ettenähtud perioodi jooksul toime uusi kuritegusid, siis § 74 sätestatud nõuded eeldavad, et katseajal tuleb täita ka § 75-s sätestatud käitumiskontrolli kontrollnõudeid. Kui isik paneb katseajal toime uue kuriteo, siis pööratakse tingimisi karistus täitmisele ning uus karistus liidetakse vanaga §-s 65 ettenähtud korras. § 74 alusel sätestatud kontrollnõuete rikkumise õiguslikud tagajärjed tulenevad paragrahvi 4. lõikest: kriminaalhooldaja kirjalik hoiatus, täiendavate kohustuste seadmine, katseaja pikendamine kuni ühe aasta võrra või karistuse täitmisele pööramine. Iga rikkumise korral tuleb eraldi hinnata rikkumise raskust, süüdlase tahtlust ning tema põhjendusi. Karistus pööratakse täitmisele, kui tahtlik rikkumine ei võimalda järelevalve teostamist.¹⁸

Vangistusest tingimisi vabastamine ei ole eraldi karistusliik, juriidiliselt on tegemist vangistusega. Oma sisult jääb vangistusest tingimisi vabastamine karistuse raskuse kategoorias rahalise karistuse ja reaalse vanglakaristuse vahele. Vangistusest tingimisi vabastamise puhul on indiviidi vabadus palju vähem piiratud kui reaalse vanglakaristuse puhul. Tuleb täita küll erinevaid käitumiskontrolli nõudeid, kuid füüsiliselt vanglaseinte vahel olema ei pea. Sisuliselt on tegemist hoiatusega— jätkates kuritegude toimepanemist või jättes täitmata käitumiskontrolli nõudeid, ootab reaalse vanglakaristus.

§ 75-s sätestatud käitumiskontrolli kontrollnõuded jagunevad kaheks, § 75 lg-s 1 sätestatud nõuded on kõigile käitumiskontrollile allutatud isikutele kohustuslikud. Esimese lõike alla kuulub kohustus elada kohtu määratud elukohas, ilmuda kriminaalhooldusosakonna registreerimisele, alluda kriminaalhooldajale kontrolli käigus ning saada kriminaalhooldusametlikult luba muuhulgas näiteks elukohas lahkumiseks, elu- või töökoha vahetamiseks või väljaspool Eesti territooriumi viibimiseks. § 75 lg 2 annab kohtule

¹⁷ A. Ahven. Joobes sõidukijuhtimise analüüs: nähtuse ulatus, karistuspraktika ja retsidiivsus.

¹⁸ Kiris, Pikamäe, Sootak. Sanktsiooniõigus (viide 13) lk 203.

võimaluse, arvestades kuriteo toimepanemise asjaolusid ning süüdlase isikut, kohustama käitumiskontrolli ajal süüdlasele täiendavaid meetmeid:

- heastama kuriteoga tekitatud kahju kohtu määratud ajaks;
- mitte tarvitama alkoholi;
- mitte omama või tarvitama narkootilisi või psühhotroopseid aineid;
- otsima endale töökoha, omandama üldhariduse või eriala kohtu määratud tähtajaks;
- alluma ettenähtud ravile, kui ta on selleks eelnevalt nõusoleku andnud;
- täitma ülalpidamiskohustust;
- mitte viibima kohtu määratud paikades ega suhtlema kohtu määratud isikutega;
- osalema sotsiaalprogrammis;
- alluma elektroonilisele valvele, kui ta on selleks eelnevalt nõusoleku andnud;
- alluma alkoholi tarvitamise keelu täitmis kontrolliva elektroonilise seadme valvele, kui ta on selleks eelnevalt nõusoleku andnud.

KarS § 75 lg 4 lubab süüdlases võtta ka KarS § 75 lõikes kaks nimetamata kohustusi. Seejuures on KarS § 75 lg 4 täielikult vabatahtlikud. Neid on võimalik määrata ainult süüdimõistetule enda initsiatiivil ning ilma süüdimõistetule nõusolekuta neid rakendada ei saa.¹⁹ Joobes juhtide karistamise seisukohalt on kohased eelkõige alkoholi tarvitamise keeld, ettenähtud ravile allumine ning sotsiaalprogrammis osalemine.

1.1.2.1 Alkoholi tarvitamise keeld

Kohustus mitte tarvitada alkoholi on üks paljudest KarS § 75 lg 2-s sätestatud kohustustest, mille eesmärk on hoida süüdimõistetut negatiivsetest tegudest eemal. Alkoholikeelu rakendamisel peab kohus alati selgitama, miks isikule selline kohustus määrati ning põhjendama, millistele kaalutlustele otsus tugines. Kui süüdimõistetule kriminogeenne risk ei seonu alkoholi kasutamisega, siis ei ole alkoholikeelu kasutamine kohane ning kohus seda kohaldada ei tohi.²⁰

Alkoholikeelu täitmist kontrollivad kriminaalhooldusametnikud KrHS 26¹ lg 1 alusel, mis sätestab, et kriminaalhooldajal on õigus kontrollida kriminaalhooldusalust ning tuvastada alkoholi ning narkootikumide tarbimine. See tähendab, et kriminaalhooldusametniku teevad aeg-ajalt pistelisi kontrole hoolealuste kodudesse, mille raames alkoholikeelu täitmist kontrollitakse. Kui kriminaalhooldusalune keeldub joobe tuvastamisest, siis on

¹⁹ P. Pikamäe, J. Sootak. Karistusseadustik: Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2015, 75/2.3.2.

²⁰ *Ibid*

kriminaalhooldusametnikul KrHS 26¹ lg 6 alusel õigus lugeda kriminaalhooldusaluse tegevus kontrollinõude rikkumiseks KarS § 75 lg 1p 3 kohaselt.

Alkoholikeelu täitmise kontrollimine on keeruline. Kui alkoholikeelu all olev isik ei ava kriminaalhooldusametnikule ust ning jätab mulje, et teda kodus ei ole, siis on vähe, mida kriminaalhooldusametnik teha saab. Pistelist kontrolli võib küll korrata, aga kellelgi pole kohustust päevad läbi kodus olla, mistõttu on väga raske tõendada tahtlikku alkoholikeelu rikkumist. Variantidena alkoholikeelu kontrollimise lihtsustamisel tuleks kaaluda veremarkerite analüüsi või elektroonilist alkoholi joovet mõõtvat seadme kasutamist.

Veremarkerite analüüs on meditsiiniline protsess, mille eesmärk on tagada alkoholi tarbimise keelu efektiivne rakendamine. Antud vereproovist võetakse markerid, mille abil saab hinnata alkoholi tarbimise sagedust ja hulka. Katseaja lõpus, tavaliselt kuue kuu möödudes, annab isik uued vereproovid, mille põhjal saab hinnata, kas katseajal on alkoholi tarbimine vähenenud või mitte.²¹ Vereproovide andmise kulu jääb liiklusrikkuja enda hüvitada.

Vereproovide kaudu analüüsitakse veremarkereid GGT (gammaglutamüüli transferaas)²² ning CDT (süsivesikdefitsiitne transferriin)²³. Kui esimeses alkoholi liigtarvitamist tuvastavas vereproovis on CDT näitaja suurem kui 1,3% ning GGT näitaja suurem kui 73, siis on alust arvata, et vereproovi andnul on alkoholi liigtarvitamisele omane patoloogia.²⁴ Näiteks meestel on mõõdukas alkoholi tarbimine vähem kui 16 alkoholiühikut nädalas, ehk umbkaudu 500ml kanget alkoholi või 8 klaasi õlut nädalas.²⁵ Naistel on antud kogused ligikaudu 2 korda väiksemad. Pidev mõõduka koguse ületamine võib tõsta ka CDT ning GGT näitajaid. Kui isik alkoholi tarvitamise lõpetab, siis CDT ning GGT näitajad ajas vähenevad.

Vereanalüüse kasutatakse ühe täiendava kontrollinõudena tingimisi vangistuse kohaldamisel või oportuuniteediprintsiibiga kriminaalasjade lõpetamisel. Kokkulepe hõlmab endas kohustust käia pärast kohtuotsuse jõustumist ning edaspidi kriminaalhooldusametniku seatud korra alusel, enamasti mitte harvem kui korra kolme kuu jooksul vereanalüüside andmisel. Juhul

²¹ A. Parksepp. Trend karistamiselt abistamisele. Purjus juhid saadetakse kongi asemel ravile. Eesti Päevaleht. Saadaval veebis: <https://epl.delfi.ee/eesti/trend-karistamiselt-abistamisele-purjus-juhid-saadetakse-kongi-asetel-ravile?id=85288177> (19.04.2020)

²² Gammaglutamüüli transferaas. Synlab.ee. Saadaval veebis: <https://synlab.ee/arstile/laboriteatmik/tulemuste-interpretatsioonid/kliinilise-keemia-uuringud/gamma-glutamuuli-transferaas-fs-ggt/> (19.04.2020)

²³ Süsivesikdefitsiitne transferriin. Synlab.ee. Saadaval veebis: <https://synlab.ee/arstile/laboriteatmik/tulemuste-interpretatsioonid/kliinilise-keemia-uuringud/susivesikdefitsiitne-transferriin-seerumis-s-cdt/> (19.04.2020)

²⁴ J. Hietala, H. Koivisto jt. Comparison of the combined marker GGT-CDT and the conventional laboratory markers of alcohol abuse in heavy drinkers, moderate drinkers and abstainers. 2006. Saadaval veebis: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/16799164> (19.04.2020)

²⁵ Alkoinfo.ee Mõõdukas alkoholi tarbimine. Saadaval veebis: <https://alkoinfo.ee/et/moodukus/moodukuse-piires/moodukas-alkoholi-tarvitamine/> (19.04.2020)

kui esmases alkoholi liigtarvitamise tuvastamiseks tehtavas vereanalüüsis on alkoholi liigtarvitamisele viitav patoloogia, siis peavad kordusproovide näitajad olema võrreldes eelmise prooviga väiksemad. Kui esmase analüüsiga alkoholi liigtarvitamise patoloogiat ei tuvastata, peavad ka järgmised proovid olema normi piires. Kui seatud tingimusi ei täideta, on nagu kontrollnõuete täitmata jätmisel ikka, võimalik § 74 lg 4 alusel rakendada varem mainitud õiguslike tagajärgi.

Vereproovi andmise eesmärk on lihtne. Kuna ei seadusandjal ega ka kriminaalhooldajatel ei ole võimalik igapäevaselt alkoholivastases rehabilitatsioonis osaleva isiku alkoholijoovet mõõta, siis täidavad selle rolli veremarkerid. Kui alkoholi tarbimist tõesti vähendada, siis on see näha ka veremarkerite näidu muutuses. Vereproovide andmise eesmärk on seega olla alkoholirehabilitatsioonis osalevale isikule lisamotivaatoriks alkoholsõltuvuse ravis.

Elektroonilisest alkoholi joovet mõõtvast seadmest räägib töö autor muudatusettepanekuid käsitlevas peatükis. Eelkõige põhjusel, et kuigi õiguslik alus elektroonilise alkoholi joovet mõõtvast seadme rakendamiseks on Eesti seadusandluses olemas, siis praktikas sellist seadet veel ei kasutata.

1.1.2.2 Sotsiaalprogramm ning kohustus alluda ettenähtud ravile

Mitmed uuringud on leidnud, et joores juhtide rehabilitatsiooniprogrammid aitavad vähendada retsidiivsust ning on seetõttu laialt levinud ning kasutusel üle maailma.²⁶ Sotsiaalprogramme rakendatakse väga tihti koos alkoholi tarvitamise keeluga, eesmärgiks luua keskkond ning tingimused, et alkoholi kuritarvitav isik vähendaks tarbitud alkoholi hulka. Sotsiaalprogrammide ning alkoholismivastasele ravile suunamisega annab õigusemõistja lisaks alkoholikeelu määramisele vastavad õpetused ning hoovad, kuidas alkoholi tarvitamist ka realselt vähendada.

Liikluspsühholoogilise järelprogrammiga „Korralik juht“ (KOJU) alustati 1.07.2011 jõustunud Majandus- ja kommunikatsiooniministri määruse nr 60 „Mootorsõidukijuhi ettevalmistamise tingimused ja kord ning mootorsõidukijuhi ettevalmistamise õppekavad”

²⁶ F. Slootmans, H. Martensen, L. Kluppels, U. Meesmann. Rehabilitation courses as alternative measure for drunk driving offenders. Saadaval veebis: https://www.roadsafety-dss.eu/assets/data/pdf/synopses/Rehabilitation_courses_as_alternative_measure_for_drunk_driving_offenders_13062017_pending_approval.pdf (19.04.2020)

põhimõtete alusel.²⁷ Tegemist on sotsiaalprogrammiga, mida on § 75 lg 2 p 8 alusel võimalik täiendavalt määrata ning mille eesmärk on muuta liiklusreeglite rikkujate liikluskäitumist ning parandada üldist liiklusohutust. Programmi rakendajad on diplomeeritud psühholoogid, kellel on vastav pädevus programmis töötamiseks. Programm kestab neli nädalat, mille raames tuleb liiklusrikkujal läbida kaheksa 90-minutilist seminari. Nõustamisprotsessis keskendutakse alkoholiga seotud negatiivsete harjumuste stabiliseerimisele ja vähendamisele. Programmi läbinul on paremad teadmised alkoholi mõjust psüühikale ning käitumisele.²⁸ Programm tugineb arusaamale, et joores juhtidel on alkoholsõltuvus, mille puhul ei ole lahenduseks karistus. Tegemist on inimestega, kes vajavad abi nõustamisteenuste ning raviasutuste näol. Eripreventiivset mõju – suunamine õiguskaualekäitumisele – püütakse saavutada psühholoogilise abi, aga mitte karistamisega.

Teine rehabilitatsiooniprogramm, mida sageli joores juhtidele kohustusena seatakse on Tervise Arengu Instituudi „Kainem ja tervem Eesti“. Tegemist on Euroopa Sotsiaalfondi rahastatud programmiga, mille eesmärk joores juhtide puhul on eelkõige alkoholitarvitamise häire ravi.²⁹ Kui programm „Korralik juht“ keskendub pigem psühholoogilisele nõustamisele, siis „Kainem ja tervem Eesti“ läheb ühe sammu võrra edasi. Ravi alustatakse võõrutusnähtude leevendamisega, millele järgneb tagasilangust vältiv ravi, vajadusel ka koos ravimitega. Valdavalt toimub ravi ambulatoorselt, kuid raskete sõltuvushäiretega isikute puhul saab raskendada ka statsionaarset haiglaravi või päevaravi patsiendi motivatsiooni säilitamiseks. Kogu meditsiiniline ravi on põimunud sotsiaalset toimetulekut parandavate teenustega, mida aidatakse erinevate koostööpartneritega kogukonna tasandil ellu viia.³⁰

Kui sotsiaalprogramm ning kohustus alluda alkoholismivastasele ravile on osa karistusest või osa rakendatud mõjutusmeetmest, siis autori hinnangul on väga oluline, et õigusrikkuja suunatakse kohustatud meetmetele niipea kui võimalik. Kui alkoholi keeld rakendub kohe pärast kohtuotsust, aga lisakohustusena kohaldatud kohustus osaleda sotsiaalprogrammis või osaleda alkoholismivastases ravis on võimalik alles aasta pärast kohtuotsust, siis väheneb magistritöö autori hinnangul lisakohustuste mõju.

²⁷ Liikluspsühholoogiline järelkoolitusprogramm KOJU. Maanteeamet, lk 1. Saadaval veebis: https://www.mnt.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/jarelkoolitusprogramm_koju.pdf (19.04.2020)

²⁸ *Ibid*, lk 5.

²⁹ Kainem ja tervem Eesti. Sotsiaalministeerium: 2015, lk 6. Saadaval veebis: https://www.tai.ee/images/KTE/tat_alko.pdf (19.04.2020)

³⁰ Ravi. Terviseinfo.ee. Saadaval veebis: <https://terviseinfo.ee/et/valdkonnad/alkohol/kainem-ja-tervem-eesti/aravi> (19.04.2020)

1.1.3 Osaline reaalne vangistus

KarS §-d 73-74 sätestavad karistusest tingimisi vabastamise põhimõtted. Kui kohus, arvestades kuriteo toimepanemise asjaolusid ja süüdlase isikut, leiab, et mõistetud tähtajalise vangistuse ära kandmine või rahalise karistuse tasumine süüdlase poolt ei ole otstarbekas, võib ta määrata, et süüdlase suhtes jäetakse karistus täielikult või osaliselt tingimisi kohaldamata. Jättes karistuse tingimisi kohaldamata, ei pöörata mõistetud karistust täielikult või osaliselt täitmisele, kui süüdlane ei pane kohtu määratud katseajal toime uut tahtlikku kuritegu. Tingimisi vabastamine on oma olemuselt vangistuse alternatiiv, mille eesmärk on vältida reaalselt vangistust, kuid siiski täita karistuse eripreventiivsed eesmärgid.³¹

Eesti karistusõiguses tähendab tingimisi karistamine, et isik tunnistatakse süüdi ja talle mõistetakse karistus, mida tingimisi ei pöörata täitmisele. Sellegipoolest tähendab süüditunnistamine, et riik avaldab isikule ning tema teole hukkamõistu. Karistusest tingimisi vabastamine on üks põhikaristuse individualiseerimise viisidest, mitte iseseisev karistusliik.³² Riigikohus on väljendanud, et „Kui karistuse mõistmise aluseks on peamiselt isiku süü, siis KarS §-de 73 ja 74 alusel isiku karistusest tingimisi vabastamise aluseks on kuriteo toimepanemise asjaolud ning süüdlase isik, millised iseseisvalt või koostoimes muudavad põhikaristuse ära kandmise ebaotstarbekaks.“³³

Osaline reaalne vangistus on konstruktsioon, mille kohaselt võib kohus määrata, et osa mõistetud põhikaristusest tuleb süüdimõistetul kohe reaalselt vanglaseinte vahel ära kanda ning osaliselt vabastatakse süüdimõistetut karistusest tingimisi. Osalise reaalse vangistuse eesmärk peitub eripreventiivses šokiefektis, mis vangistatule vanglasse paigutamise tekitatakse. Sellega näidatakse süüdimõistetule, milliste vabanduspiirangute on vangistus seotud ning välditakse täieliku tingimisi vabastamisega kaasnevat karistamatuse tunnet. Seega võib šokivangistuse kohaldamist pidada otstarbekaks, kui kohus on veendunud, et pikaajalise reaalse vangistuse kohaldamine ei ole põhjendatud, kuid karistuse eripreventiivset eesmärgi pole võimalik täita ilma osalise karistuse kohese, reaalse täitmiseta.³⁴ Kusjuures on kohtupraktikas leitud, et koheselt kantava vangistuse kestus peab olema proportsionaalselt väiksem tingimisi vabastatud osast.³⁵ Šokivangistus ning tingimisi vangistus laiemalt kaotaksid oma eesmärgid reaalse vangistus alternatiivina, kui šokivangistuse pikkus liiga

³¹ Pikamäe, Sootak. KarS § 73/4.2

³² R. Kiris, P. Pikamäe, J. Sootak. Sanktsiooniõigus. (viide 13) lk 201.

³³ RKKK 3-1-1-116-12 p 11.

³⁴ Pikamäe, Sootak. KarS § 73/4.3.1

³⁵ RKKK 3-1-1-99-06 p 21.

pikaks osutuks. Samuti pole šokivangistuse eesmärkidega kooskõlas varem vanglas olnud isikule šokivangistuse kohaldamine – hoiatav šokiefekt jääb saavutamata. Riigikohus on hinnanud šokivangistuse mõistlikuks pikkuseks kuu või kaks.³⁶

Kuigi oma olemuselt on ka šokivangistus reaalne vabaduskaotuslik karistus, tuleb seda sellegipoolest eristada pikaajalisest reaalsest vanglakaristusest. Nende mõlema eesmärk on süvendada indiviidis hirmu vangla kui instituudi ees, kus isiku vabadus on rangelt piiratud. Hirm taas vanglasse sattuda võiks aga omakorda ratsionaalsel isikul vähendada tulevaste õigusrikkumiste arvu. Õigusemõistja annab selge sõnumi – kui õigusrikkumised jätkuvad, on oodata hirmude realiseerumist ning uut, veel pikemat vanglakaristust.

Korduva joobes juhtimise eest rakendatav kohustuslik šokivangistus on tekitanud palju kõneainet – idee, mida Justiitsministeerium 2015 aastal esmakordselt tutvustas.³⁷ 14.11.2016 algatas Vabariigi Valitsus „Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (suhtumise karmistamine sõiduki joobes juhtimisse) eelnõu³⁸“, milles nähti korduva joobes juhtimise eest ette vähemalt viie päeva pikkune šokivangistus. Vastukaja kohustuslikule šokivangistusele oli suur. Arvati, et joobes autorooli läinud isikute põhiline probleem on alkoholsõltuvus, mis vajab ravi ning sunniviisiline vangistamine seda probleemi ei lahendaks.³⁹ Rõhutati ka, et kohustuslik vähemalt viie päevane šokivangistus kitsendab ebavajalikult kohtute diskretsiooni. Nimelt lubasid ka varasemad seadused korduva rikkumise eest šokivangistust määrata, kui kohus sellisele otsusele jõudis, näiteks Tartu maakonnas seda karistuste määramisel ka edukalt tehti.⁴⁰ Kohustuslikule šokivangistusele vaidles tugevalt vastu ka Riigikohus. Riigikohtu hinnangul ei olnud kohustuslik šokivangitus vajalik, põhjendatud ega arvestanud karistusseadustiku süstemaatikaga. Samuti jäi Riigikohtu jaoks arusaamatuks, miks just mootorsõiduki joobeseisundis juhtimine on see ainukene kuritegu, mille puhul peab järgnema vältimatu karistuse täitmisele pööramine. Sarnastele argumentidele tuginedes olid eelnõule vastu ka Tartu maakohus ning advokatuur.⁴¹

Riigikogu õiguskomisjon leidis, et kohustuslik šokivangistus tuleks korduvatele roolijoodikule igal juhul määrata, kuid ei pidanud vajalikuks viiepäevast šokivangistuse

³⁶ RKKK 3-1-1-12-05 p 10

³⁷ Justiitsministeerium. Saadaval veebis: <https://www.just.ee/et/uudised/justiitsministeerium-tahab-vahendada-korduvaid-joobes-juhtimisi> (19.04.2020)

³⁸ 328 SE seletuskiri.

³⁹ I. Sirk. Advokatuur.ee. Saadaval veebis: <https://www.advokatuur.ee/est/blogi.n/vandeadvokaat-indrek-sirk-automaatne-okivangistus-ei-lahenda-joobes-autojuhtimise-probleemi> (19.04.2020)

⁴⁰ N. Niitra. Tartu prokurör kupatab korduvroolijoodikud trellide taha. Postimees.ee. Saadaval veebis: <https://leht.postimees.ee/3813467/tartu-prokuroer-kupatab-korduvroolijoodikud-trellide-taha> (19.04.2020)

⁴¹ T. Kaukvere. Minister kipub kohtumõistja rolli. Postimees.ee. Saadaval veebis: <https://www.postimees.ee/3975211/minister-kipub-kohtumõistja-rolli> (19.04.2020)

minimaalmäära.⁴² Nii ka läks ning 1.11.2017 jõustus „Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus (suhtumise karmistamine sõiduki joobes juhtimisse)“ sättega, mille alusel ei tohi korduva joobes juhtimise eest jätta karistust täielikult tingimisi kohaldamata, kuid viiepäevast miinimumi seadusesse ei lisatud.⁴³

Šokivangistuse efektiivsust korduvrikkumiste vähendamisel analüüsis ringkonnaprokurör Ken Kiudorf oma 2017 aasta magistritöös. 2015 aasta augustis kehtestati Lõuna Ringkonnaprokuratuuris kord, mille raames nõuti korduvalt kriminaalses joobes tabatud juhtidele alati realselt vangistust. Tegemist oli erandliku korraga, sest muu Eesti toona sellist lähenemist ei kasutanud. Politsei- ja Piirivalveameti poolt väljastatud statistika alusel vähenes 2016. aasta esimese seitsme kuuga Tartu maakonnas § 424 registreeritud kuritegude arv 28,7%. See oli 7,4 korda suurem vähenemine kui ülejäänud Eestis.⁴⁴ Seega võib statistikale tuginedes väita, et šokivangistus oma olemuselt on efektiivne lahendus joobes juhtimise vähendamisel.

Magistritöö autor on nõus, et šokivangistusel on oluline roll potentsiaalse retsidivisti hoiatamisel ning seda tuleb kahtlemata teha. Kui õiguskuulekale käitumisele suunamine saavutatakse 30-päevase vanglakaristusega samas mahus kui 9-kuulise vanglakaristusega, siis võivad lühemast karistusest nii karistuse rakendaja kui ka isik, kelle suhtes karistust rakendatakse. Süüdimõistetud isikut ei ole pikaajaliselt ühiskonnast eraldatud, mille tõttu säilivad suuremad võimalused iseseisvalt hakkama saamiseks. Riik kulutab vähem raha vangistatu ülalpidamiseks ning võidab ka potentsiaalse maksutulu arvelt, mida ühiskonna aktiivne liige toodab.

⁴² Õiguskomisjon. Õiguskomisjon toetas ohustusliku šokivangistuse eelnõu muutmist. Saadaval veebis: <https://www.riigikogu.ee/pressiteated/oiguskomisjon-et-et/oiguskomisjon-toetas-kohustusliku-sokivangistuse-eelnou-muutmist/> (19.04.2020)

⁴³ L. Velsker. Täna kehtib teist korda vahele jäänud roolijoodikutele kohustuslik šokivangistus. Postimees.ee. Saadaval veebis: <https://www.postimees.ee/4296217/tanasest-kehtib-teist-korda-vahele-jaanud-roolijoodikutele-kohustuslik-sokivangistus> (19.04.2020)

⁴⁴ K. Kiudorf. Korduvkurjategijatele mõistetavate karmimate karistuste mõju kuritegevuse karistusseadustiku § 424 näitel Tartu Maakohtu Tartu kohtumaja piirkonnas. Magistritöö 2017. Saadaval veebis: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/57136/kiudorf_ken.pdf (19.04.2020)

1.1.4 Reaalne vangistus

2016 aastal koostatud „Karistuspraktika joores juhtimise kuritegudes“ analüüsi järgi mõisteti 10% joores juhtidest realselt vangi. Kusjuures kõikide realselt vangi mõistetud isikute puhul oli tegemist korduvrikkujatega.⁴⁵ Arvestades 2017 novembris jõustunud KarS muudatusi ja rangemaid karistuse korduva joores juhtimise eest, võib ennustada, et praeguseks hetkeks on realselt vangi mõistetud isikute hulk protsentuaalselt veelgi kõrgem.

Vangistus on kõige raskem füüsilisele isikule kohaldatav karistusmeede Eesti karistusõiguses, piirates oluliselt Eesti Vabariigi Põhiseaduses sätestatud igäihe õigust vabadusele. Vangistusega võetakse inimeselt tema vabadus ning subjektiivsed vabadusõigused.⁴⁶ Vabaduskaotust saab piirata ka KarS § 56 lg 2 alusel, mille järgi võib vangistust karistusena sätestada ainult siis, kui karistuse eesmärke ei ole võimalik saavutada kergema karistusega. Kui eriosa paragrahv võimaldab karistusena sätestada ka teisi, kergemaid karistusi, siis peab kohus otsuses vangistuse mõistmist põhjendama.

Lisaks sellele, et vangistus on kõige raskem füüsilisele isikule kohaldatav põhikaristuse liik, on ta ka kõige kahjulikum karistus. Õiguskirjanduses on kahjulikku mõju hinnatud järgmiselt:

- süüdlase desotsialiseerumine süüdlasele oluliste kontaktide katkemise kaudu;
- kohanemine passiivse vanglaelu stiiliga;
- erialaste oskuste vähenemine;
- süüdlase stigmatiseerumine ehk häbimärgistumine;⁴⁷

Et vähendada vangistusest tulenevaid negatiivseid mõjusid, sätestab karistusseadustik ulatusliku vangistuse alternatiivide süsteemi, mis näeb ette vangistuse asendamise üldkasuliku töö, sõltuvusravi, elektroonilise valvega või vangistusest tingimisi vabastamisega.⁴⁸

KarS kohaselt võib vangistust mõista tähtajalisena kolmekümnest päevast kuni kahekümne aastani või eluaegsena.⁴⁹ Joores juhtimise puhul seab piirangu KarS § 424, mille alusel karistatakse mootorsõiduki joores juhtimise eest lõike 1 alusel kuni kolmeaastase karistusega ning korduvrikkujate puhul kuni nelja-aastase vangistusega.

⁴⁵ Salla, Kadaksoo. Karistuspraktika joores juhtimise kuritegudes (viide 11), lk 5.

⁴⁶ Kiris, Pikamäe, Sootak. Sanktsiooniõigus (viide 13), lk 105.

⁴⁷ Pikamäe, Sootak. KarS § 45/3.1

⁴⁸ *Ibid*, Lk 147.

⁴⁹ Eluaegne vangistus Eesti õigussüsteemis tähendab, et presidendilt armu saamata, tuleb oma karistusest realselt ära kanda vähemalt 25 aastat, pärast mida võib KarS § 77 lg 1 alusel eluaegse vangistusega karistatud isik taotleda kohtult katseajaga tingimisi karistusest vabastamist.

VangS § 6 lg 1 sätestab vanglakaristuse täideviimise eesmärgi – kinnipeetava suunamine õiguskulekale käitumisele ja õiguskorra kaitsmine. Õiguskorra kaitsmist võib käsitleda karistuse täideviimise miinimumeesmärgina. Õiguskorra kaitse tagatakse indiviidi vangistamisel ning realiseeritakse kohe karistuse kandmisel. Uute kuritegude toimepanemine vanglatingimustes on füüsiliselt takistatud.

Kinnipeetava suunamine õiguskulekale käitumisele on vangistuse täideviimise põhieesmärk ning selle efektiivne täitmine on märksa keerukam. Õiguskulekale käitumisele suunamine on oma olemuselt suunatud tulevikku. Vangistatul peavad olema oskused ja võimalused tulla sotsiaalselt vastutavana toime ka vanglakaristuse lõppedes, oma edasises elus. Silmas peetakse karistatu resotsialiseerumist, lõimumist ühiskonda määral, et uued kuriteod jääksid toime panemata.⁵⁰ Kui neid oskusi vanglasse sattudes ei olnud, peab vanglasüsteemi eesmärgiks olema nende õpetamine.

Õiguskuleka käitumise kui vangistuse täideviimise põhieesmärgi efektiivsust saab hinnata retsidiivsusnäitajatega. On leitud, et keskmiselt 37% varavastaste süütegude eest süüdi mõistetud isikutest paneb kahe aasta jooksul toime uue kuriteo. Liiklussüütegude puhul on sama näitaja 30% ning vägivallakuritegude puhul 28%.⁵¹ Justiitsministeeriumi 2017 aasta retsidiivsusuuringust nähtub, et aastatel 2011-2012 vanglast vabanenutest mõisteti viie aasta jooksul uues kuriteos süüdi 61% varavastase kuriteo eest karistust kandnud isikutest. Sama näitaja on liikluskuritegude puhul 52%, vägivallakuritegude puhul 51% ning narkokuritegude puhul 42%.⁵²

Võrreldes vanglast vabanenute sotsiaal-demograafilisi näitajad, mis põhinevad vanglas koostatud riskihindamisele andmetele, leiti, et kõige kõrgem retsidiivsus on uimastitarvitajatel, kellest 79% kuulati pärast vanglast vabanemist uues kuriteos kahtlustatavana üle. Narkootikumide mittetarvitajate puhul on sama näitaja 45%. Samasugune hinnang tehti alkoholi kuritarvitajate osas. Kahe aasta jooksul pärast vanglast vabanemist kuulati uues kuriteos kahtlustatavana üle 66% alkoholi kuritarvitajatest ning 54% neist, kes alkoholi ei kuritarvita.⁵³ Kahtlemata tõstatub küsimus õiguskulekale käitumisele suunamise efektiivsusest kui kahe aasta jooksul mõistetakse uuesti kriminaalkorras süüdi 30%

⁵⁰ L. Madise, P. Pikamäe, J. Sootak. Vangistusseadus. kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2009, § 6/2.

⁵¹ A. Ahven, A. Roots, M-L. Sööt. Retsidiivsus Eestis 2017. Justiitsministeerium: 2018, lk 16. Saadaval veebis: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/retsidiivsusseestis_2017.pdf (19.04.2020)

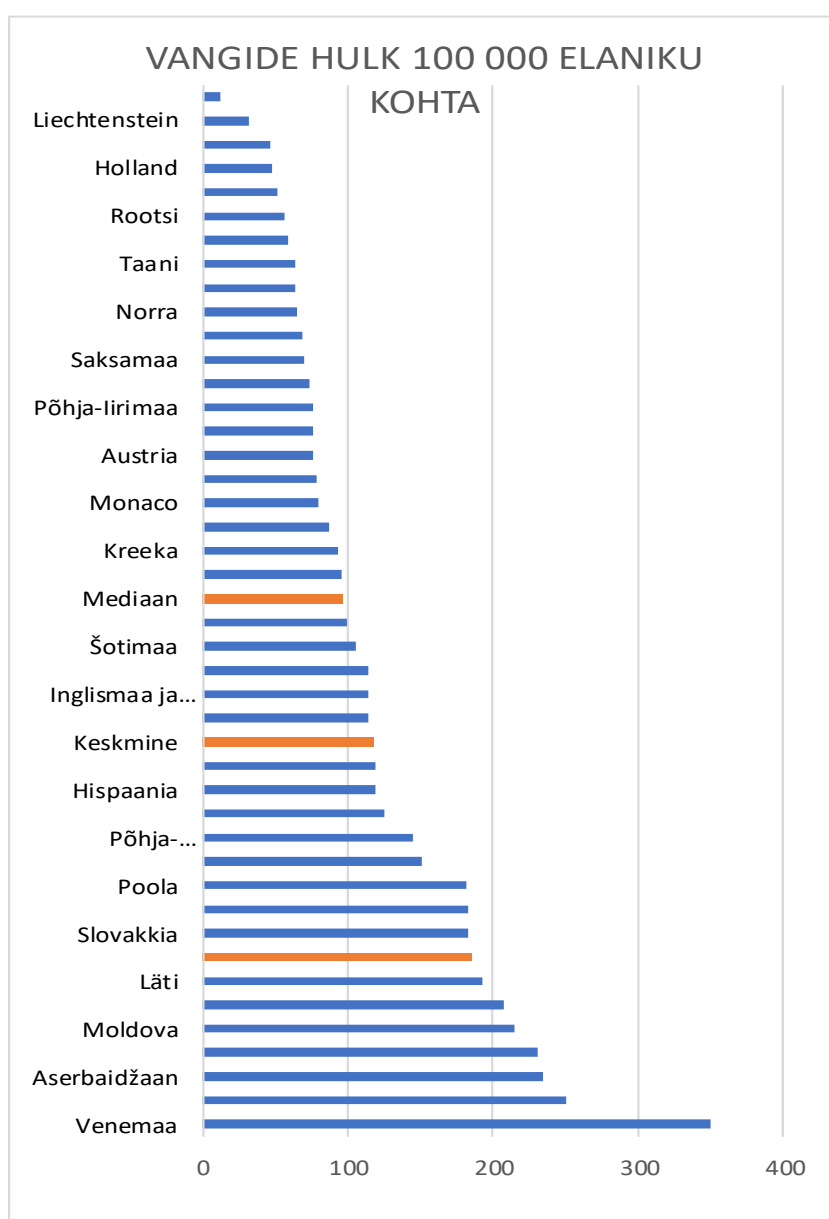
⁵² *Ibid*, lk 18.

⁵³ *Ibid*, lk 22-23.

liikluskuritegude eest reaalse vanglakaristuse saanud isikutest ning viie aasta jooksul 52% liikluskuritegude eest vanglasse suunatud isikutest.

Ometigi on Eesti karistuspoliitika läbi ajaloo olnud kaldu vangistuse suunas. Euroopa Nõukogu poolt läbi viidava SPACE I programmi 2018 uuringu järgi on Euroopas mediaankestmiselt 100 000 elaniku kohta 97,2 vangi. Eestis on sama näitaja 185, näiteks naaberriikidel Soomel 51,1, Rootsil 56,5.⁵⁴ Kui Eestis veedab keskmine reaalse vanglakaristuse saanud kurjategija vanglas 17 kuud, siis Euroopas keskmiselt vaid 10,5 kuud.⁵⁵

Joonis 1. Vangide hulk 100 000 elaniku kohta.

Joonis 1 - Allikas: Council of Europe Annual Penal Statistics. Autori koostatud graafik.

⁵⁴ Council of Europe Annual Penal Statistics: SPACE I – 2018, lk 29. Saadaval veebis: http://wp.unil.ch/space/files/2019/06/FinalReportSPACEI2018_190611-1.pdf

⁵⁵ *Ibid*, lk 109.

Reaalsel vanglakaristusel on lisaks küsitavustele õiguskuulekale käitumisele suunamisele probleemkohti veel ning üheks olulisemaks neist on vangistuse rakendamise hind. Reaalne vanglakaristus on riigile väga kulukas. 2019. aastal oli vanglateenistuse kogueelarve 66 259 133 eurot. Ühe vangi peale kulutati kuus keskmiselt 1977 eurot, iga kriminaalhooldusaluse isiku kohta vaid 75,2 eurot kuus.⁵⁶ Lihtne arvutus näitab, et pidades oluliseks menetlusökonoomiat, on reaalse vangistuse kohaldamine kriminaalhoolduse asemel riigile umbes 26 korda kulukam.

On selge, et Eesti karistuspoliitika on muutumas läänelikumaks ning vangistuse osakaalu karistuste hulgast üritatakse jõudsalt vähendada. Selle heaks kinnituseks on 2019 aasta juulikuus Vabariigi Valitsuse poolt vastu võetud „Eesti kriminaalpoliitika arengusuunad 2030. aastani“.⁵⁷ Kriminaalpoliitika arengusuundade näol on tegemist riiklikke väärtusi kandva dokumendiga, mis väljendab kriminaalpoliitilisi põhiküsimusi ja prioriteete. Kriminaalpoliitika põhialuste seletuskirjas on väidetud, et 10-15 aasta pärast peaksid reaalselt vanglakaristust kandma vaid eriti ohtlikud vägivaldsed kurjategijad, näiteks mõrvarid ja vägistajad. Ülejäänud kannaksid karistust kodus, ravil, avavanglas või tehes üldkasulikke tööd.⁵⁸

Tuginedes reaalse vanglakaristusega karistatud isikute retsidiivsusnäitajatele, reaalse vanglakaristuse rakendamise kulukusele ning Eesti riigi kriminaalpoliitilistele suundadele võib öelda, et reaalne vanglakaristus peaks üha enam jääma nii öelda viimaseks õlekõrreks. Reaalselt vanglakaristust tuleks rakendada vaid siis, kui kõik muud võimalikud mõjutusvahendid on ammendunud. Ühelt poolt tahab seadusandja positiivse üldpreventsiooni abil anda signaali, et liiklusõigusrikkumised, eelkõige joobes juhtimine on riigi poolt rangelt karistatav.⁵⁹ Teiselt poolt saadakse aru, et kõige karmim karistus, reaalne vangistus, ei suuda efektiivselt karistuse eripreventiivset eesmärki täita ning on kulukas ka riigi rahakotile.

⁵⁶ Vangistuse kulud. Vangla.ee. Saadaval veebis: <https://www.vangla.ee/et/uudised-ja-arvud/vangistuse-kulud> (19.04.2020)

⁵⁷ Kriminaalpoliitika arengusuunad. Saadaval veebis: <https://www.just.ee/et/kriminaalpoliitika-arengusuunad> (19.04.2020)

⁵⁸ Kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030, seletuskiri. Justiitsministeerium: 2018, lk 16. Saadaval veebis: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/kriminaalpoliitika_pohialused_2030_seletuskiri.pdf (19.04.2020)

⁵⁹ RKKKo 3-1-1-26-03, p 5.

1.1.5 Vangistuse asendamine üldkasuliku tööga

KarS § 69 lg 1 alusel võib kohus aresti või kuni kaheaastast vangistust mõistes või §-s 73 või 74 sätestatud korras tingimisi kohaldatud vangistust täitmisele pöörates asendada selle üldkasuliku tööga. Ühele päevale arestile või vangistusele vastab üks tund üldkasulikku tööd, mida ei mõisteta vähem kui viis tundi. Kusjuures asendatakse arest või vangistus üldkasuliku tööga üksnes rangelt süüdlase enda nõusolekul.

Üldkasulik töö on asenduskaristus, mille eesmärk on vähendada kõige kahjulikuma karistusliigi, vangistuse osakaalu. Seda võib määratleda kui süüdimõistetule karistusena pandud kohustust töötada teatud hulk tunde ühiskonna heaks, selle eest tasu saamata. Ühelt pool piirab üldkasulik töö isiku vaba aega, samas on sellel ka heastav efekt, mis seisneb võimaluses tehtud tööga ühiskonnale tehtud kahju tasa teha.⁶⁰ Üldkasulik töö paigutub oma võrdlevalt raskuselt sanktsioonide süsteemis vangistuse ja tingimisi käitumiskontrolliga vangistusest vabastamise vahele, mistõttu on vangistuse asendamine üldkasuliku tööga *ultima ratio* abinõu õigusrikkuja ühiskonnast eraldamise vältimiseks.⁶¹

Kui üldkasulik töö jääb tegemata, isik ei järgi kontrollnõudeid või ei täida talle pandud kohustusi, siis on järgnevad karistused samad, mis tingimisi karistuse puhul kontrollnõuete täitmata jätmisel (vt käesolev töö p 1.2).

Üldkasuliku töö efektiivsust analüüsis Justiitsministeerium 2012 aastal avaldatud analüüsis. Kokkuvõtlikult leiti, et üldkasuliku töö määramisel on laialdane avalikkuse toetus. 2011. aastal läbis üldkasuliku töö 1643 kordumatut süüdimõistetut, kusjuures edukalt läbis üldkasuliku töö 70% isikutest. Leiti, et mida suurem on kohustuseks pandud üldkasuliku töö tundide arv, seda suurema tõenäosusega lõpeb see ka negatiivselt. Suurem üldkasuliku töö tundide arv tähendab raskema karistuse asendamist ning tihti ka üldkasulikku tööd tegeva isiku sotsiaalseid probleeme, mis suurendavad üldkasuliku töö katkestamise võimalust. Uuringus leiti, et suur osa üldkasuliku töö tegijatest on kuriteo toime pannud joobes või soodustatuna alkoholi- või uimastisõltuvusest ning nende puhul üldkasulik töö uue kuriteo toimepanemise riske ei vähenda.⁶²

⁶⁰ R. Kiris, P. Pikamäe, J. Sootak. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Juura 2017, lk 178.

⁶¹ RK 3-1-1-84-03 p 7

⁶² A. Ahven. Üldkasuliku töö tulemuslikkuse parandamise võimalustest. Justiitsministeerium: 2012, lk 10. Saadaval veebis:

1.1.6 Kriminaalasja lõpetamine oportuuniteedi korras

Oportuuniteet on kriminaalmenetluse lõpetamine süüdistatava ja prokuröri kokkuleppena avaliku menetlushuvi puudumise korral ning kui süü ei ole suur. Seadusandlik alus oportuuniteediks tuleb KrMS §-st 202, mis sätestab oportuuniteedi- ehk otstarbekuse printsiibi. Selle alusel võib kriminaalmenetluse lõpetada, kui isiku süü ei ole suur või puudub avalik menetlushuvi. Kuigi § 202 on sageli kasutatud oportuuniteediprintsiibi sünonüümina, põhinevad tegelikult kõik KrMS §-des 201 lg 2 – 205² sätestatud lõpetamise alused oportuuniteediprintsiibil.⁶³ Antud magistr töö raames keskendutakse kitsamalt §-s 202 olevatele lõpetamise alustele.

Oportuuniteediprintsiibi rakendamine tekitas 2019 aastal palju kõneainet. 2019 aasta augustikuus ületas uudistekünnise seik, et endine riigikogu liige Hannes Rumm juhtis 2018 aasta 16. novembril sõiduautot purjus peaga ning tema kriminaalasi lõpetati 22.11.2018 oportuuniteedipõhimõtte alusel. Tekkinud skandaalis süüdistati Politsei- ja Piirivalveameti peadirektor Elmar Vaherit kinnimätsimises ning püstitati küsimus, kas sellisena kriminaalmenetluse lõpetamine ja avalikuse teavitamata jätmine on õigusriigile kohane käitumine.⁶⁴ Tegemist oli esimese väga suure meediahuviga juhtumiga, mis andis ka prokuratuurile võimaluse oportuuniteedi rakendamist ja kohaldamist selgitada. Hannes Rummi kriminaalasja lõpetamise määruse allkirjastanud abiprokurör Alan Rüütli sõnul oli tegemist tavapärase prokuratuuri praktikaga, mida kasutatakse inimeste puhul, kellel puuduvad varasemad karistused. Sama kinnitas Lõuna ringkonnaprokuratuuri vanemprokurör Toomas Liiva, kelle sõnul on üle Eesti aastate jooksul nõnda lõpetatud umbes 600 juubes juhtidega seotud menetlust.⁶⁵

Kuriteo asjaolude ilmnemisel on uurimisasutus ja prokuratuur kohustatud KrMS § 199 sätestatud kriminaalmenetlust välistavate asjaolude puudumisel kriminaalasja alustama. Ometigi ei saa riik kõikidele kriminaal-asjadele võrdselt tähelepanu pöörata. Eelkõige tuleb selline piirang menetlusökoonomia põhimõttest, mille kohaselt tuleb olemasolevaid ressursse

https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/uldkasuliku_too_tulemuslikkuse_parandamise_voimalustest_justiitsministeerium_2012.pdf (19.04.2020)

⁶³ E. Kergandberg, P. Pikamäe. Kriminaalmenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2012, § 202/1.1

⁶⁴ G. Beltadze, S. Punamäe. Madison süüdistab Vaherit vana asja kinni mätsimises. Postimees.ee. Saadaval veebis: <https://www.postimees.ee/6754469/madison-suudistab-vaherit-vana-asja-kinni-matsimises> (19.04.2020)

⁶⁵ K. Reisebuk, H. Mihelson. Ei Mingit kinnimätsimist: Hannes Rummu juhtum on prokuratuuri tavapraktika. Postimees.ee. Saadaval veebis: <https://www.postimees.ee/6755117/ei-mingit-kinnimatsimist-hannes-rummu-juhtum-on-prokuratuuri-tavapraktika> (19.04.2020)

kasutada mõistlikult ja eesmärgipäraselt. Menetlusökonoomia põhimõtte eesmärk on suunata rahalisi ja ajalisi ressursse selliselt, et olulisemad õigushüved oleksid enam kaitstud. See tähendab põhirõhu asetamist raskematele kuritegudele.⁶⁶ Oportuniteedipõhimõtte lähtub Põhiseaduse artiklis 11 sätestatud proportsionaalsuse printsiibist, mille karistusõigusliku sisu kohaselt tuleb karistust vältida olukordades, mil see poleks mõõdukas.⁶⁷

Lisaks menetlusökonoomiale ning proportsionaalse printsiibi rakendamisele on oportuniteedipõhimõttel ka teisi eeliseid. Oportuniteediprintsiipi seostatakse tihti alternatiivsete mehhanismide rakendamisega kuritegevuse vähendamisel, kaasates kuritegude preventsiiooni muuhulgas sotsiaalhoolekande ning ravisutused. Samuti tagab oportuniteedipõhimõtte kannatanu huvide kiirema kaitse läbi kiire hüvitise ning avaliku kohtuistungiga puudumine vähendab stigmatiseerivat efekti süüteo toime pannud isiku suhtes.⁶⁸ Ühtlasi vähendab oportuniteediprintsiibi kasutamine ülekriminaliseerimist, sest oportuniteedi korras lõpetatud kriminaalmenetluste kohta karistusregistrisse märget ei jää.

KrMS § 213 lg 5 alusel võib riigi peaprokurör anda kohtueelse menetluse seaduslikkuse ja tulemuslikkuse tagamiseks prokuratuurile ja uurimisasutustele juhiseid kriminaalmenetluse läbiviimiseks. Selline juhiseid on riigi peaprokurörielt tehtud muuhulgas ka oportuniteediprintsiibi rakendamise kohta, mis sätestab kuriteoliigid ning tingimused, mille puhul oportuniteediprintsiipi rakendada võib.⁶⁹ Juhisest tuleneb, et oportuniteediprintsiibi rakendamine liikluskuritegude puhul on lubatud, kui liikluskuriteoga pole põhjustatud inimese surm või raske tervisekahjustus ning joores mootorsõidukit juhtinud isik nõustub osalema sõltuvusravil või sihtotstarbelises sotsiaalprogrammis.

Mõjutusvahendeid, mida süüteo toime pannud isikule oportuniteediprintsiipi rakendades kohaldada võib, nende seaduslik alus § 202 lg 2, mille alusel võib kriminaalmenetluse lõpetamise korral kohus prokuratuuri taotlusel ning kahtlustatava või süüdistatava nõusolekul panna määratud tähtajaks kohustuse:

- tasuda kriminaalmenetluse kulud ja hüvitada kuriteoga tekitatud kahju;
- maksta kindel summa riigituludesse või sihtotstarbeliseks kasutamiseks üldsuse huvides;

⁶⁶ Kergandberg, Pikamäe KrMS § 202/1.2.

⁶⁷ RKKK 3-1-1-85-04 p 16.

⁶⁸ Kergandberg, Pikamäe KrMS § 202/2.4.

⁶⁹ Lavly Perling, riigi peaprokurör. Riigi peaprokuröri juhiseid KrMS § 202-203 kohaldamise kohta. Prokuratuur: Tallinn, 01.09.2016, lk 3. Saadaval veebis:

https://www.prokuratuur.ee/sites/www.prokuratuur.ee/files/elfinder/article_files/oportuniteedijuhis_alates_01.09.2016_muudetud_31.08.2017.pdf (19.04.2020)

- teha 10-240 tundi üldkasulikku tööd;
- alluda ettenähtud ravile;
- mitte tarvitada narkootilisi või psühhotroopseid ained või alkoholi;
- osaleda sotsiaalprogrammis;
- alluda alkoholi tarvitamise keelu täitmist kontrolliva elektroonilise seadme valvele;
- täita muu asjakohane kohustus.

Hannes Rummu kriminaalasja raames selgitas Tartu Ringkonnaprokuratuuri vanemprokurör Toomas Liiva, et laias laastus kasutatakse joores juhtide puhul kolme mõjutusvahendit. Tegemist on samade kohustustega, mida rakendatakse käitumiskontrolli puhul joores juhtide käitumise suunamiseks ning uute kuritegude ärahoidmiseks. Esiteks peab õigusrikkuja läbima juhtide rehabilitatsiooniprogrammi „Korralik juht“. Teiseks saab prokuratuur õigusrikkujat kohustama osalema Tervise Arengu Instituudi programmis „Kainem ja tervem Eesti“. Kolmanda meetmena saab joores juhtide distsiplineerimiseks ning alkoholsõltuvusega tegelemiseks kasutada vereproovi andmise kohustust, mis tähendab, et rikkuja peab andma regulaarselt vereproove, mille abil saab tuvastada rikkuja alkoholi tarbimise harjumusi.⁷⁰

⁷⁰ K. Reisebuk, H. Mihelson. Ei mingit kinnimätsimist: Hannes Rumu juhtum on prokuratuuri tavapraktika. Postimees. Saadaval veebis: <https://www.postimees.ee/6755117/ei-mingit-kinnimatsimist-hannes-rummu-juhtum-on-prokuratuuri-tavapraktika> (19.04.2020)

2. EMPIIRILINE UURING

2.1 Kohtulahendid

Magistritöö empiriline osa on oma olemuselt kvantitatiivne analüüs, mille tulemused väljenduvad erinevate statistiliste näitajatena. Kui uurimuse eelnev peatükk keskendus § 424 teoreetilisele osale – seadusandlusele, karistus- ja mõjutusvõimalustele, siis töö empirilise osa eesmärk on analüüsida, millises mahus seadusest tulenevaid karistusi ning mõjutusvahendeid Tartu maakohu tööpiirkonnas rakendatakse.

Empiiriline osa jaguneb kaheks. Esimeses osas (2.1) on läbi töötatud kõiki §-de 424 lg 1 ning 424 lg 2 Tartu maakohu kohtulahendeid perioodil 1.4.2018 – 31.12.2019. Andmete kogumise meetodit ning protsessi selgitatakse täpsemalt praeguse peatüki teises pooles. Teine alapeatükk (2.2) keskendub samal perioodil Lõuna Ringkonnaprokuratuuri poolt KrMS § 202 alusel lõpetatud § 424 lg 1 kriminaalmenetlustele. Kuna Lõuna Ringkonnaprokuratuuri ning Tartu Maakohu vastutusala § 424 kohaldamisel Maakohus kattub, siis võimaldab KrMS § 202 täiendav analüüs hinnata kõiki KarS § 424 karistusi ning mõjutusmeetodeid kogumis.

Kvantitatiivse analüüsi esimese osa uurimisobjektiks on kõik §-de 424 lg 1 ning § 424 lg 2 Tartu maakohu kohtulahendid perioodil 1.4.2018 – 31.12.2019. Kohtulahendite leidmiseks kasutati Riigi Teataja kohtulahendite otsingumootorit.⁷¹

Järgnevalt kirjeldan kohtulahendite otsimismeetodit. Esimene kitsendus leidis aset otsingumootori päises, valides otsingumootori aluseks vaid kriminaalkohtumenetluses tehtud lahendid, mille järel avaneb otsinguleht. Töö autor määras otsingulehel kohtulahendite perioodiks 1.4.2018 – 31.12.2019 ning kohtuks Tartu Maakohus. Tartu Maakohus jaguneb otsingulehe rippmenüüs kuueks: Jõgeva kohtumaja, Võru kohtumaja Põlvas, Tartu kohtumaja, Valga kohtumaja, Viljandi kohtumaja, Võru kohtumaja Võrus. Kuna töö kõrvaleesmärk on võrrelda karistuspraktika ning mõjutusmeetodite rakendamist ka kohtumajade lõikes eraldi, siis eristas ka hilisem analüüs kohtumajasid asukoha järgi.⁷² Analüüsi selguse ning lihtsuse huvides hinnatakse kuut erinevat kohtumaja asukoha järgi. Menetluse liigiks valis töö autor „kohtu I astme menetlus“ ning lahendi liigiks „kohtuotsus“. Samuti lisati lahendi teksti välja „424“.

⁷¹ Riigi Teataja. Kohtulahendite otsingumootor. Saadaval veebis:

https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/koik_menetlused.html (19.04.2020)

⁷² Printsiiabis on Tartu Maakohul 5 kohtumaja. Võru kohtumaja jaguneb asukoha järgi kaheks ning asub Võrus ning Põlvas.

Sellise otsingu tulemusel tuvastas magistritöö autor suurusjärgus tuhat kohtulahendit. Töö autor salvestas kohtulahendid ning välistas kohtulahendite esmase analüüsi järel kõik lahendid, mille puhul süüdimõistetute oli karistatud mõne teise paragrahvi, mitte KarS § 424 alusel. Nimelt tuvastas otsingumootor ka kohtulahendid, milles isik mõisteti süüdi mõne teise paragrahvi alusel, kuid „424“ käis läbi näiteks varasemate karistuste hulgast. Sellised lahendid välistati ning valimisse ei kuulu. Samuti jäid valimist välja kohtulahendid, kus isikut süüdistati küll KarS § 424 alusel, kuid liitkaristusena määratud karistusest ei olnud võimalik üheselt mõista KarS § 424 eest mõistetud karistuse suurust. Alles jäi 798 kohtulahendit, neist 108 Jõgeva kohtumajast, 40 Võru kohtumajast asukohaga Põlvas, 374 Tartu kohtumajast, 78 Valga kohtumajast, 88 Viljandi kohtumajast ning 110 Võru kohtumajast asukohaga Võrus.

Kohtulahendite jaoks koostati Exceli tabel. Kohtulahendid kanti tabelisse nõnda, et igal tabelireal on üks kohtulahend ning igal tabeliveerul üks tunnus, mille abil kohtulahendeid üksteisega võrrelda.

Tabeliveerge on kokku 28: kohtumaja asukoht; kohtuasja number; kohtuasja kuupäev; menetlusliik; isikukood; haridustase; KarS § 424 lõige; kodakondsus; varasem karistatus; varasemalt rakendatud juhtimisõiguse äravõtmine; kas isikul oli varasemalt kandmata karistusi, millest moodustati liitkaristus; kas isikut süüdistati lisaks joores juhtimisele veel mõne teise kvalifikatsiooni alusel; karistuse liik; tingimisi karistuse alus; karistuse suurus; kas isikult võeti lisakaristusena ära juhtimisõigus; kas isik peeti kahtlustatavana kinni; kas isiku suhtes kohaldati tõkendina vahistamist; kas isikule kohaldati šokivangistust; kas isikule määrati käitumiskontrolli ajaks alkoholi tarvitamise keeld; kas isikut kohustati osalema sotsiaalprogrammis; kas isikut kohustati andma vereproove meditsiinasutuses veremarkerite tuvastamiseks; kas konfiskeeriti süüteo toimepanemise vahend; alkoholi- või narkojoobe suurus; alkoholi- või narkojoobe tüüp; liiklusvahendi tüüp, millega õigusrikkumine toime pandi; õigusrikkumise toimepanemise koht; kas õigusrikkuja pani sõiduvahendiga toime avarii.

Esmalt kanti tabelisse kohtumaja asukoht, seejärel kohtuasja number ning kohtuasja kuupäev. Seejärel kanti tabelisse menetlusliik, milles kohtuasi lahendati, mis jagunes üldmenetluseks, kokkuleppemenetluseks, kokkuleppemenetluseks kiirmenetluse korras, lühimenetluseks ning käskmenetluseks. Samuti lisati tabelisse toimepanija isikukood, mis võimaldab analüüsida toimepanijate soolist ning vanuselist eripära ning analüüsitava perioodil korduvalt toime pandud KarS § 424 hulka. Seejärel lisati tabelisse toimepanija haridustase, mis jagunes alghariduseks, põhihariduseks, keskhariiduseks, keskerihariiduseks ning kõrghariiduseks. Oli hulk kohtulahendeid, kus toimepanija haridustaset välja ei toodud. Kui kohtulahendis oli välja

toodud toimepanija kodakondsus, siis lisati see järgmisesse veergu. Eraldi tabeliveerg oli ka KarS § 424 lõike kohta. Kui isik mõisteti süüdi KarS § 424 lg 1 alusel, siis märgiti vastavasse lahtrisse „1“, kui lõige 2 alusel, siis märgiti lahtrisse „2“.

Kui kohtuotsuse ankeetandmete osas oli välja toodud toimepanija varasemate kriminaal- või väärteokaristuste hulk, siis lisati see järgmisesse veergu. Kui täpset kriminaal- või väärteokaristuste hulka välja ei toodud, kuid ankeetandmetes oli mäрге, et isik on varasemalt karistatud, siis tehti tabelisse ka sellekohane mäрге. Kui ankeetandmetes oli välja toodud varasema karistatuse liik ja suurus, siis lisati see arvväärtusena lahtrisse. Järgmisesse lahtrisse lisati ka varem lisakaristusena ära võetud juhtimisõiguse pikkus kuudes, kui see ankeetandmetes ära märgitud oli.

Kohtuotsuse resolutiivosa abil täideti varasemalt kandmata karistuste tabeliveerg. See puudutab süüdistatavaid, kellele varasemalt mõistetud karistus oli süüteo toimepanemise ajaks kandmata ning uue kohtuotsusega suurendati karistust varasemalt täitmata osas. Tabelisse lisati varasema karistuse täitmata osa formaadis XkXp. Kui kandmata karistuseks oli 5 kuud ja 7 päeva vangistust, siis lisati tabelisse 5k5p. Järgmises tabeliveerus toodi välja täiendavad kvalifikatsioonid, milles süüaluseid lisaks KarS § 424 süüdistati. Sellised kohtulahendid jäid valimisse vaid siis, kui täiendav kvalifikatsioon ning karistuseks mõistetud liitkaristus võimaldas hinnata KarS § 424 karistust ning mõjutusvahendeid eraldiseisvana.

Karistuse osas vaatas magistritöö autor esmalt karistuse liiki ning karistuse liigi lahtrisse lisati „RAHALINE“ kui isikut karistati rahalise karistusega, „VANGISTUS“ kui isikut karistati reaalse vangistusega või vabastati isik vangistusest tingimisi, „VANGISTUS + ÜKT“ kui isikule määrati karistuseks vangistus, kuid see asendati üldkasuliku tööga. Tabeliveergu lisati „ALAEALISE MÕJUTUSVAHEND“, kui karistada sai alla 18-aasta vanune isik ning teda karistati erinevate alaealiste mõjutusvahenditega. Kui isik mõisteti resolutiivosas õigeks, siis lisati tabelilahtrisse „MÕISTETI ÕIGEKS“.

Karistuse suuruse puhul sõltus tabelisse kirjutatu eelkõige karistuse liigist. Rahalise karistuse puhul sai tabelisse kirja rahalise karistuse suurus päevamäärades. Karistuse asendamise puhul üldkasuliku tööga kirjutati tabelisse üldkasuliku töö tundide arv ning sulgudesse vangistuse suurus kuudes, mis üldkasuliku tööga asendati. Kui isikule mõisteti karistuseks tingimisi vangistus, siis kirjutati lahtrisse 3 arvu formaadis A+B+C. A tähendab kohtuotsusega mõistetud vangistuse suurust kuudes, B tähendab realselt vanglas veedetud päevade või kuude pikkust ning C tingimisi vangistuse puhul katseaja pikkust. Näiteks kui isikule mõisteti 3 kuud vangistust, mille puhul realselt vanglasse minema ei pea 12-kuu pikkuse katseajaga,

siis kirjutati tabelisse 3+0+12. Kui aga isikule mõisteti 10 kuud vangistus, millest šokivangistusena tuleb ära kanda 7 päeva reaalselt vangistust koos 18-kuu pikkuse katseajaga, siis lisati tabelisse 10+7PÄEVA+18.

Järgnev lahter keskendus kohtuotsusega lisakaristusena ära võetud juhtimisõigusele KrMS § 50 tähenduses. Selleks tuli esmalt vaadata, kas isikult võeti lisakaristusena juhtimisõigus ära. Kui seda tehti, siis lisati tabelisse lisakaristuse pikkus kuudes. Kui kohtulahendist nähtus, et lisakaristusena juhtimisõiguse äravõtmist ei rakendatud, siis tuli analüüsida süüdistusakti, et selgeks teha, kas isiku omab juhtimisõigust või mitte. Kui süüdistusaktist selgus, et süüdistatul juhtimisõigus puudub, lisati tabelisse „POLE“, kui selgus, et isik pani toime KarS § 424 sätestatud rikkumise mootorsõidukiga, mille juhtimiseks pole tarvis juhtimisõigust, siis lisati tabelisse „JUHTIMISÕIGUS EBAVAJALIK“ ning kui selgus, et isikul on juhtimisõigus olemas, kuid seda ära ei võetud, siis lisati tabelisse juhtimisõiguse lahtrisse „EI“.

Kui süüalune vabastati karistusest tingimisi ning allutati käitumiskontrollile KarS § 74 alusel, siis tulid käiku alkoholi tarvitamise keelu, sotsiaalprogrammide ning vereproovide andmise tabeliveerud. Juhul kui käitumiskontrolli ajal rakendati alkoholi tarvitamise keeldu KarS § 75 lg 2 p 2 alusel, siis lisati tabelisse „JAH“, kui seda ei tehtud, siis „EI“. Narkootilise või psühhotroopsete ainete tarvitamise või omamise keelu kohaldamise puhul KarS § 75 lg 2 p 2¹ alusel tehti tabelisse märke „NARKO“. Kui käitumiskontrolli ajal rakendati sotsiaalprogrammi KarS § 75 lg 2 p 8 alusel, mille sisu ei täpsustatud, siis lisati tabelisse „JAH“. Kui sotsiaalprogrammi täpsustati liiklusalaseks sotsiaalprogrammiks, siis tehti märke „LIIKLUS“. Kohustuse korral käia sotsiaalprogrammis „Kainem ja tervem Eesti“ KarS § 75 lg 4 alusel tehti tabelisse märke „KTE“. Kui isikule määrati kohustus alluda alkoholismivastasele ravile KarS § 75 lg 2 p 5 mõistes, siis tehti tabelisse märke „RAVI“. Teatud kohtuotsuste puhul oli erinevaid sotsiaalprogramme mitmeid, sellisel juhul lisati need kõik tabelisse. Kui isikule määrati KarS § 75 lg 4 alusel kohustus teha alkoholi liigtarvitamise tuvastamiseks laboratoorne vereanalüüs, siis lisati tabelisse „JAH“, kui sellist kohustust ei määratud, siis tehti tabelisse märke „EI“.

Kohtulahendi süüdistuse osast kanti tabelisse õigusrikkumise toime pannud isiku joobeseisundi suurus ning alkoholijoobe tüüp. Kui isiku joobeseisund tuvastati indikaatorvahendiga, siis lisati tabelisse isiku joove formaadis X.XX mg/l kohta ning joobeseisundi liigi lahtrisse tehti märke „ÕHK“. On oluline ära märkida, et tabelisse kanti alkoholijoobe lõplik määr, millest on maha arvatud mõõteseadme potentsiaalne viga. Kui isiku joobeseisund tuvastati vereprooviga, siis lisati tulem formaadis X.XX mg/g kohta, mis

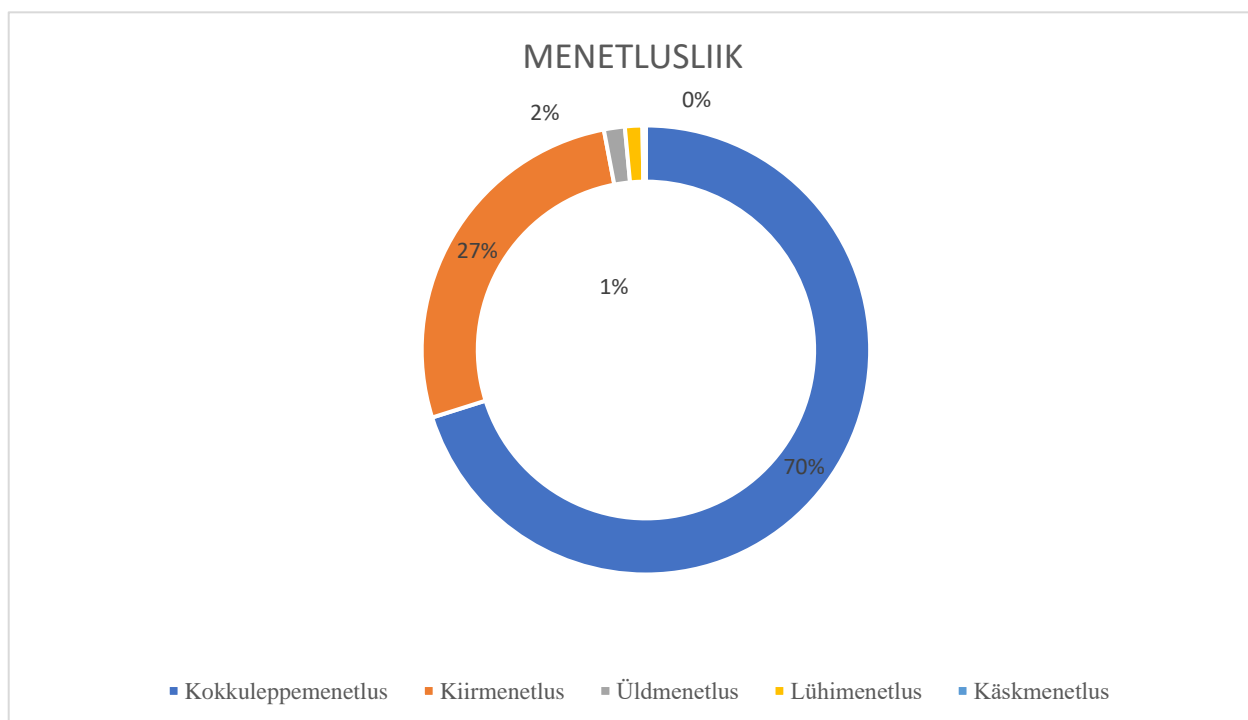
arvutati ümber alkoholisalduseks õhus, jagades alkoholijoobe suuruse kahega. Kui isikul tuvastati narkootilise aine joove, siis lisati joobe määra lahtrisse narkootilise või psühhotroopse aine liik ning joobe liigi lahtrisse „NARKO“.

Süüdistuse teksti põhjal määrati kindlaks ka liiklusvahendi tüüp, millega õigusrikkumine toime pandi, mis lisati järgnevasse lahtrisse. Kui süüteo toimepanemise vahend konfiskeeriti KarS § 83 lg 1 alusel, siis tehti märge „JAH“ konfiskeerimise lahtrisse. Samuti määrati kindlaks õigusrikkumise toimepanemise koht. Tabeli järgmisesse lahtrisse kirjutati „LINN“ kui süütegu pandi toime linnas ning „MAAKOND“, kui süütegu pandi toime linnapiiridest väljas. Kui süüdistusaktist võis välja lugeda, et isik pani õigusrikkumisega samal ajal toime ka avarii, siis kirjutati avarii lahtrisse „JAH“. Kui seda süüdistusaktist välja ei tulnud, siis jäi lahter tühjaks.

2.1.1 Tulemused ja analüüs

Kogu Tartu Maakohtu peale lahendati 798 kohtulahendist 559 kokkuleppemenetluses (KrMS 9. ptk 2. jg) ning 215 kiirmenetluse formaadis (4. jg). Üldmenetlust rakendati 12 korda, lühimenetlust 10 korda ning käskmenetluses tehti kohtulahend 2 korda.

Joonis 2 – Menetlusliikide rakendamise sagedus.

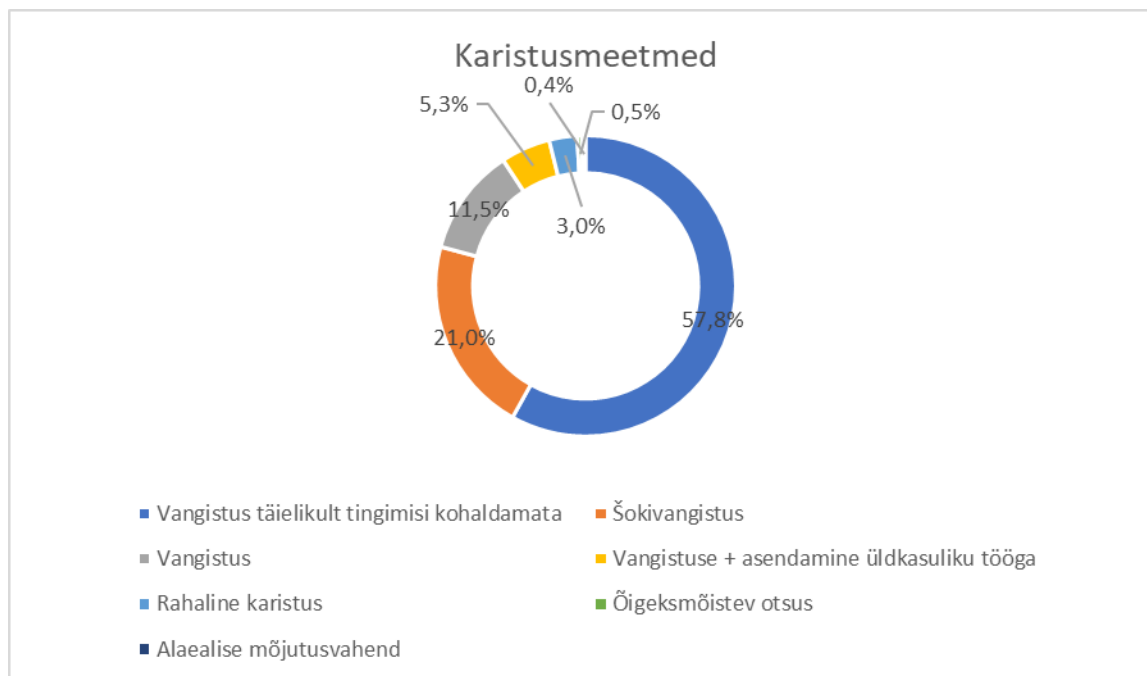

Joonis 2 – autori koostatud.

Kokkuleppemenetlus ja kiirmenetlus on oma olemuselt väga sarnased menetlusliigid, mis jätvavad menetluspooltele endale väga suure valikuvabaduse karistuste ning mõjutusvahendite määramisel. Nende menetlusliikide väga suur osakaal, ligikaudu 97% kõikidest kohtulahenditest, näitab prokuröride väga suurt rolli karistuste valikul. Kui üldmenetluses, lühimenetluses ning käskmenetluses teeb karistuse liigi ja määra kohta otsuse kohtunik, siis kokkuleppemenetluses ning kiirmenetluses on karistuspakkumuste loogika teistsugune. Oma olemuselt on tegemist kokkulepetega ühelt poolt süüdistatava ja tema kaitsja ning teiselt poolt prokuröri vahel. Kui ühine nõustumus karistuse liigi ja määra osas on saavutatud, minnakse kokkuleppega kohtuniku ette, kes kokkuleppe kas kinnitab või jätab kinnitamata. Kokkuleppemenetlus ning kiirmenetlus on väga populaarsed eelkõige menetlusökonoomika tõttu. Menetluse väleduse tõttu hoiavad raha ning aega kokku kõik menetluspoole, nii kohus, prokuratuur kui ka süüdistatav ise.

Kõige agaramalt kasutati kiirmenetlust Tartu kohtumajas, kus 374-st kohtulahendist tervelt 164 ehk 43,9% tehti kiirmenetluse sätete alusel. Järgnesid Valga kohtumaja, 19,2%, Jõgeva ning Viljandi kohtumaja 14,8%. Võru kohtumaja asukohaga Põlvas rakendas kiirmenetlust 7.5% kohtulahendite puhul ning Võru kohtumaja asukohaga võrus 3.6% juhtudest.

Joonis 3. Karistusmeetmete rakendamise sagedus.

Joonis 3 – autori koostatud.

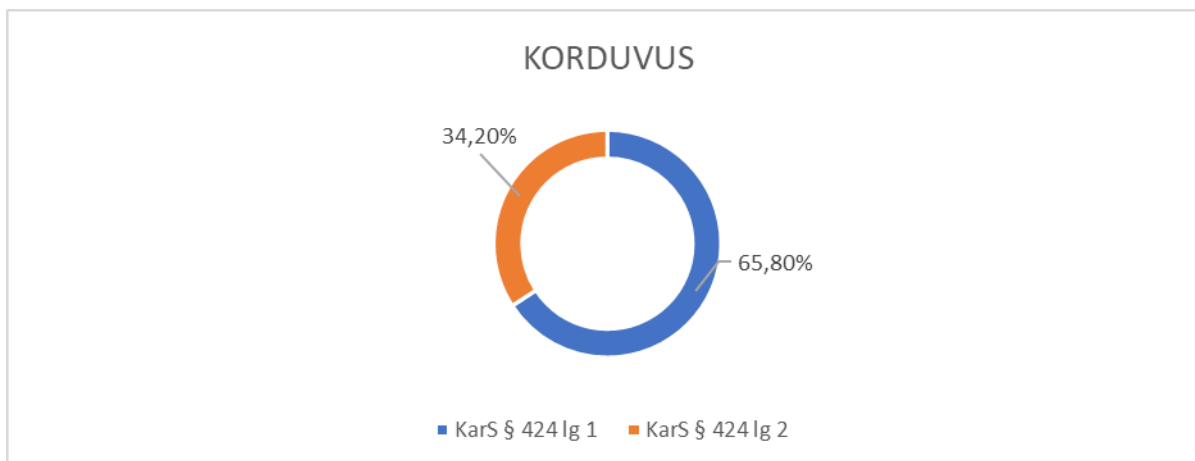
Kõige populaarsem karistusliik KarS § 424 toime pannud isiku karistamisel on vangistus. 96% kõikidest kohtuotsustes määratakse süüdimõistetud isikule karistuseks vangistus. 57,7%-s kohtulahendites jäetakse vangistus täielikult tingimisi kohaldamata. Šokivangistus, millest

reaalselt tuleb ära kanda vähem kui 90 päeva, määrati 21%-le süüdimõistetutest. Reaalse vabadusekaotusliku karistusega, mille kestus on pikem kui 3 kuud karistati 11,5% KarS § 424 süüteo toime pannud isikutest. 5,3% kohtuotsustes asendati vangistus üldkasuliku tööga. Analüüsist selgub, et keskmine KarS § 424 alusel kohtu all oleva isiku keskmine vanus toimepanemise hetkel on 42,6 aastat. Kõikidest toimepanijatest 5% on naised ning 95% mehed.

2.1.1.1 Süüdimõistetute karistusmäärad

798 kohtulahendist oli süüdimõistvaid kohtuotsused 794. Süüalune mõisteti õigeks vaid neljas kohtulahendis. Süüteo toime pannud isikutele esitati 273 juhul süüdistus KarS § 424 lg 2 alusel, mis teeb korduvate joores juhtide osakaaluks 34,2%. See tähendab, et laias laastus kolmandik joores juhtidest panevad enne karistuse kustumist registrist toime uue kuriteo. 27 korral puudus süüdimõistetul küll varasem kehtiv karistus KarS § 424 eest, kuid isik oli kohtu all korraga kahes KarS § 424 episoodis, mistõttu rakendati koheselt korduva joores juhtimise koosseisu.

Joonis 4 – KarS § 424 lg 1 ja § 424 lg 2 osakaal.

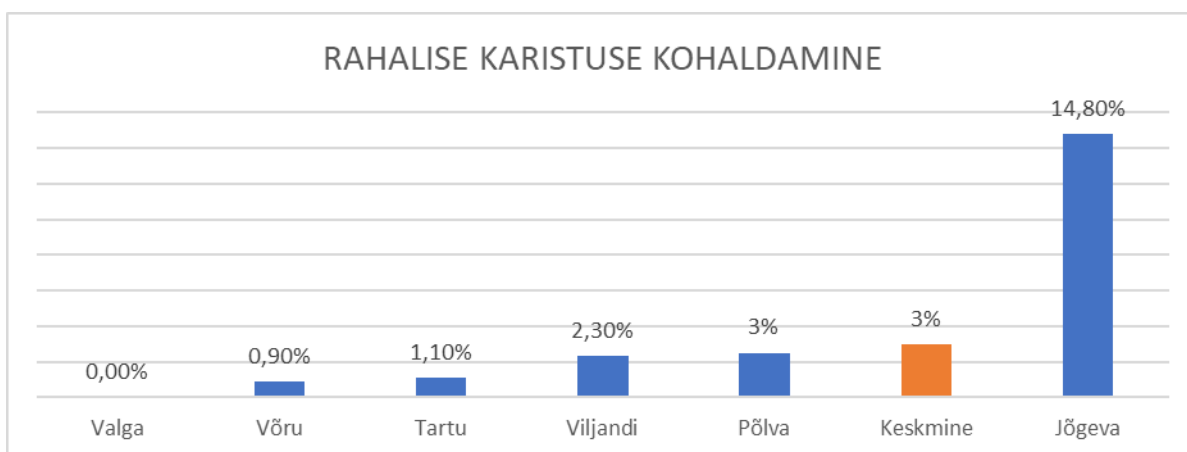

Joonis 4 – autori koostatud.

a) Rahaline karistus

Rahalist karistust rakendati 794 kohtulahendis 24 korda (3%), neist 5 korda määrati rahaline karistus tingimisi karistusena. Kõige väiksem rahaline karistus on 100 päevamäära, kõige suurem 200 päevamäära. Rahalise karistuse keskmine suurus on 126,6 päevamäära. Rahalist karistust kohaldati vaid KarS § 424 lg 1 sätestatud süüteo eest karistuse mõistmisel, ühtegi korduvat süüalust rahalise karistusega ei karistatud. 24 isikust, kellele rahalist karistust kohaldati vaid 2, olid varasemalt kriminaalkorras karistatud ning vaid kahel puudus mootorsõiduki juhtimiseks vajalik juhtimisõigus. 24-st kohtulahendist 16 tehti Jõgeva kohtumajas (14,8% kohtuotsustest). Tartu kohtumajas kohaldati rahalist karistust 4 korda (1,1%), Viljandi kohtumajas 2 korda (2,3%), Võru kohtumajas asukohaga Põlvas 1 korra (2,5%), Võru kohtumajas asukohaga Võrus 1 korra (0,9%). Valga kohtumajas rahalist karistust ei kohaldata.

Joonis 5. Rahalise karistuse kohaldamine.

Joonis 5 – autori koostatud.

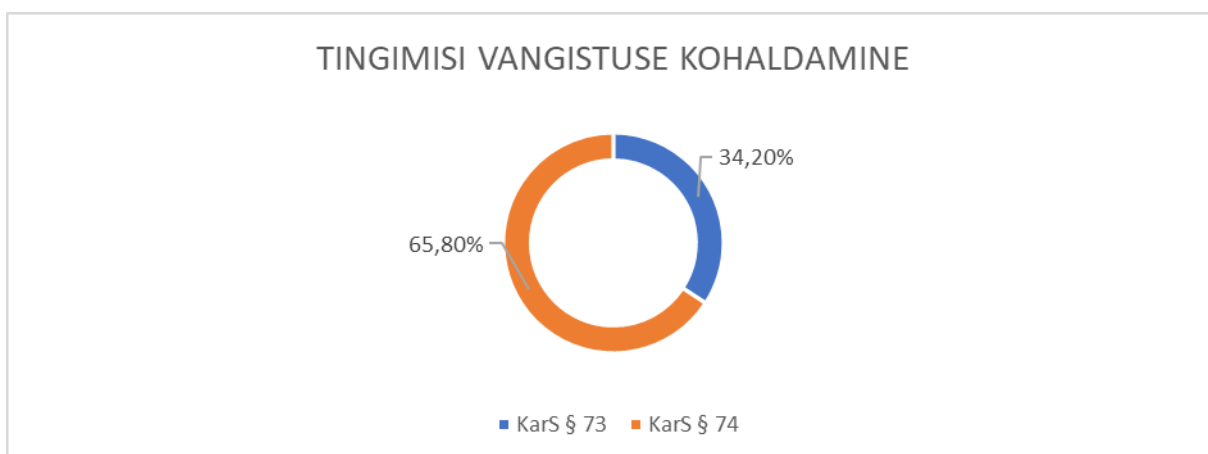
Eelnevale tuginedes võib väita, et kuigi KarS § 424 seab karistuse miinimummääraks rahalise karistuse, siis praktikas rahalist karistust Tartu Maakohtu kohtumajades peale Jõgeva kohtumaja suuresti ei rakendata. Magistritöö autori hinnangul näitab see, et õiguskaitseorganid ei pea rahalist karistust efektiivseks meetmeks joores juhtimise vähendamisel ning on valinud teise tee süüaluste karistamisel.

b) Vangistusest täielik tingimisi vabastamine

794 kohtulahendi hulgast rakendati KarS § 73 ning KarS § 74 alusel tingimisi vangistust 642 korral, millest 461 kohtulahendis jäeti vangistus täielikult kohaldamata. Käesolev peatükk keskendub vangistusest täielikult tingimisi vabastamise analüüsile. Vangistuse kandmisest osaliselt tingimisi vabastatud isikute karistusmeetmeid analüüsitakse järgnevas peatükkides.

461 kohtulahendist 158 (34,2%) lähtuti tingimisi vangistuse määramisel § 73-st, ning 303 (65,8%) kohtulahendis määrati tingimisi vangistus § 74 alusel koos täiendavate kontrollnõuetega. Selline tulem näitab, et § 73, mille ainus tingimus vangistusest vabastamiseks on vältida uute kuritegude toimepanemist, on suurusjärgus kaks korda vähem rakendatav kui § 74, mille puhul lisaks uute kuritegude toimepanemise vältimisele lisanduvad ka täiendavad kontrollnõuded. Analüüsist nähtub, et KarS § 73 alusel on keskmine tingimisi vangistuse kestus 4,2 kuud ning keskmine katseaja kestus 13,9 kuud. § 74 alusel rakendatud tingimisi vangistuse puhul on samad näitajad vastavalt 5,2 ning 15,2.

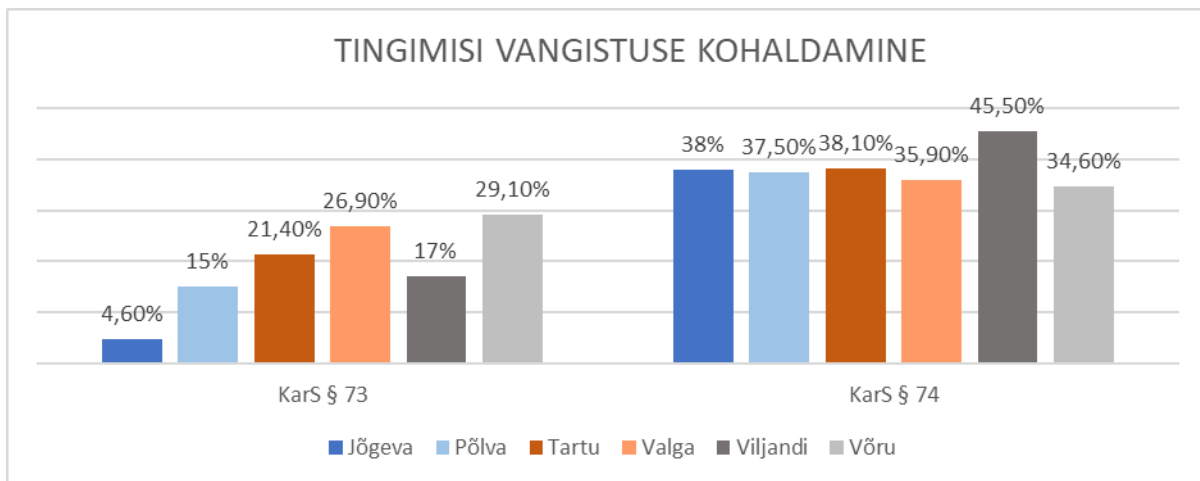
Joonis 6. Tingimisi vangistuse kohaldamine.

Joonis 6 – autori koostatud.

Maakondade võrdlusest tuleneb, et protsentuaalselt kõige vähem rakendab tingimisi vangistust KarS § 73 alusel Jõgeva kohtumaja (4.6%). Selline näitaja on autori hinnangul seletatav eelnevas peatükis Jõgeva kohtumaja suure rahalise karistuse kohaldatavusega. On võimalik, et isikutele, keda teistes kohtumajades tehtud kohtuotsustega karistatakse tingimisi vangistusega § 73 alusel, rakendatakse Jõgeva kohtumajas rahalist karistust. Teistest kohtumajadest erineb Viljandi kohtumaja, kus tehtud kohtuotsustes rakendatakse protsentuaalselt rohkem § 74 alusel sätestatud tingimisi vangistust koos kontrollnõuetega ning vähem tingimisi vangistust ilma kontrollnõueteta. Teisi suuri erinevusi kohtumajade lõikes tingimisi vangistuse kohaldamise esinemisel ei ole.

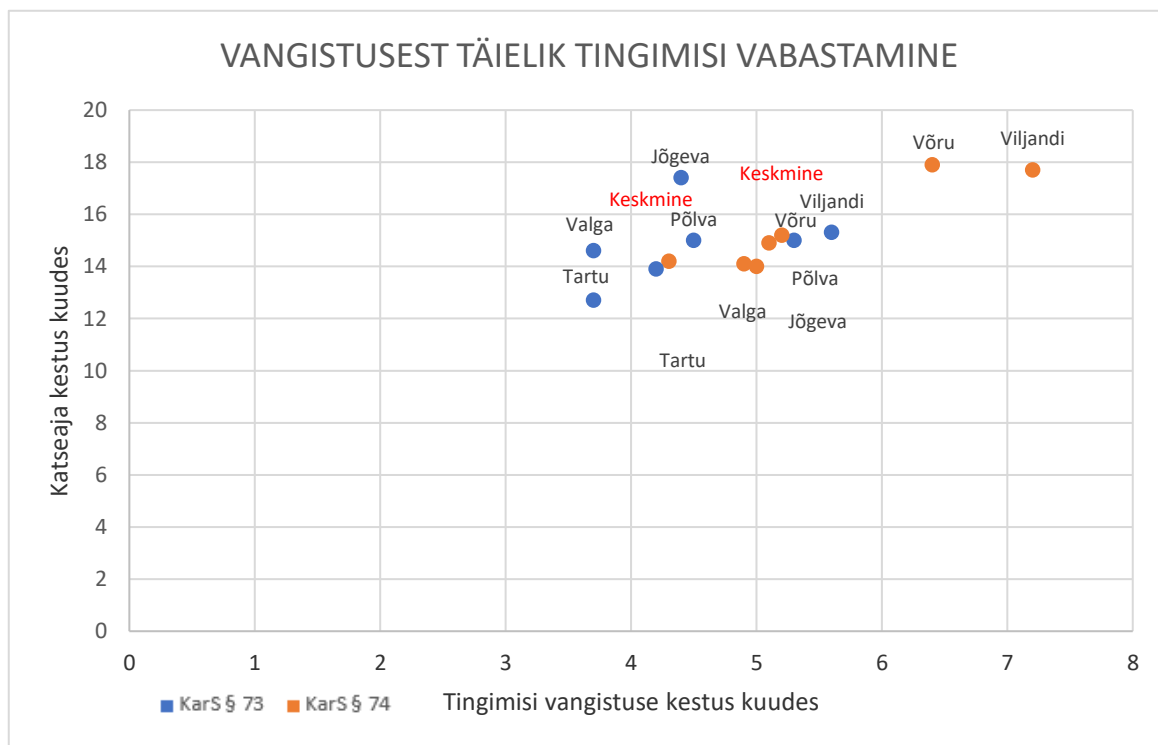
Joonis 7. Tingimisi vangistuse kohaldamine.

Joonis 7 – autori koostatud.

Maakondade lõikes erinevad ka karistusena kohaldatud tingimisi vangistuse ning katseaja kestus. KarS § 73 alusel sätestatud tingimisi vangistuse puhul kohaldavad keskmiselt kõige lühemat tingimisi vangistust Tartu kohtumaja (3,7 kuud) ning Valga kohtumaja (3,7 kuud). Teises äärmuses on Viljandi kohtumaja (5,6 kuud) ning Võru Kohtumaja asukohaga Võrus (5,3 kuud). KarS § 74 alusel sätestatud tingimisi vangistusel koos kontrollnõuetega on seis kohtumajade lõikes võrdlemisi sarnane.

Joonis 8. Vangistusest täielik tingimisi vabastamine.

Joonis 8 – autori koostatud.

Kõige lühemad vangistuse määrad on Tartu kohtumajas (4,3 kuud) ning Valga kohtumajas (4,9 kuud). Kõige pikemad taas Viljandi kohtumajas (7,2 kuud) ning Võru Kohtumaja asukohaga Võrus (6,4 kuud). Võrdlemisi sarnased erisused tulevad välja ka katseaja kestuse võrdlusel, kus Võru Kohtumajas asukohaga Võrus ning Viljandi Kohtumajas on katseaja kestus keskmisest pikem. Katseaja kestuse osas tulenevad statistiliselt huvitavad järeldused Jõgeva kohtumajast, kus § 73 alusel kohaldatud keskmine katseaja pikkus on ligi 4 kuud pikem § 74 alusel rakendatud katseaja pikkusest.

Tingimisi vangistuse analüüs näitab magistr töö autori hinnangul üsna selgelt õiguskaitseasutuste eesmärgi joobes juhtide karistamisel. KarS § 74 alusel kohaldatud tingimisi vangistust koos kontrollnõuetega rakendatakse keskmiselt kaks korda sagedamini kui § 73, kus süüdimõistetule kontrollnõudeid ei määrata. See tähendab, et prokuratuur ning kohtud ei kohalda karistamisel ainult potentsiaalset tulevikku suunatud karistust, mida KarS § 73 oma olemuselt on, vaid karistuse mõistmisel rakendatakse ka kohe kontrollnõudeid. Millised kontrollnõuetena rakendatud meetmed täpsemalt on ning kui sageli neid kohaldatakse, analüüsitakse järgnevatel peatükkides.

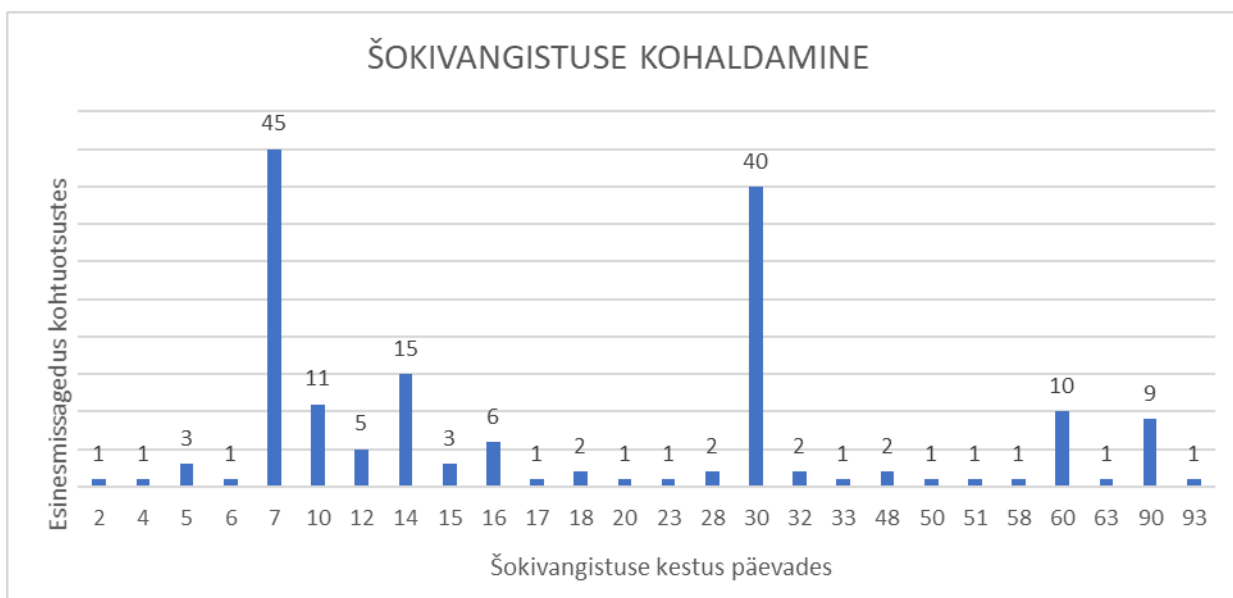
c) Kohustusliku šokivangistuse kohaldamine

§ 424 lg 4 p 1 alusel ei või korduva joobes juhtimise korral jätta mõistetud karistust täielikult tingimisi kohaldamata. Valimis on 272 § 424 lg 2 alusel toime pandud süütegu, millest 268 juhul kohaldati § 424 lg 4 p 1 alusel kohustusliku vangistust. Kahel juhul oli vangistuse kohaldamata jätmise kriminaalmenetluslikult lubatav, sest süütegu pandi toime enne § 424 seaduse muudatust, mis tähendab, et neile kahele süüalusele kohustusliku vangistuse määramine ei rakendunud. Jäi alles 2 kokkuleppemenetluses lahendatud kriminaalmenetlust, kus mõlemad teo toimepanijad peeti küll pärast kuritegu kahtlustatavana kinni, kuid milles kogu kohtuotsuses sätestatud vangistus jäi täielikult tingimisi kohaldamata. Ühe lahendi puhul rakendati süüaluse isiku suhtes ka tõkendina vahistamist kolmeks päevaks kuni kohtuistungini. Seega on eelvangistuse kohaldamise tõttu šokivangistuse rakendamise sisuline eesmärk täidetud, mõlemad süüalused said otsese esmase kogemuse kinnipeetava elustiilist, mis oma olemuselt ju ongi šokivangistuse üks olulisemaid osasid. Sellegipoolest on töö autor seisukohal, et kui prokuröri soov šokivangistus lugeda kantuks kinnipidamisel ning vahistamisel oldud ajaga, siis tuleb see kokkuleppesse ning kohtuotsusesse selgesõnaliselt kirja panna.

Šokivangistuse kestuse sisustamisel ning eristamisel klassikalisest vangistusest on magistritöö autor seisukohal, et šokivangistuse maksimaalne kestus võiks olla kuni 3 kuud. Kui tegemist on pikema kui 3 kuud kestva reaalse vangistusega, siis on tegemist pigem klassikalise vabaduskaotusliku karistusega, mille mõju ning eesmärgid on šokivangistusest erinevad. Samuti on analüüsi koostaja arvestanud eelvangistus veedetud aja šokivangistuse kestuse sisse, sest kinnipidamise ning šokivangistuse põhimõtted ning eesmärgid on sisult samad.

Eelpool toodud kriteeriumitest lähtuvalt määrati karistusena šokivangistus 168 süüdimõistetule. 160 juhul süüdistati teo toimepanijat § 424 lg 2 alusel korduvas joobes juhtimises, 8 korral rakendati šokivangistust ka § 424 lg 1 puhul. Isikuid, keda süüdistati rohkem kui ühes joobes juhtimise episoodis, oli 25. Alkoholijoove tuvastati 167 süüalusel ning narkojoove ühel. Kõike sagedamini mõisteti šokivangistuse pikkuseks 7-päevane vanglakaristus, seda tehti 45 korral. Väga tavaline oli ka 30-päevane vanglakaristus. Valimis olevatele koguandmetele tuginedes kohaldatakse § 424 õigusrikkujatele keskmiselt 24,8 päeva kestvat šokivangistust, keskmine mediaankestus on aga 15 päeva. Jättes kõrvale kohtuotsused, kus šokivangistuse kestus oli mõnevõrra pikem, sest süüalust süüdistati lisaks KarS §-le 424 veel täiendavates õigusrikkumistes ning kohtuotsused, mil süüalusel isikul oli varasemast kandmata karistusi, on šokivangistuse keskmine kestus 23,1 päeva ning mediaankestus 14 päeva.

Joonis 9. Šokivangistuse kohaldamine.

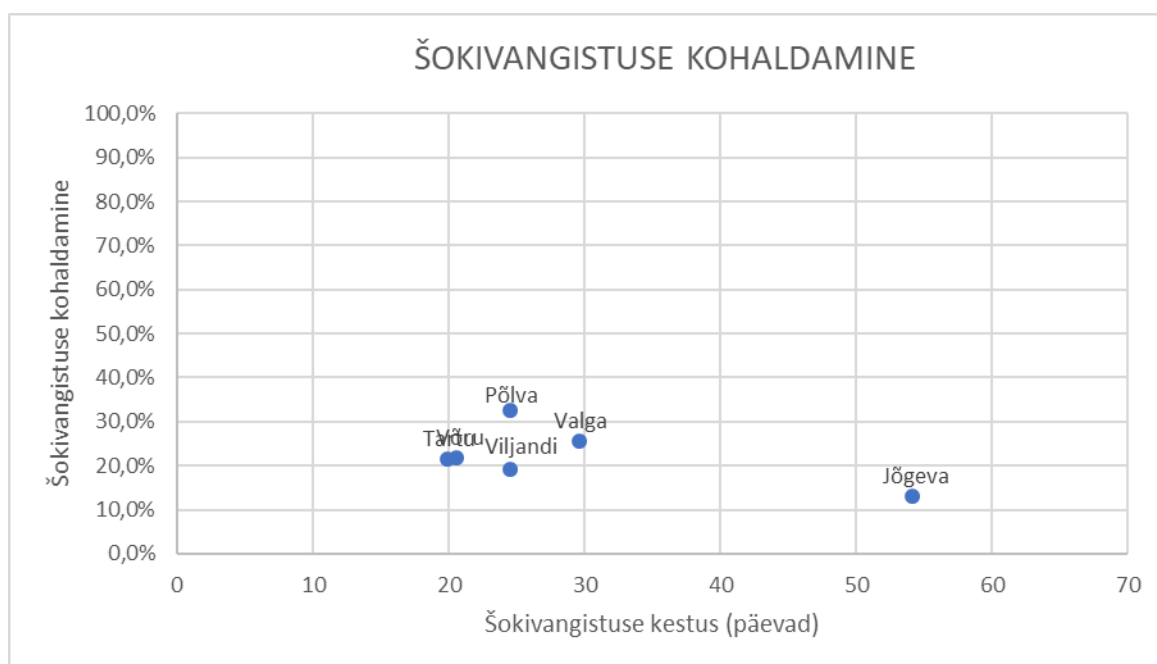
Joonis 9 – autori koostatud.

Analüüs näitab, et episoodide hulk süüdistuses on üks faktoritest suurema šokivangistuse kohaldamisel. Nimelt on keskmine šokivangistuse kestus isikutel, keda süüdistati rohkem kui ühes episoodis, 32,5 päeva. Veel enam mõjutab šokivangistuse kestust juhtimisõiguse

puudumine. Kõiki süüaluseid, kellel teo toimepanemise ajal juhtimisõigus puudus, karistati vähemalt 30-päevase šokivangistusega ning vangistuse keskmiseks pikkuseks osutus koguni 52,3 päeva. Et teha kindlaks, kas alkoholijoobe suurus on määrav šokivangistuse kestusel, välistas töö autor kõik kohtulahendid, kus süüdistus esitati mitme episoodi alusel ning kohtulahendid, milles süüalusel tuvastati narkojoove. Seejärel võrdles töö autor keskmist šokivangistuse pikkust isikutel, kellele alkoholijoove oli suurem või võrdne kui 1,0 mg/l joobega isikutel, kelle joove oli väiksem. Üle 1,0 mg/l joobega isikute keskmiseks šokivangistuse pikkuseks osutus 22,5 päeva ning alla 1,0 mg/l joobega isikutel 24,5 päeva. Autori hinnangul on statistiline erinevus piisavalt väike väitmaks, et alkoholijoobe suurus mängib šokivangistuse kestuse määramisel rolli.

Maakondade lõikes on kohtumajade vahelised erinevused šokivangistuse kohaldamisel ning šokivangistuse kestusel statistiliselt võrdlemisi huvipakkuvad. Nimelt erineb teistest kohtumajadest Jõgeva kohtumaja, kus keskmine šokivangistuse kestus 54,1 päeva, on ligi 2,5 korda suurem kui teistes kohtumajades. Selline erisus tuleneb viiest Jõgeva kohtumajas tehtud otsusest, kus süüalusele mõisteti 90 päeva vangistust. Autori hinnangul on tegemist šokivangistuse defineerimisest tekkiva erisusega ning antud erisus ei tähenda ilmingimata seda, et Jõgeva kohtumajast määratakse keskmisest palju pikemaid šokivangistusi. Määratledes šokivangistuse maksimaalseks kestuseks näiteks 60 päeva, graafik normaliseerub ning Jõgeva kohtumaja šokivangistuse kestus on võrreldav teiste kohtumajadega.

Joonis 10. Šokivangistuse kohaldamine.

Joonis 10 – autori koostatud.

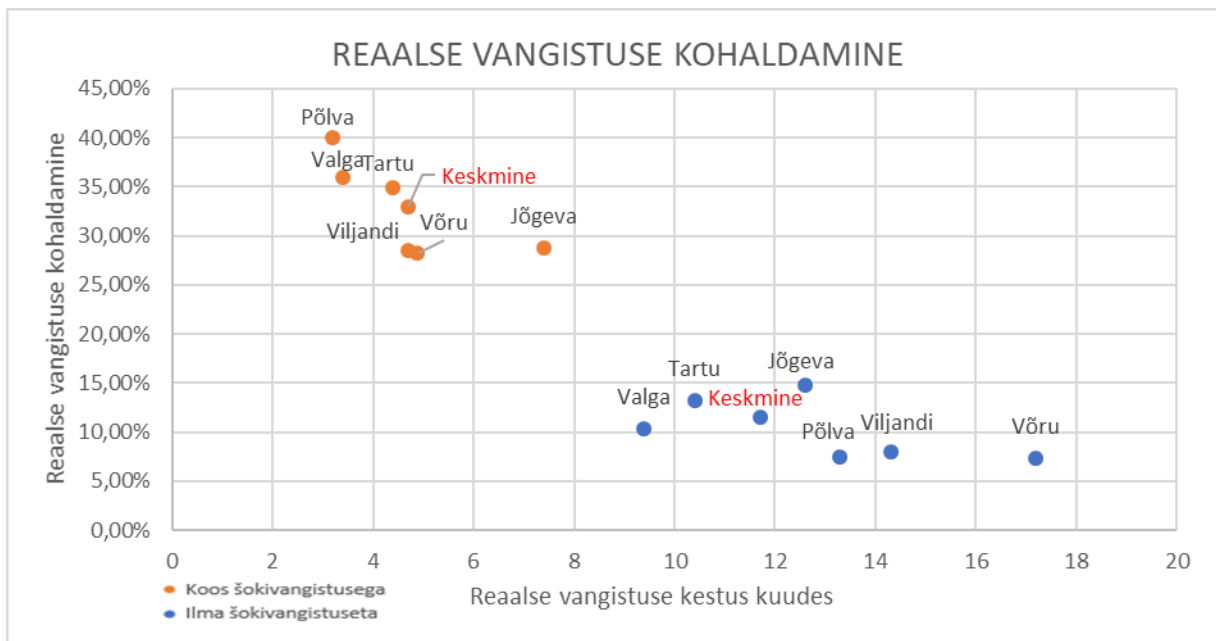
d) Reaalne vangistus

Kui eelnev analüüs keskendus kitsalt šokivangistuse kohaldamisele, siis antud peatükis vaadeldakse kõiki vabadusekaotuslikke karistusi. Analüüsi valim moodustub kõigist reaalset ning osaliselt vangi mõistetud isikutest ning on kahes osas. Esialgu analüüsitakse kõiki vabadusekaotuslikke karistusi kogumis, seejärel eemaldatakse valimist šokivangistused ehk alla 90-päevased karistused.

Kõikide kohtulahendite peale kokku karistati süüaluseid ~~isikuid~~ vabaduskaotuslike karistustega 261 korda (32,9%) ning vangistuse keskmine pikkus on 4,7 kuud. Protsentuaalselt kõige rohkem rakendab vabadusekaotuslikke karistusi Võru kohtumaja asukohaga Põlvas (40%), järgnevad Valga kohtumaja (35,9%) ning Tartu kohtumaja (34,9%). Kõige vähem rakendatakse reaalseid vabadusekaotuslikke karistusi suhteliselt võrdselt Jõgeva kohtumajas (28,7%), Viljandi kohtumajas (28,4%) ning Võru kohtumajas asukohaga Võrus (28,2%).

Kõige pikemad vabadusekaotuslikke karistusi määratakse Jõgeva kohtumajas, kus vangistuse keskmiseks pikkuseks on 7,4 kuud. Võrdse suurusjärguga on vangistuse pikkused Võru kohtumajas asukohaga Võrus (4,9 kuud), Viljandi kohtumajas (4,7 kuud) ning Tartu kohtumajas (4,4 kuud). Märksa lühemaid karistus määratakse Valga kohtumajas (3,4 kuud) ning Võru kohtumajas asukohaga Põlvas (3,2 kuud). Analüüs näitab trendi, et mida aktiivsemalt kohtuotsustes reaalsest vanglakaristust rakendatakse, seda lühem on keskmine reaalne vabadusekaotuslik vangistus. Näiteks Põlva kohtumajas rakendatakse protsentuaalselt reaalseid vanglakaristusi kõige rohkem, kuid samas on seal kõige lühem ka keskmine vanglakaristuse pikkus.

Joonis 11. Reaalse vangistuse kohaldamine.

Joonis 11 – autori koostatud.

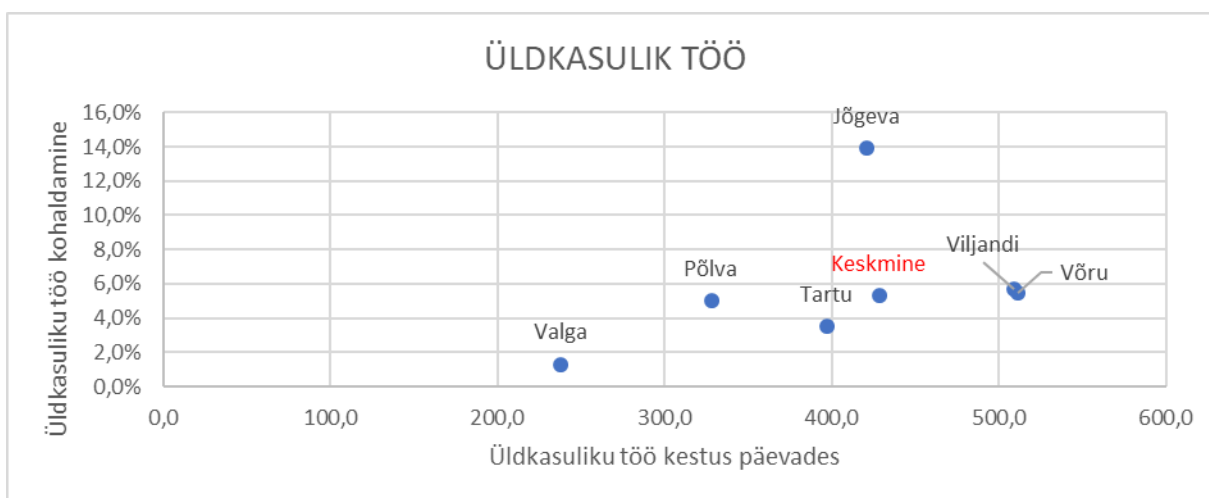
Jättes valimist välja alla 90-päevased vabadusekaotuslikud karistused, muutuvad tulemused ka kohtumajade lõikes. Vanglakaristusi, mil süüalune mõisteti realselt vangi pikemaks kui 90-päevaks, on 794 kohtulahendi peale 91 (11,5%) ning keskmiseks vangistuse pikkuseks 11,7 kuud reaalset vanglakaristust. Protsentuaalselt enim karistatakse üle 90-päevase reaalse vanglakaristusega isikuid Jõgeva kohtumajas (14,8%), järgnevad Tartu kohtumaja (13,2%) ning Valga kohtumaja (10,3%). Viljandi kohtumajas (8,0%) ning Võru mõlemas kohtumajas (vastavalt 7,5% Põlvas ja 7,3% Võrus) määratakse üle 90-päevaseid reaalseid vanglakaristusi märksa vähem.

Kõige pikemaid reaalseid vanglakaristusi üle 90-päevaste reaalse vangistuse osas määratakse Võru kohtumajas asukohaga Võrus (17,2 kuud), järgnevad Viljandi kohtumaja (14,3 kuud), Võru kohtumaja asukohaga Põlvas (13,3 kuud). Karistused on lühemad Jõgeva kohtumajas (12,6 kuud), Tartu kohtumajas (10,4 kuud) ning Valga kohtumajas (9,4 kuud). Taas selgub loogika, et kohtumajad, kes domineerivad protsentuaalselt vanglakaristuse rakendamise esirinnas, rakendavad keskmisest lühemaid vanglakaristusi ning pikemad vanglakaristused määratakse eelkõige kohtumajades, kus reaalne vabadusekaotuslik vanglakaristus nii tavaline karistusmeede ei ole.

e) Vangistuse asendamine üldkasuliku tööga

KarS § 69 alusel asendati vangistus üldkasuliku tööga 794-st kohtulahendist 42-s (5,3%). 42-st süüalusest 28-l oli kohtuotsuse tegemise hetkel kandmata varasem vanglakaristus, mis kinnitab töö teoreetilises osas tõstatatud asjaolu, et üldkasuliku töö määramine on nii õelda viimaseks õlekõrreks vältimaks reaalselt vanglakaristust. Kõikide kohtuotsuste seas on KarS § 69 alusel määratud üldkasuliku töö keskmise tööaja pikkus 428,3 tundi.

Joonis 12. Üldkasuliku töö kohaldamine.

Joonis 12 – autori koostatud.

Vangistuse asendamist üldkasuliku tööga rakendati kõigis Tartu Maakohtu kohtumajades. Protsentuaalselt enim kasutati vangistuse asendamist üldkasuliku tööga Jõgeva kohtumajas, kus selline kohtuotsus tehti 15 korda (13,9%). Teistes kohtumajades vangistuse asendamine üldkasuliku tööga nii populaarne ei ole. Viljandi kohtumajas rakendati üldkasulikkude tööd 5 korda (5,7%), Võru kohtumajas asukohaga Võrus 6 korda (5,5%), Võru kohtumajas asukohaga Põlvas 2 korda (5%) ning Tartu kohtumajas 13 korda (3,5%). Kõige vähem, vaid 1 korral kohaldati vangistuse asendamist üldkasuliku tööga Valga kohtumajas (1,3%).

Kõige pikemad üldkasuliku töö määrad on Võru kohtumajas asukohaga Võrus (511 tundi) ning Viljandi kohtumajas (509 tundi). Jõgeva kohtumajas on keskmine üldkasuliku töö määr 421 tundi, Tartu kohtumajas 397 tundi, Põlva kohtumajas 328 tundi ning Valga kohtumajas 238 üldkasuliku töö tundi. Arvestades asjaolu, et ühele päevale vangistusele vastab üks tund üldkasulikkude tööd, näitab antud analüüs ka seda kui pikaajalist vangistust kohtuotsustega üldkasuliku tööga asendatakse.

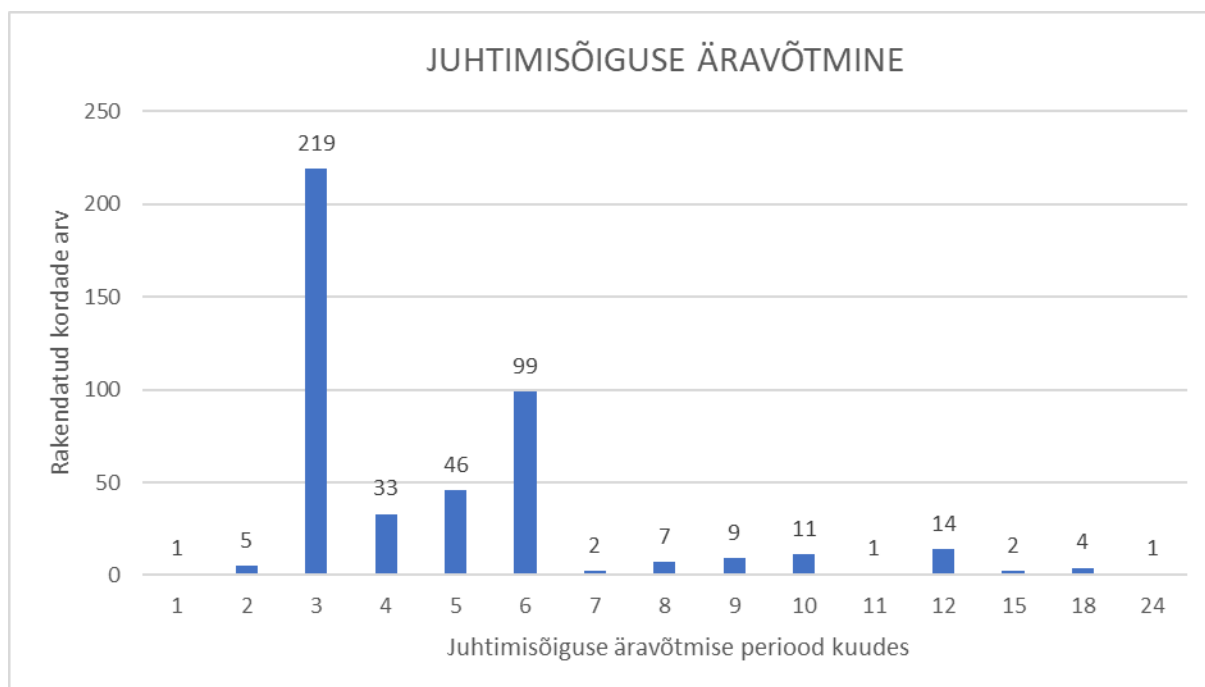
f) Juhtimisõiguse äravõtmine

KarS § 50 lg 1 p 1 alusel võib mootorsõiduki ohutu liiklemise või käituseeskirjade rikkumisega seotud kuriteo eest kohaldada lisakaristusena juhtimisõiguse äravõtmist kuni kolmeks aastaks. § 424 lg 4 p 2 alusel on korduva joobes mootorsõiduki juhtimise puhul õiguskaitseorganid kohustatud kohaldama lisakaristusena juhtimisõiguse äravõtmist, välja arvatud juhul, kui süüalune kasutab mootorsõidukit liikumispuude tõttu KarS § 50 lg 2 tähenduses. Juhtimisõiguse äravõtmise analüüsi esimese etapina tuleb kindlaks teha, kui paljudel süüalustel üldse juhtimisõiguse kuriteo toimepanemise ajal olemas oli. 798 kohtuotsuse seas oli 54 sellist, kus joobes juhtimine pandi mopeedi või mopeedautoga sõites – mootorsõidukiga, mis ei eelda juhtimisõiguse olemasolu. Kuna sellised kohtulahendid ei võimalda süüdistusest välja lugeda, kas isikul üleüldse juhtimisõiguse olemas oli, siis jäävad kõik need lahendid juhtimisõiguse äravõtmise valimist välja. Õigeksmõistev kohtuotsus tehti 4 kohtuotsuse puhul, ka need lahendid välistatakse valimist. Alles jääb 750 kohtulahendit.

750 süüalusest puudus § 424 kuriteo toimepanemise ajal juhtimisõigus 189 süüalusel, mis tähendab, et 25.2% joobes juhtimise eest süüdi mõistetud isikutel puudus kuriteo toimepanemise ajal vastava mootorsõiduki juhtimiseks vajalik juhiluba. 48 juhul süüdistati süüalust lisaks § 424 kvalifikatsioonile ka KarS § 423¹ ehk süstemaatilise juhtimisõiguseta mootorsõidu juhtimise eest. KarS § 423¹ rakendamise eelduseks on, et juhtimisõiguseta mootorsõiduki juhtimine fikseeritakse õiguskaitseorgani poolt vähemalt kolmandat korda.

Varasemale analüüsile tuginedes jääb valimisse alles 551 kohtuotsust, mille raames tuli õiguskaitseorganil teha otsus juhtimisõiguse äravõtmise kohta. Juhtimisõigus võeti lisakaristusena ära 451 kohtulahendis (81,9%) ning juhtimisõigus jäi süüalusele alles 100 kohtulahendis (18,1%). Kõige enam, 219 korda (48,4 %), rakendati lisakaristusena juhtimisõiguse äravõtmisel 3-kuulist perioodi, millele järgnesid rakendamissageduselt 6-kuuline (21,7%) ning 5-kuuline (10,2%) periood. Pikemaks kui 12-kuuks võeti juhtimisõigus ära 21 korda (4,6%). Kogu valimi seas võeti juhtimisõigus ära keskmiselt 4,8 kuuks.

Joonis 13. Juhtimisõiguse äravõtmine.

Joonis 13 – autori koostatud.

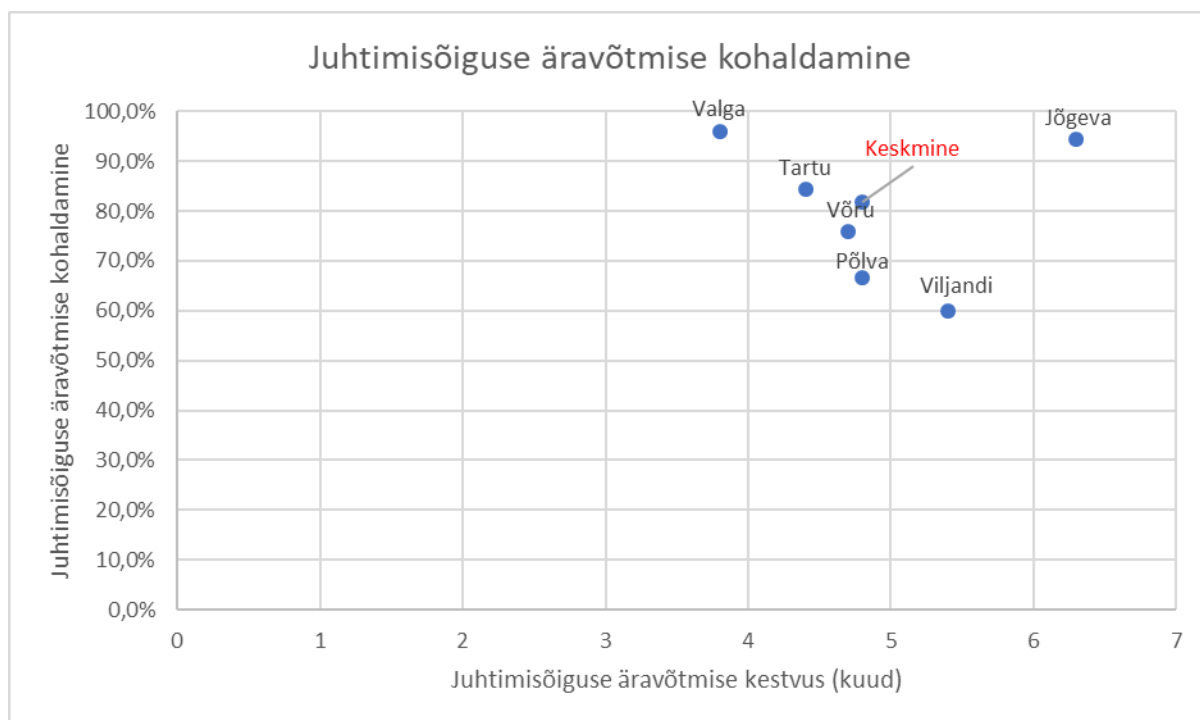
100 lahendist, kus juhtimisõigust ära ei võetud süüdistati 90 süüalust § 424 lg 1 alusel toime pandud kuriteos ning vaid 10 isikule esitati süüdistus § 424 lg 2 alusel. Seega rakendati § 424 lg 1 kuritegude puhul juhtimisõiguse äravõtmist 76,4% kordadest ning § 424 lg 2 kvalifikatsiooni järgi 94% kordadest. § 424 lg 1 alusel võeti juhtimisõigus ära keskmiselt 3,5 kuuks, § 424 lg 2 alusel keskmiselt 7,0 kuuks.

Võrreldes erinevaid Tartu Maakohtu kohtumajasid, tuleb üldjoontes välja trend, et mida rohkem juhtimisõiguse äravõtmist kohaldatakse, seda lühem on keskmine juhtimisõiguse äravõtmise periood. Selge erand on Jõgeva kohtumaja, kus juhtimisõigus võeti ära 94.4% juhtimisõigusega isikutelt ning esirinnas oldi ka juhtimisõiguse äravõtmise keskmise pikkuse osas – juhtimisõigus võeti ära keskmiselt tervelt 6.3 kuuks.

KarS § 50 lg 3 alusel kohaldab kohus eriosas sätestatud juhtudel kuriteo korral juhtimisõiguse äravõtmist kolmest kuust kuni kolme aastani.⁷³ Sellest tulenevalt on autori hinnangul ühe- ja kahekuuliste juhtimisõiguste äravõtmistega rikutud menetlusnorme ning määratud süüalusele isikule seaduses sätestatud piiridest väiksem lisakaristus.

⁷³ 328 SE seletuskiri, lk 6.

Joonis 14. Juhtimisõiguse äravõtmise kohaldamine.

Joonis 14 – autori koostatud.

Magistritöö autori hinnangul täidab juhtimisõiguse äravõtmine kahte eesmärki. Esiteks välistada joobes juhi sõidukirolli istumine. Jah, tsiteerides rahvaütlust „Ega load ei sõida“, siis juhtimisõiguse puudumine ju kedagi otseselt ei takistada, kuid võtab isikult ära ühe õiguse, mis tal varem oli ning kriminaliseerib selle rikkumise. Teiseks põhjuseks peab magistritöö autor sätteid, mis kohustavad juhiloa omanikku teatud karistuse pikkuse korral läbima uuesti maanteeameti seatud eksamid. Nimelt, kui juhtimisõigus võetakse ära pikemaks kui 6 kuuks, siis tuleb juhtimisõiguse taastamiseks läbida uuesti teooriaksam. Pikema kui 12-kuulise juhtimisõiguse äravõtmise puhul tuleb läbida ka liikluseksam.⁷⁴ Sellised sätted võimaldavad prokuratuuril ja kohtul sätestada õigusrikkujale lisakohustusi neid realselt kohtuotsusesse kirjutamata. Magistritöö autori hinnangul on just sel põhjusel 6-kuuline juhtimisõiguse äravõtmine nõnda sageli kohaldatav.

⁷⁴ Maanteeamet. Juhtimisõiguse äravõtmine, kehtetuks tunnistamine ja taastamine. Saadaval veebis: <https://www.mnt.ee/et/liikleja/juhiluba-ja-juhtimisoigus/juhtimisoiguse-kategooriad-ja-tingimused/juhtimisoiguse> (19.04.2020)

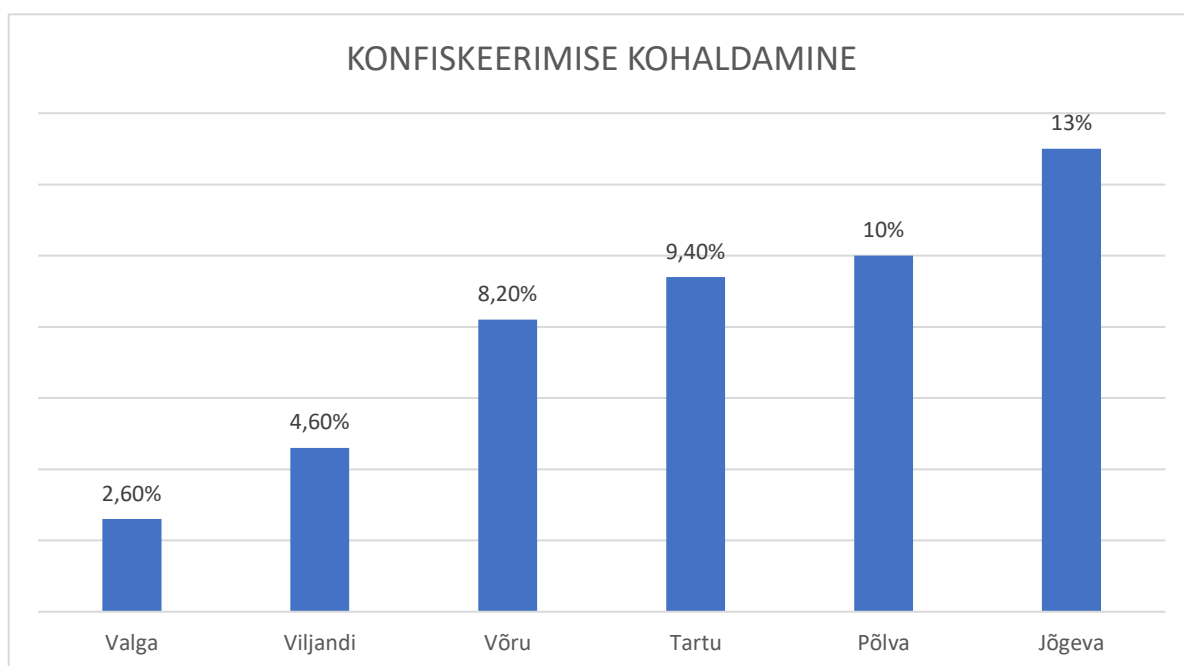
2.1.1.2 Täiendavad mõjutusmeetmed

Täiendavate mõjutusmeetmete all analüüsin lisaks kuriteo vahendi konfiskeerimisele ning vahistuse kohaldamisele eelkõige KarS § 69 ning KarS § 74 alusel kohaldatud tingimisi vangistuse kontrollnõuete kohaldamist. Täiendavalt alkoholi tarvitamise keelule ning narkootiliste või psühhotroopsete ainete tarvitamise ning omamise keelule, mida on analüüsitud oma sarnasuse tõttu ühe peatüki all, analüüsib autor ka sotsiaalprogrammidele ning vereproovide andmisele suunamise aktiivsust ja statistikat. Antud peatüki statistiline analüüs toob võrdlevalt välja kontrollnõuete rakendamise hulga üldvalimis, kuid ka täpsemalt KarS §74 ning KarS § 69 süüdimõistetud isikute koguhulgas.

a) Konfiskeerimine

Kuriteo toimepanemise vahendi konfiskeerimist KarS § 81 lg 1 alusel kohaldati 794 kohtulahendist 68 korda (8,6%). Neist 67 korda konfiskeeriti kuriteo toimepanemise vahend § 424 lg 2 alusel süüdi mõistetud isikutelt ning vaid korra § 424 lg 1 alusel esmase joobes juhtimise süüteo toime pannud isikult. Kõnealust isikut süüdistati lisaks § 424 lg 1-le veel täiendavalt §-de 423¹ ja 201 lg 2 p 1 toimepanemises, mis omasid kindlasti mõju konfiskeerimise kohaldamisel. Sellest tulenevalt võib järeldada, et kuriteo vahendi konfiskeerimine tuleb kõne alla eelkõige § 424 lg 2 järgi süüdistatavate puhul.

Joonis 15. Konfiskeerimise kohaldamine.

Joonis 15 – autori koostatud.

§ 424 lg 2 alusel rakendati konfiskeerimist ligikaudu iga neljanda süüdimõistetud kuriteo vahendi suhtes ehk 24.6% kordadest. Kõige enam konfiskeeriti sõiduautosid, 59 korral, mopeede 5 korral ning mikrobusse 2 korral. Samuti konfiskeeriti üks mootorratas ning ühe üldmenetluse kohtulahendi puhul ei tule kohtuotsusest välja, mis tüüpi kuriteo toimepanemise vahendile konfiskeerimist rakendati.

Erisused konfiskeerimise kohaldamisel kuriteo vahendile olid kohtumajade lõikes väga erinevad. Protsentuaalselt enim kohaldati konfiskeerimist Jõgeva kohtumajas, kus konfiskeerimist kohaldati 13% kohtuotsuste puhul, järgnesid Võru kohtumaja asukohaga Põlvas 10%, Tartu kohtumaja 9,4% ning Võru kohtumaja Võrus 8.2%-ga. Selgelt erinesid Viljandi kohtumaja, kus konfiskeerimist kohaldati 88 kohtulahendi puhul 4 korda (4,5%) ning Valga kohtumaja, kus 78-st teo toimepanemise vahendist konfiskeeriti 2 (2.6%).

b) Vahistamine

KrMS § 130 alusel võib prokurör kriminaalmenetluse ajal taotleda süüalusele tõkendina vahistamise kohaldamist. Vahistamine tuleb kõne alla olukordades, kui süüdistatav võib kriminaalmenetlusest kõrvale hoiduda või jätkuvalt toime panna kuritegusid ning vahistamine on vältimatult vajalik. Kuna Eestis üldjuhul kriminaalmenetlusest kõrvale hoidumisega suuri probleeme pole, eeldab magistritöö autor, et kõige määravamaks põhjuseks süüaluse vahistamisel on uute kuritegude toimepanemise ärahoidmine.

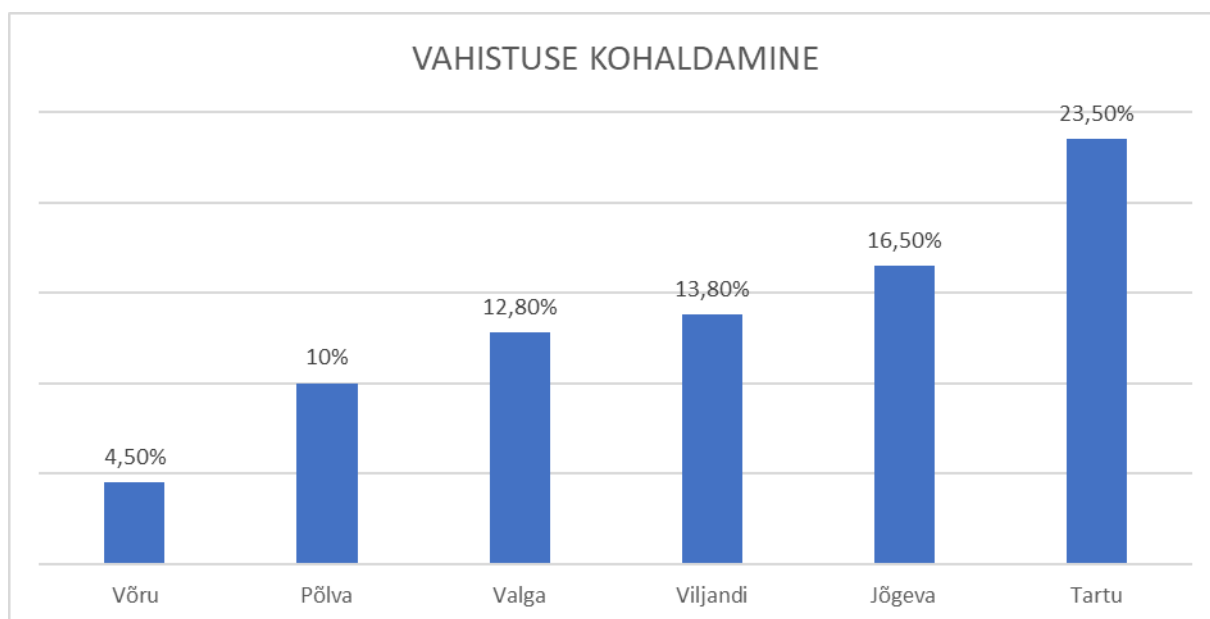
Magistritöö valimiks olevate kohtuotsuste seas rakendati tõkendina vahistamist kõikide kohtuotsuste seas 136 korda (17.1%). Korduvate joores juhtide hulgas oli vahistamisprotsent märksa suurem, nimelt kasutati tõkendina vahistamist § 424 lg 2 alusel süüdistatavatel 125 juhul 272-st (46%). Enamasti kohaldati vahistamist § 424 lg 2 alusel süüdistatavatele, kuid 11 juhul vahistati ka süüalused, keda süüdistati § 424 lg 1 sätestatud kuriteos. Tegelikult ei näita ka 11 süüalust tervet statistilist pilti, nimelt 11 isikust 10 oli varasemalt kandmata tingimisi vangistus, mida võib pidada üheks olulisemaks vahistamise põhjuseks.

Kuna üks vahistamise aluseid on kriminaalmenetlusest kõrvale hoidumine, võiks üheks oluliseks teguriks tõkendi määramisel olla süüaluse isiku kodakondsus. Kahjuks on süüaluse isiku kodakondsus 297 kohtulahendis märkimata, mis teeb järelduste tegemist keerukamaks ning ebatäpsemaks. Võõrriigi või määratlemata kodakondsusega isikuid on 501 kohtulahendi seas 36, neist tõkendit vahistamine kohaldati neljal korral, mis teeb vahistamise määraks 11.1%. § 424 lg 2 alusel süüdimõistetud võõrriigi või määratlemata kodakondsusega isikuid

oli 8, kellest vahistati 4, mis teeb vahistamise sageduseks 50%. Autori hinnangul ei ole antud valim ning statistiline erinevus piisavalt suur, et hinnata kodakondsuse mõju tõkendina vahistamise rakendamisel.

Tartu Maakohtu kohtumajade lõikes on vahistamise kohaldamise sagedus väga erinev. Kõige aktiivsemalt kasutab süüaluste isikute vahistamist Tartu kohtumaja 23,5% kordadest ning kõige vähem Võru kohtumaja 4,5% kordadest.

Joonis 16. Vahistuse kohaldamine.

Joonis 16 – autori koostatud.

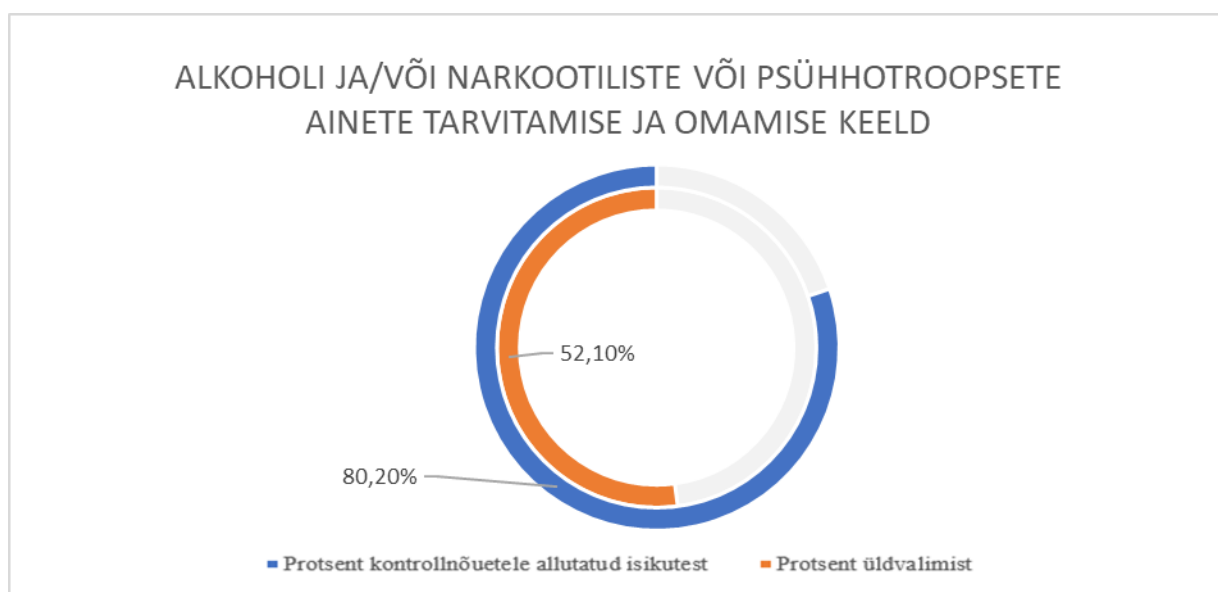
Teatavasti taotleb vahistamist prokurör, kes põhistab seda vahistamistaotluses, mille järel kohus vahistamistaotluse kinnitab või jätab kinnitamata. Eelnev analüüs viitab, et § 424 süütegudes, väikeste eranditega, vahistatakse eelkõige korduva joores juhtimise toime pannud isikuid. Nimelt vahistatakse § 424 lg 2 toime pannud isikutest ligikaudu pooled (46%). Vahistuse kohaldamise suhteliseks suureks sageduseks peab magistritöö autor kolme tegurit. Esiteks teeb § 424 lg 2 objektiivne koosseis oma olemuselt vahistuse põhistamise võrdlemisi lihtsaks. Kõik, keda § 424 lg 2 alusel toime pandud süüteos süüdistatakse, on varasemalt samaliigilise kuriteo toime pannud, mis viitab tõsiasjale, et varasem karistus pole mõju avaldanud ning isik on jätkanud õigusrikkumiste toimepanemist. Teiseks on joores juhtimise kuritegudes eeluurimine võrdlemisi lihtne, sest menetluse käigus on vaja tõendada vaid süüaluse joores ja sõidufakt. Enamasti süüaluse süü kaheldav pole ning süüalune ka ise oma rikkumist tunnistab. See annab prokuratuurile ning kohtutele juba eeluurimise esimestes faasides kindlustunde rakendada vabaduskaotuslikke meetmeid ka enne kohtuotsuse

jõustumist. Kolmandaks teguriks on magistritöö autori hinnangul kohustusliku šokivangistuse kohaldamine, mis vähendades kohtu kaalutlusruumi määrab, et korduva joobes juhtimise toime pannud isik peab nagunii teatud aja korrektsiooniasutuses viitma. Kuna selline määratlus teeb eeluurimise ajal potentsiaalse karistuse suuruse ning liigi võrdlemisi kitsaks, siis on ka see magistritöö autori sõnul üheks põhjuseks, miks vahistust sageli kohaldatakse.

c) Alkoholi ja narkootiliste või psühhotropsete ainete tarvitamise ja omamise keeld

Alkoholi ja narkootiliste või psühhotropsete ainete tarvitamise keelu analüüsi valim sisaldab 794 kohtulahendit, milles teo toimepanija mõisteti süüdi § 424 sätestatud kuriteos. Alkoholi ja/või narkootiliste või psühhotropsete ainete omamise ja tarvitamise keeldu kohaldati 414 kohtulahendis (52,1%). Alkoholi tarvitamise keeldu kohaldati 403 korda ning narkootiliste või psühhotropsete ainete omamise ja tarvitamise keeldu 23 korral, neist 10 korral lisaks alkoholi tarvitamise keelule. Jättes valimisse vaid isikud, kelle suhtes rakendati teatud tüüpi kontrollnõudeid KarS § 69 või KarS § 74 alusel, jääb valimisse 520 isikut, kellest 414-le kohaldati alkoholi ja/või narkootiliste või psühhotropsete ainete omamise ja tarvitamise keeldu (80,2%). § 424 lg 1 puhul on vastav näitaja 77,9% ning § 424 lg 2 puhul 83,9%.

Joonis 17. Alkoholi ja/või narkootiliste või psühhotropsete ainete tarvitamise ja omamise keeld.

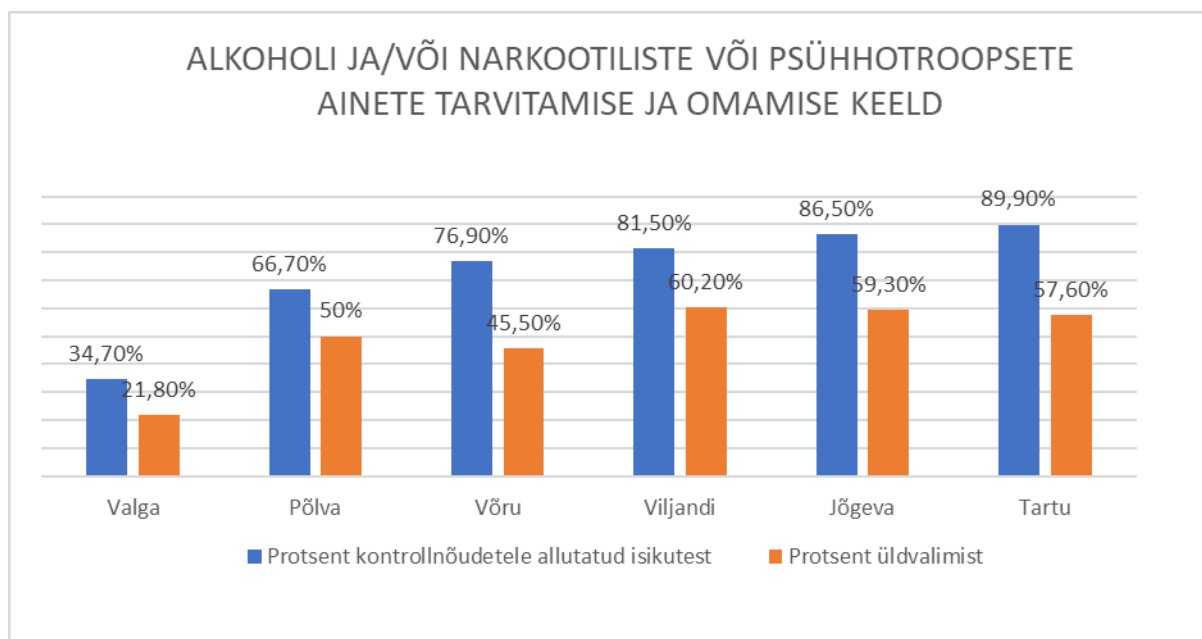

Joonis 17 – autori koostatud.

794 kohtulahendist määrati alkoholi ja/või narkootiliste või psühhotropsete ainete omamise ja tarvitamise keeld Viljandi kohtumajas 53 korda (60,2%), Jõgeva kohtumajas 64 korda (59,3%), Tartu kohtumajas 213 korda (57,6%), Võru kohtumajas asukohaga Põlvas 40 korda (50%), Võru kohtumajas asukohaga Võrus 50 korda (45,5%) ning Valga kohtumajas 17 korda (21,8%).

Isikutele, kelle joobeseisund oli §-s 424 sätestatud kuriteo toimepanemise ajal põhjustatud narkootiliste või psühhotropsete ainete tarvitamisest, kohaldati narkootiliste või psühhotropsete ainete omamise ja tarvitamise keeldu 18 korral, kokku oli selliseid isikuid 21 (85,7%). Viiel juhul määrati narkootiliste või psühhotropsete ainete omamise ja tarvitamise keeld ka neile isikutele, kelle joove § 424 toimepanemise hetkel oli põhjustatud vaid alkoholist.

Joonis 18. Alkoholi ja/või narkootiliste või psühhotropsete ainete tarvitamise ja omamise keeld.

Joonis 18 – autori koostatud.

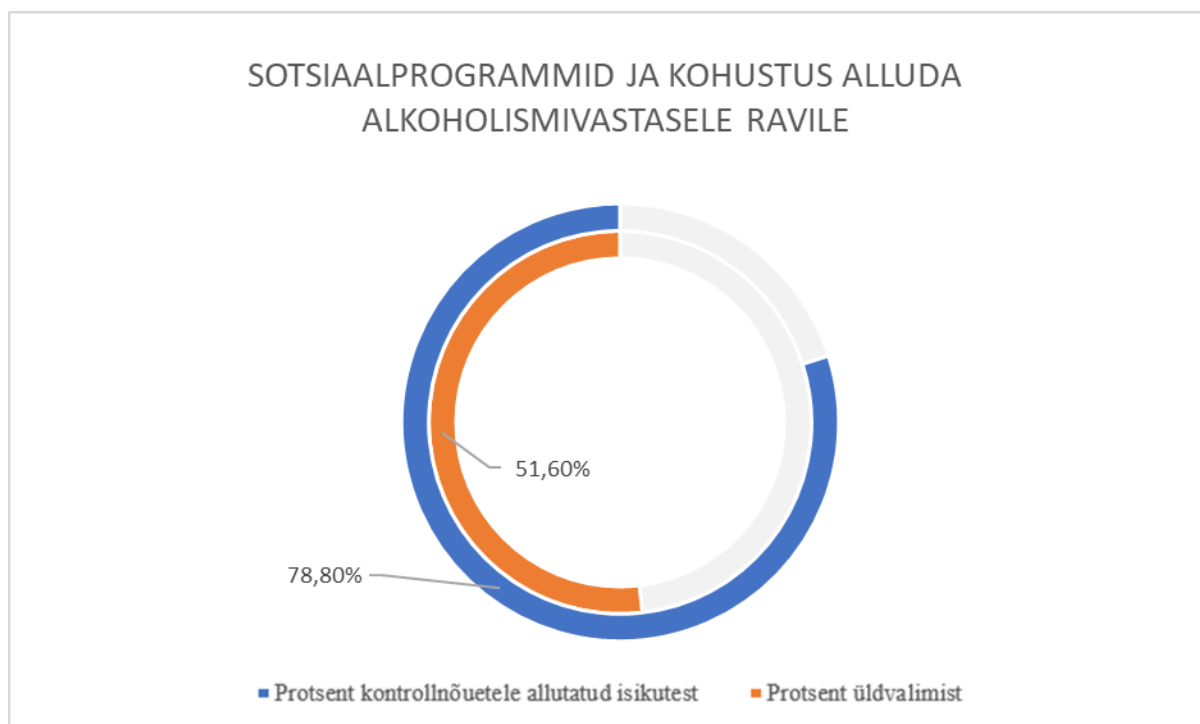
Kõige agaramalt rakendati KarS § 74 või KarS § 69 alusel kontrollnõudeid määrates alkoholi ja/või narkootiliste või psühhotropsete ainete omamise ja tarvitamise keeldu Tartu kohtumajas 89,9% kordadest, järgnes Jõgeva kohtumaja 86,5%, Viljandi kohtumaja 81,5%, Võru kohtumaja asukohaga Võrus 76,9% ning ja Võru kohtumaja asukohaga Põlvas 66,7%-ga. Teistest kohtumajadest selgelt vähem kohaldati kontrollnõudena alkoholi ja/või narkootiliste või psühhotropsete ainete omamise ja tarvitamise keeldu Valga kohtumajas, kus seda tehti vaid 34,7% kõikidest KarS § 74 või KarS § 69 alusel sätestatud kontrollnõuete seadmise puhul.

d) Sotsiaalprogrammid ning kohustus alluda alkoholismivastasele ravile

Käesolevas peatükis analüüsitavate kontrollnõuete alla kuuluvad nii KarS § 75 lg 2 p 8 alusel määratud sotsiaalprogrammid, KarS § 75 lg 2 p 5 alusel sätestatud kohustus alluda alkoholismivastasele ravile kui ka KarS § 75 lg 4 alusel sätestatud kohustus osaleda riiklikus alkoholiravi programmis „Kainem ja tervem Eesti“. Sarnaselt kahele eelnevale peatükile analüüsib töö autor sotsiaalprogrammide rakendamise sagedust nii kohtulahendite üldvalimis kui ka KarS § 69 ning KarS § 74 alusel rakendatud kontrollnõuete seas.

794 kohtulahendist määrati kohustus osaleda sotsiaalprogrammis või kohustus alluda alkoholismivastasele ravile 410 kohtulahendis (51,6%). § 424 lg 1 puhul on vastav näitaja 45,4% ning § 424 lg 2 puhul 63,6%. Jättes valimisse vaid isikud, kelle suhtes rakendati teatud tüüpi kontrollnõudeid KarS § 69 või KarS § 74 alusel on kohtulahendite hulgaks 520 sotsiaalprogrammi ja/või alkoholismivastasele ravile suunamise sagedus 78,8%.

Joonis 19. Sotsiaalprogrammid ja kohustus alluda alkoholismivastasele ravile.

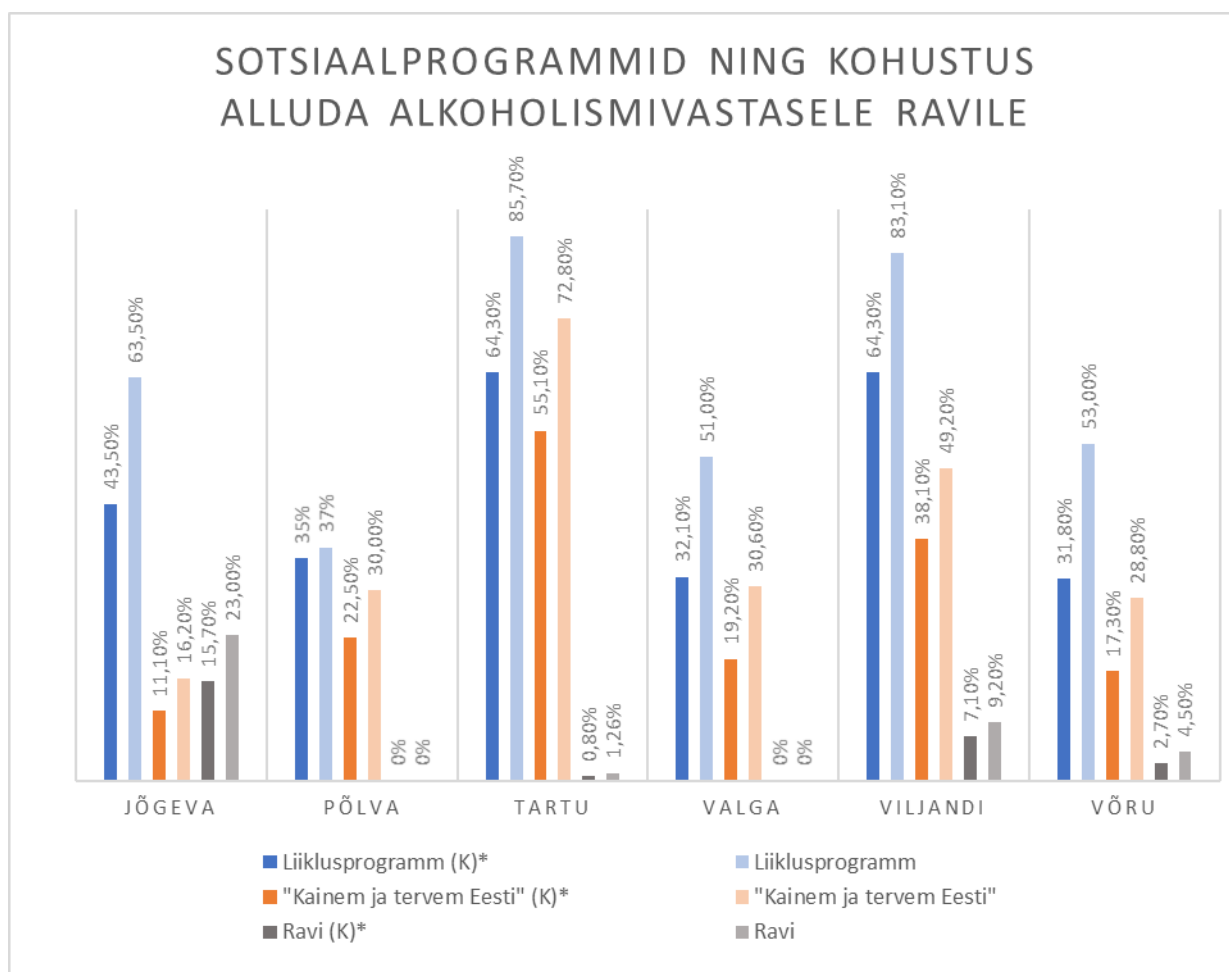
Joonis 19 – autori koostatud.

Süüdimõistetut kohustati osalema liiklusalases sotsiaalprogrammis 380 kohtulahendis, neist 232 korral määrati lisaks liiklusalasele sotsiaalprogrammile lisakohustusena ka riiklik alkoholiravi programm „Kainem ja tervem Eesti“. 19 korral lisandus lisaks liiklusalasele sotsiaalprogrammile kohustus alluda alkoholismivastasele ravile. Ühes kohtulahendis rakendati eelpool mainitud kolme kohutust üheaegselt. Riiklik alkoholiravi programmi

„Kainem ja tervem Eesti“ rakendati kokku 257 korda, neist 232 korda koos liiklusalase sotsiaalprogrammiga, 2 korda koos kohustusega alluda alkoholismivastasele ravile ning vaid 23 korda iseseisvalt. Kohustust alluda alkoholismivastasele ravile rakendati kokku 27 korda, neist 20 korda koos liiklusalase sotsiaalprogrammiga, 2 korda koos alkoholiravi programmiga „Kainem ja tervem Eesti“ ning 5 korda iseseisvalt.

410 kohtulahendist 368-s, kus määrati süüdimõistetule kohustus osaleda sotsiaalprogrammis või kohustus alluda alkoholismivastasele ravile, keelati süüdimõistetule ka alkoholi ja/või narkootiliste või psühhotroopsete ainete tarvitamine ja omamine (89,8%).

Joonis 20. Sotsiaalprogrammid ning kohustus alluda alkoholismivastasele ravile.

Joonis 20 – autori koostatud. *(K) – koguvalim.

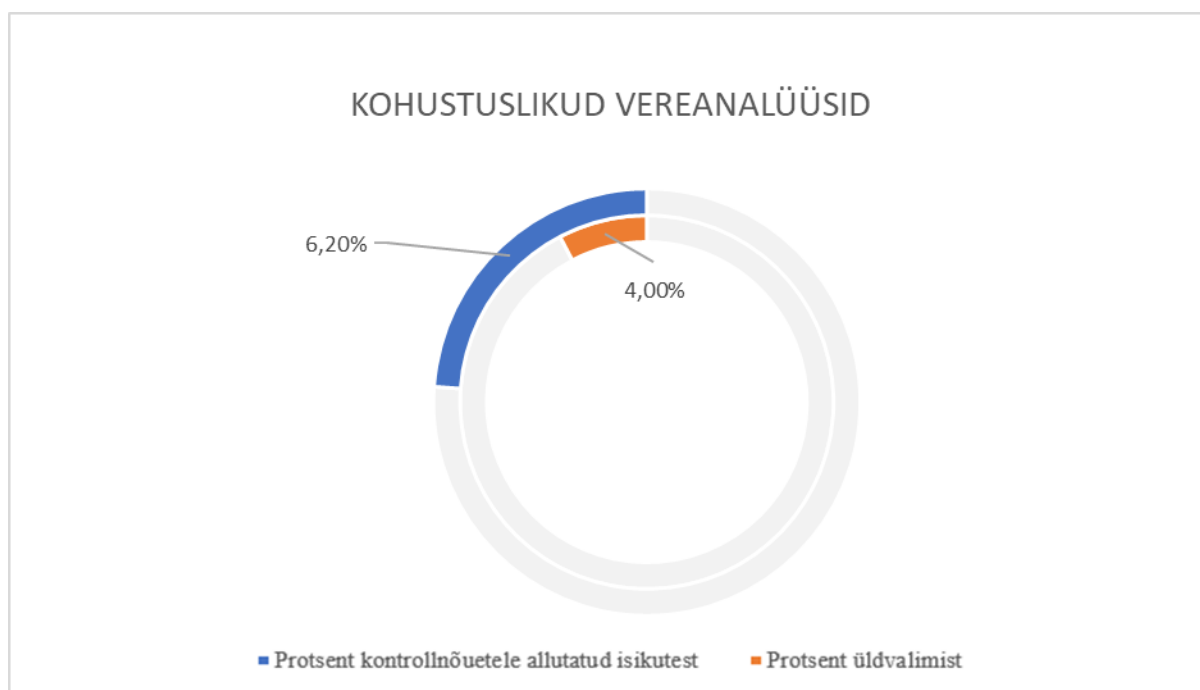
Analüüs näitab, et kohtumajade lõikes on mõjutusmeetmena sotsiaalprogrammide määramisel kõige aktiivsemad Tartu kohtumaja ning Viljandi kohtumaja, kuid sotsiaalprogrammidele suunamist on edukalt kohaldatud ka kõikidest teistest kohtumajades. Alkoholismivastasele ravile suunamisega eristub selgelt Jõgeva kohtumaja 15,7%-iga ning Võru kohtumaja

asukohaga Põlvas ja Valga kohtumaja, kus kohtuotsustes alkoholismivastast ravi mõjutusvahendina ei kasutatud.

e) Kohustuslikud vereanalüüsid

Kohustus anda vereanalüüse on üks §-des 74 või 69 sätestatud kontrollnõuetest, mistõttu on valim väga sarnane eelnevas peatükis sätestatule. 794 kohtulahendist seati kohustus anda meditsiini-asutuses vereanalüüse, et tuvastada alkoholi tarbimisharjumuste jätkumine 32 kohtulahendis (4%). Jättes valimisse vaid isikud, kelle suhtes rakendati teatud tüüpi kontrollnõudeid §-de 69 või 74 alusel, jääb valimisse 520 kohtulahendit (6.2%) Võrdselt 16 korda rakendati vereanalüüside kohustust nii KarS § 424 lg 1 kui ka § 424 lg 2 puhul. Protsentuaalne erinevus muidugi esineb, sest § 424 lg 1 kohtuotsuseid on valimis 321 (16 on 5%) ning § 424 lg 2 lahendeid 199 (16 on 8%). Kohtulahendite analüüsist nähtub, et 9 korda rakendati vereanalüüside andmise kohustust ka alkoholi tarvitamise keeldu kohaldamata. Oma olemuselt ei eelda vereanalüüside näitajate paranemine alkoholi täieliku tarbimise lõpetamist, vaid eduka tulemi võib anda ka alkoholi tarbimise vähendamine.

Joonis 21. Kohustuslikud vereanalüüsid.

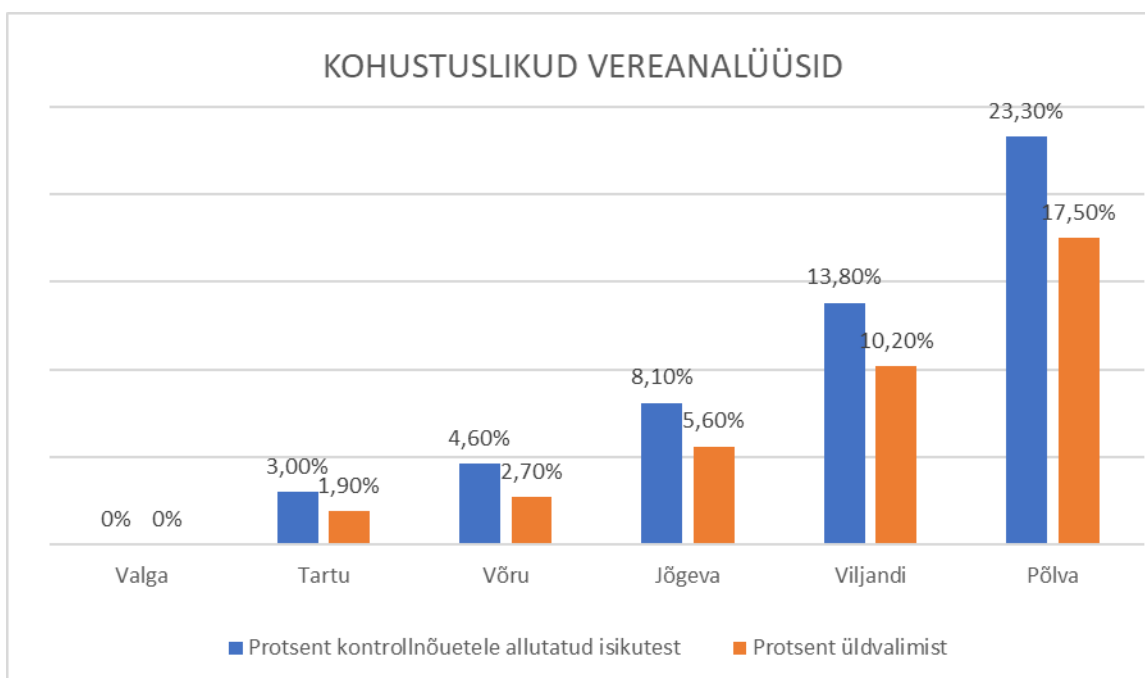
Joonis 21 – autori koostatud.

Kohtumajade lõikes rakendati kohustuslikele vereanalüüsidel suunamist kõikides kohtumajades peale Valga kohtumaja. 794 kohtulahendist suunati vereanalüüse andma Võru

kohtumajas asukohaga Põlvas 7 korda (17,5%), Viljandi kohtumajas 9 korda (10,2%), Jõgeva kohtumajas 6 korda (5,6%), Võru kohtumajas asukohaga Võrus 3 korda (2,7%), Tartu kohtumajas 7 korda (1,9%).

KarS § 74 või KarS § 69 alusel kontrollnõudeid määrates on vastav näitaja Võru kohtumajas asukohaga Põlvas 23,3%, Viljandi kohtumajas 13,8%, Jõgeva kohtumajas 8,1%, Võru kohtumajas asukohaga Võrus 4,6% ning Tartu kohtumajas 3%. Analüüs kinnitab, et kuuest kohtumajast viis on kohustuslikele vereanalüüsidele suunamise ühe potentsiaalse kontrollnõudena kasutusele võtnud, mis tähendab, et sellise meetme on heaks kiitnud nii prokurör, kohtunik kui ka süüdimõistetu ise.

Joonis 22. Kohustuslikud vereanalüüsid.

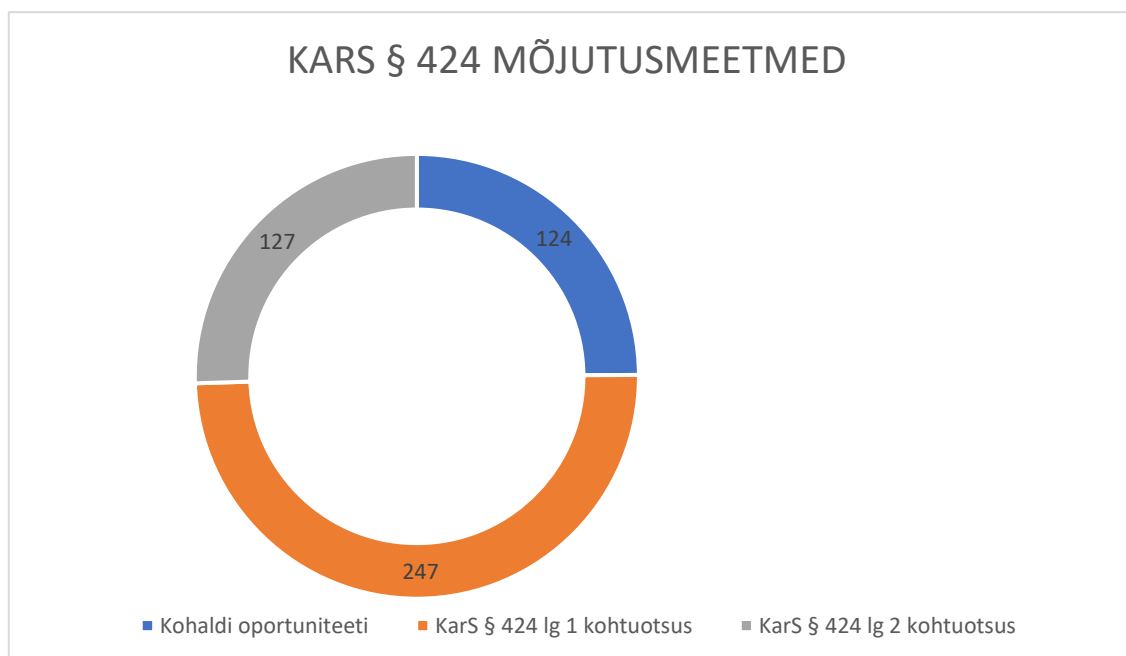
Joonis 22 – autori koostatud.

2.2 Oportuniteedi kohaldamine

KrMS § 202 sätestab otstarbekuse printsiibi – võimaluse prokuratuurile kriminaalasi lõpetada ning kohtumenetlus välistada. Et hinnata kõiki § 424 alusel kohaldatavaid karistus- ja mõjutusmeetmeid kogumis, tuleb analüüsida ka kriminaalajade lõpetamisi KrMS § 202 alusel. Varem analüüsitud kohtulahendid on kohtulahendite otsingusüsteemi kaudu avalikusele loetavad, oportuniteediprintsiibiga lõpetatud kriminaalajad aga avalikusele kättesaadav ei ole. Magistritöö autor analüüsib Lõuna Ringkonnaprokuratuuri loal Tartu Maakohtu Tartu kohtumaja vastutusalas kohaldatud otstarbekuse printsiibi rakendamist. See tähendab, et magistritöö valim koosneb kõigist perioodil 1.4.2018 – 31.12.2019 Tartu maakonnas KarS § 424 sättegeudele kohaldatud KrMS § 202 rakendamisest.

Nimetatud perioodil rakendati Tartu maakonnas Tartu kohtumaja vastutusalas § 424 lg 1 kuritegude puhul otstarbekuse printsiipi KrMS § 202 alusel 124 korda. Kuna valimis on vaid Tartu kohtumaja vastutusalas, siis saame kohaldatud oportuniteete statistiliselt võrrelda varasemalt analüüsitud Tartu kohtumaja kohtuotsustega. Tartu kohtumajas tehti samal § 424 kuritegude osas 374 kohtuotsust, neist 247 § 424 lg 1 alusel ning 127 § 424 lg 2 alusel.

Joonis 23. KarS § 424 mõjutusmeetmed.

Joonis 23 – autori koostatud.

See tähendab, et isikuid, keda § 424 kuritegude eest kohtuotsusega karistati või kellele oportuniteedi korras mõjutusvahendid määrati on 501, millest 125 moodustab 25%. Kui arvestada täiendavalt asjaoluga, et oportuniteeti kohaldatakse vaid § 424 lg 1 sättegeude

menetlemisel, koosneb koguvaim 372 karistus- või mõjutuskorrast, mis teeb oportuunitediprintsiibi kohaldamise sageduseks 33,3%. Seega iga kolmas § 424 lg 1 süütegu kohtusse ei jõua ning mõjutusmeetodites lepatakse kokku kriminaalmenetluse lõpetamisel KrMS § 202 alusel.

2.2.1 Mõjutusmeetmed ning nende rakendamine

124 KrMS § 202 alusel kohaldatud oportuunitedist kõik 124 isikut suunati sotsiaalprogrammi ning 123 isikut ka täiendavalt alkoholismivastasele ravile. Ainult ühel juhul otsustas prokurör, et alkoholismivastane ravi ei ole oportuunitedi kohaldamisel vajalik, tegemist on selge erandiga. Samuti suunati kõik 124 isiku, kelle osas kriminaalmenetlus oportuunitediga lõpetati kohustuslikule veremarkerite analüüsi, mille eesmärk on tagada alkoholi tarbimise keelu efektiivne rakendamine. Analüüsitava andmestik näitab, et kui üks erand välja jätta, siis saadetakse kõik isikud, kelle osas oportuunitedi § 202 alusel kohaldatakse nii sotsiaalprogrammi, alkoholismivastasele ravile kui ka kohustuslikule vereanalüüsile.

Analüüsitava andmestik annab ülevaate ajaraamist, kui kiirelt isikud, kellel oportuunitedi kohaldatakse, sotsiaalprogrammi või alkoholismivastasele ravile saavad. Selgub, et ravijärjekord on kogu valimi osas võrdlemisi ühtlane. Sotsiaalprogrammi läbimise algus määratakse keskmiselt 194 päeva pärast kriminaalmenetluse lõpetamise kuupäeva, kusjuures selge erandina kõige lühem tähtaeg oli 92 päeva ning kõige pikem tähtaeg 214 päeva. Väga sarnased alguskuupäevad rakenduvad ka alkoholismivastasele ravile, kus kõige lühem tähtaeg on 181 päeva, kõige pikem tähtaeg 214 päeva ning keskmine tähtaeg 194 päeva. Enamasti algavad sotsiaalprogramm ning alkoholismivastane ravi samal päeval. Seega võib laias laastus hinnata, et sotsiaalprogrammi ning alkoholismivastase ravi algustähtajad on ligikaudu 6 kuud kriminaalmenetluse lõpetamise kuupäevast.

Kriminaalmenetluse toimiku jõudmisest prokuratuuri kuni kriminaalmenetluse lõpetamiseni kulus keskmiselt 28 päeva. Üle 100 päeva läks 16 kriminaalmenetluse puhul ning samal päeval prokuratuuri jõudmisest lõpetati kriminaalmenetlus 50 juhul. Töö autori hinnangul on selline ajaline kõikumine täiesti tavaline ning aktsepteeritav. Kriminaalmenetluse lõpetamiseks § 202 alusel peab prokuröriil tekkima kindel siseveendumus, et konkreetse teo ning isiku suhtes on valitud meede kõige õigem ning sobivam. Selle veendumuse tekkeks võib minna tarvis täiendavaid menetlustoiminguid, samuti süüaluse enda nõusolekut ning kohalolekut prokuratuuris. Seega, lisades eelnevale kuuele kuule, mis kulub

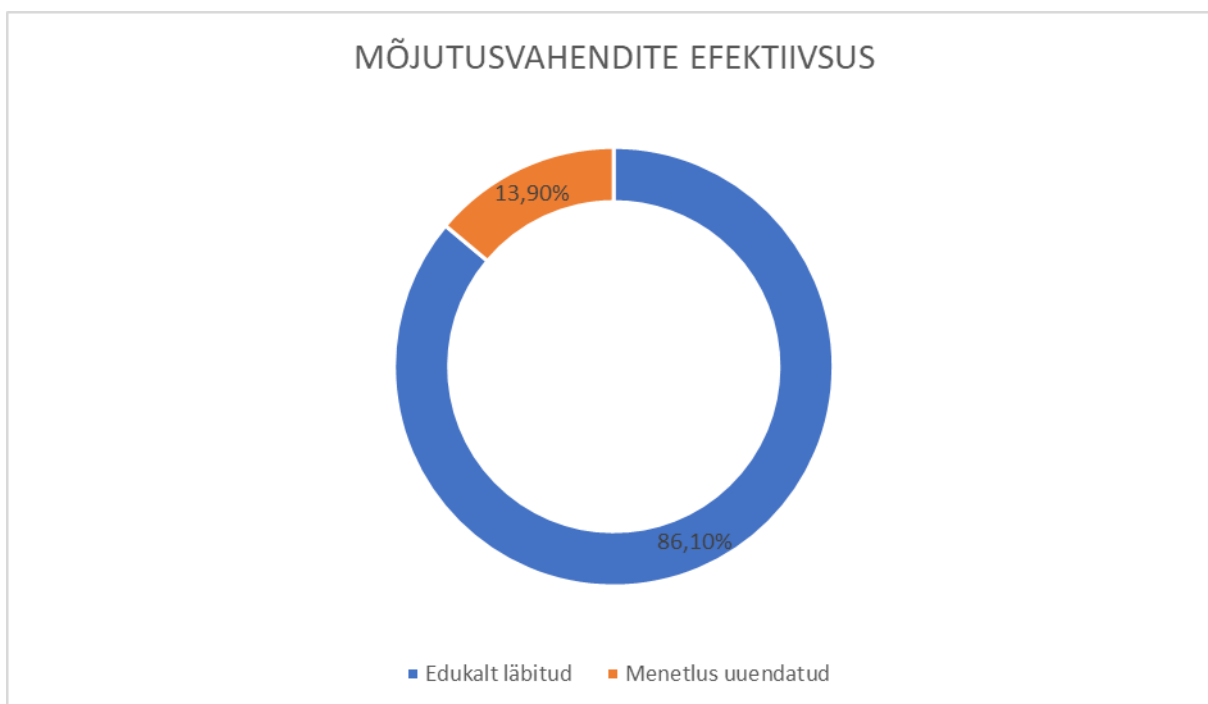
kriminaalmenetluse lõpetamisest sotsiaalprogrammi ning alkoholismivastase ravi algusele veel ligikaudu täiendavalt kuu, mil prokurör antud otsust teeb ning töö autori hinnangul veel keskmiselt paar nädalat, mil kriminaalmenetlus Politsei- ja Piirivalveametis eeluurimisel on, võib hinnata, et kuriteo toimepanemise ning sotsiaalprogrammide ja alkoholivastase ravi alguse vahe on ligikaudu 7-8 kuud. Töö autori hinnangul võiks just ravile saamise kiirus olla üks koht, mis § 424 toime pannud süüteo puhul efektiivsem saaks olla. Töö autor arvab, et mida lühem on ajavahemik kuriteo toimepanemise ning sotsiaalprogrammide ja alkoholismivastase ravi alguse vahel, seda efektiivsemad ning mõjusamad on ravilt saadud nõuanded ning kogemused.

2.2.2 Mõjutusmeetmete efektiivsus

Analüüsitav andmestik annab võimaluse teatud määral analüüsida ka rakendatud mõjutusmeetodite efektiivsust – mõjutusvahendite eduka läbimise mahtu, esmase, teisese ning kolmanda vereanalüüsi võrdlust ning uute kuritegude toimepanemise tõenäosust. Kuna sotsiaalprogrammide, alkoholismivastase ravi ning veremarkerite analüüs võtab aega ning magistritöö kirjutamise hetkeks pole olemas kõiki andmeid 2019. aastal rakendatud mõjutusmeetmete kohaldamise kohta, siis analüüsib töö autor mõjutusmeetmete efektiivsust kõikide oportuuniteetide osas perioodil 1.4.2018 – 1.4.2019. Seega on valimiks 11 kuu pikkune periood 74 kohaldatud oportuuniteediga, mille kohta on olemas andmed otstarbekuse printsiibi alusel rakendatud mõjutusvahendite efektiivsusest. Kaks isikut, kelle suhtes mõjutusvahendeid kohaldati, surid mõjutusvahendite rakendamise ajal – nemad jäävad valimist välja.

72 isikust, kellele perioodil 1.4.2018 – 1.4.2019 oportuuniteeti kohaldati 62 (86,1%) läbisid kohaldatud tingimused edukalt. 10 isiku (13,9%) suhtes kriminaalmenetlust uuendati. Kriminaalmenetluse uuendamise põhjuseks oli 7 juhul sätestatud mõjutusvahendite täitmata jätmine, eelkõige sotsiaalprogrammidesse või vereanalüüside andmisesse korduv mitteilmumine. 3 isikut panid mõjutusvahendite rakendamise ajal toime uue § 424 kuriteo.

Joonis 24. Mõjutusvahendite efektiivsus.

Joonis 24 – autori koostatud.

Vereanalüüside efektiivsust saab hinnata CDT näitaja muutuse alusel. Veremarkeri CDT näitaja, mis on esimeses vereanalüüsis suurem kui 1,3, näitab, et suure tõenäosusega analüüsitava inimese puhul tegemist alkoholi liigtarvitava isikuga. 62 isikust, kes oportuniteedi korras sätestatud mõjutusvahendid korrektselt läbisid, oli 26 CDT näitaja esmasest vereanalüüsis suurem kui 1,3.

Teine vereanalüüs näitab, et 26 isikust, kellel esmasest vereanalüüsis oli CDT näitaja suurem kui 1,3, vaid 4 isiku CDT näitaja on ajas veel suuremaks läinud. Kõigil teistel, 22 isikul on verenäitajad paranenud. 22 juhul on CDT veremarkeri näitaja teise vereproovi ajaks jõudnud alla 1,3 ehk normi piiresse - kahel juhul on verenäitajad küll paranenud, kuid CDT näitaja on jätkuvalt suurem kui 1,3.

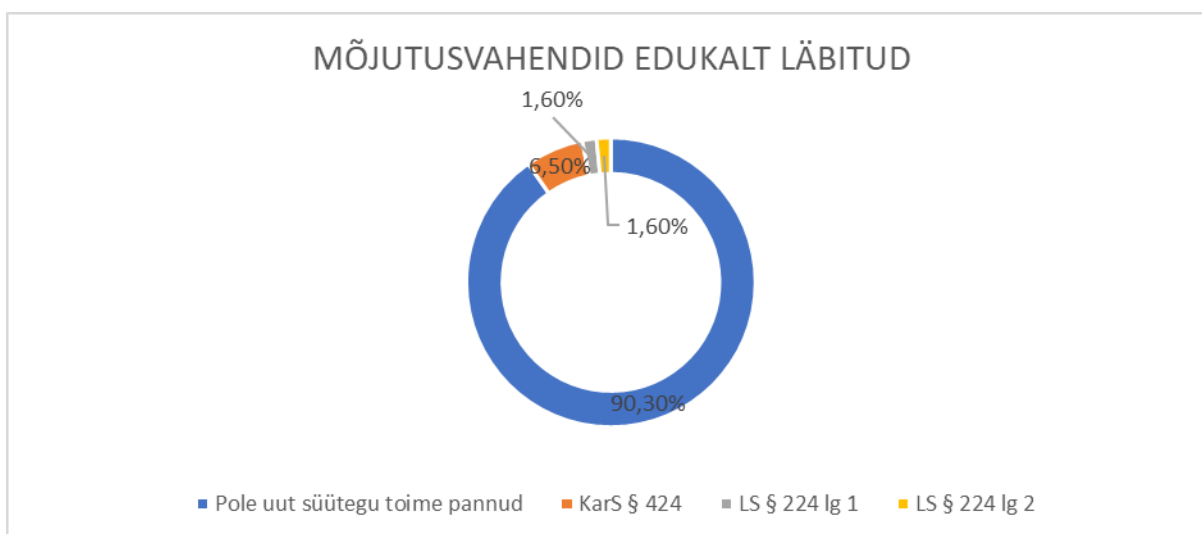
Kolmandasse vereanalüüsi suunati 6 isikut, kelle verenäitajad teises analüüsis veel täielikult normi piires ei olnud. Analüüsi tulemused näitavad, et 4 isiku veremarkerite näitajad on III vereanalüüsis normi piires ning CDT näitaja on 1,3-st suurem vaid ühel juhul. Ka selle ühe isiku puhul on ajas märgata selget veremarkerite paranemist – nimelt oli tema CDT näitaja I analüüsis 8,3 ning III analüüsis vaid 2,8.

Magistritöö autori hinnangul näitavad veremarkerite muutused ajas, et alkoholi tarvitamise keelu rakendamine koos kohustusliku veremarkerite analüüsiga on efektiivne meede alkoholi

tarvitamise vähendamisel. Kui I vereanalüüsis oli isikute keskmine CDT näitaja 1,8, siis II vereanalüüsiks oli keskmine CDT näitaja langenud 1,1-ni. Veremarkerid jäid normi piiresse või paranesid ajas kõikide isikute puhul, kelle osas antud perioodil oportuuniteediprintsiipi rakendati. Analüüs näitab, et ainult CDT veremarkeri tõusu või liigselt väikse languse pärast ei uuendatud ühtegi kriminaalasja.

Lõuna Ringkonnaprokuratuuri kohaldatud oportuuniteetide andmestik sisaldab täiendavat karistusregistri väljavõtet 24.3.2020 seisuga, mille baasilt saab teha esialgseid järeldusi KarS § 202 alusel lõpetatud kriminaalmenetlusosaliste retsidiivsuse kohta. 62 isikust 6 panid toime uue joores juhtimise süüteo – 4 isiku suhtes alustati kriminaalmenetlus § 424 alusel, ühel juhul oli tegemist väärteojooibega LS § 224 lg 1 mõistes, see tähendab alkoholisaldus väljahingatavas õhus oli 0,1 - 0,24 mg/l kohta. Teisele väärteojooibele kohaldati LS § 224 lg 2 ehk tegemist oli alkoholijooibega, kus alkoholisaldus väljahingatavas õhus oli 0,25 - 0,74 mg/l kohta.

Joonis 25. Mõjutusvahendite edukus.

Joonis 25 – autori koostatud.

Autori hinnangul on lõplikeks järelduseks vara. Sõltuvalt konkreetsest kriminaalmenetluse lõpetamisest on retsidiivsuse tuvastamise perioodiks minimaalselt aasta ning maksimaalselt veidi alla kahe aasta.

3. MUUDATUSETTEPANEKUD

3.1 Muudatusideede rohkus

Erinevaid potentsiaalseid muudatusi, mida joores juhtide vähendamiseks kasutusele võtta, on palju. Keeruline on valida neist parimad ja efektiivseimad. Räägitud on näiteks kuriteo toimepanemise vahendi sagedasemast konfiskeerimisest ka väärteojoores õigusrikkuja puhul, tervisetõendite tühistamisest, alkoholukude ning elektroonilise järelevalve seade kasutuselevõttust, aga ka seaduste karmistamisest.⁷⁵

Magistritöö autor ei nõustu seisukohtadega, et seaduse karmistamine, näiteks esmarikkujatele määratud vähemalt aastane vangistus on efektiivne meede joores juhtimise vähendamisel ning on seisukohal, et seaduste täiendav karmistamine pole efektiivne meede joores juhtimise vähendamisel ning suuremat tähelepanu tuleks pöörata tehniliste lahenduste kasutuselevõtule.⁷⁶ Minimaalselt aastase vanglakaristuse kasutuselevõtt vähendab prokuratuuri ning kohtute diskretsiooniõigust ning magistritöö autori hinnangul soovitud mõju ei saavuta.⁷⁷ Ka justiitsministeeriumi uuringud on kinnitanud, et karistusmäär karmus ei mõjuta oluliselt joores juhtide retsidiivsust. Töö autor analüüsib kahte paljudest tehnilistest lahendustest, millel autori hinnangul teiste riikide näitel on potentsiaali joores juhtimise vähendamisel – alkoholukku ning elektroonilist alkoholi tarvitamist mõõtvat seadet.

3.1.1 Alkoholuk

Ühe täiendava meetmena retsidiivsete joores juhtide vähendamises nähakse alkoholukku. Tegemist on kahest komponendist koosneva seadmega, mis kontrollib mootorsõiduki juhi joores enne sõidu alustamist. Autojuht puhub sõiduvahendisse istudes vahetatava huulikuga käsiseadmesse, mis asub auto armatuuril. Alkoholuku keskseade, mis tavaliselt asub sõiduki armatuurilaua all, tagab andmete salvestamise ja säilitamise ning otsustab mootori käivitumise. Kui juht on kaine, siis auto käivitub, kui aga juhi väljahingatavas õhus on piirmäärast suurem kogus alkoholi, siis sõiduauto ei käivitu.⁷⁸

⁷⁵ O. Kund, A. Põld. Riik plaanib roolijoodikutele uusi karistusi. Postimees. Saadaval veebis: <https://leht.postimees.ee/6880372/riik-plaanib-roolijoodikutele-uusi-karistusi> (19.04.2020)

⁷⁶ *Id lib*

⁷⁷ *Id lib*

⁷⁸ Autoeksperdi blogi. Geenius.ee. Saadaval veebis: <https://auto.geenius.ee/blogi/autoeksperdi-blogi/hea-teadamis-pohimottel-toimib-alkolukk/> (19.04.2020)

Alkoluku näol ei ole tegemist uue tehnoloogiaga, vaid seda on efektiivselt kasutatud mitmetes riikides juba aastaid. Näiteks Rootsis hakati alkolukke ühistranspordivahenditele lisama juba 1999. aastal ning 2002. aastaks kasutas 300 ühistranspordivahendit alkolukku. Eestis on 27.11.2017 seisuga 41% avaliku sõitjateveo bussidest alkolukuga varustatud, kusjuures 2022. aastaks on eesmärk jõuda kõikide avaliku sõitjateveo bussideni. Alkoluku nõue nähakse ette riigihanketingimustes, mis tähendab, et vähemalt esialgu seadust muuta polnud vaja.⁷⁹

Alkoluku rakendamine jaguneb kolmeks, eristada saab vabatahtlikku ennetavat kasutamist, seadusjärgset ennetavat kasutamist ning kasutamist osana rehabilitatsiooniprogrammist.⁸⁰

Vabatahtlik ennetav kasutamine tähendab seda, et ettevõtjad või eraisikud paigutavad vabatahtlikult oma sõiduvahenditesse alkolukud. Kõige tavalisem on selline lähenemine transpordisektoris, ennetavaks avariisid ning luues positiivset kuvandit. Ligikaudu 70% Rootsi Ühistranspordi Ühingus registreeritud taksodel ning 90% bussidel on alkolukk paigaldatud.⁸¹

Seadusjärgne ennetav kasutamine tähendab sisuliselt seda, et alkoluku paigaldamine tehakse seadusandja poolt kohustuseks mingitele kindlatele sõidukigruppidele, enamasti näiteks laste-, vanurite- või erivajadustega inimeste reisijateveos. Soomes on tänaseks päevaks üle 8000 alkoluku kasutusel sõiduvahendites, mis transpordivad lapsi.⁸²

Alkoluku kasutamine rehabilitatsiooniprogrammides on ekspertide hinnangul alkoluku kõige olulisem kasutusala. 2020. aasta jaanuarist sai Leedust kaheksas riik Euroopa Liidus (vaata kaart 1), mis kasutab alkolukke joores juhtide rehabilitatsioonis.⁸³

⁷⁹ *Ibid*, lk 21.

⁸⁰ Alkoluku kasutamine vähendamaks sõiduki juhtumist alkoholi mõju all. Teiste riikide kogemused.

Maanteeamet 2017, lk 7.. Saadaval veebis:

https://www.mnt.ee/sites/default/files/survey/alkoluku_kasutamisesest_ulevaade_loppversioon.pdf (19.04.2020)

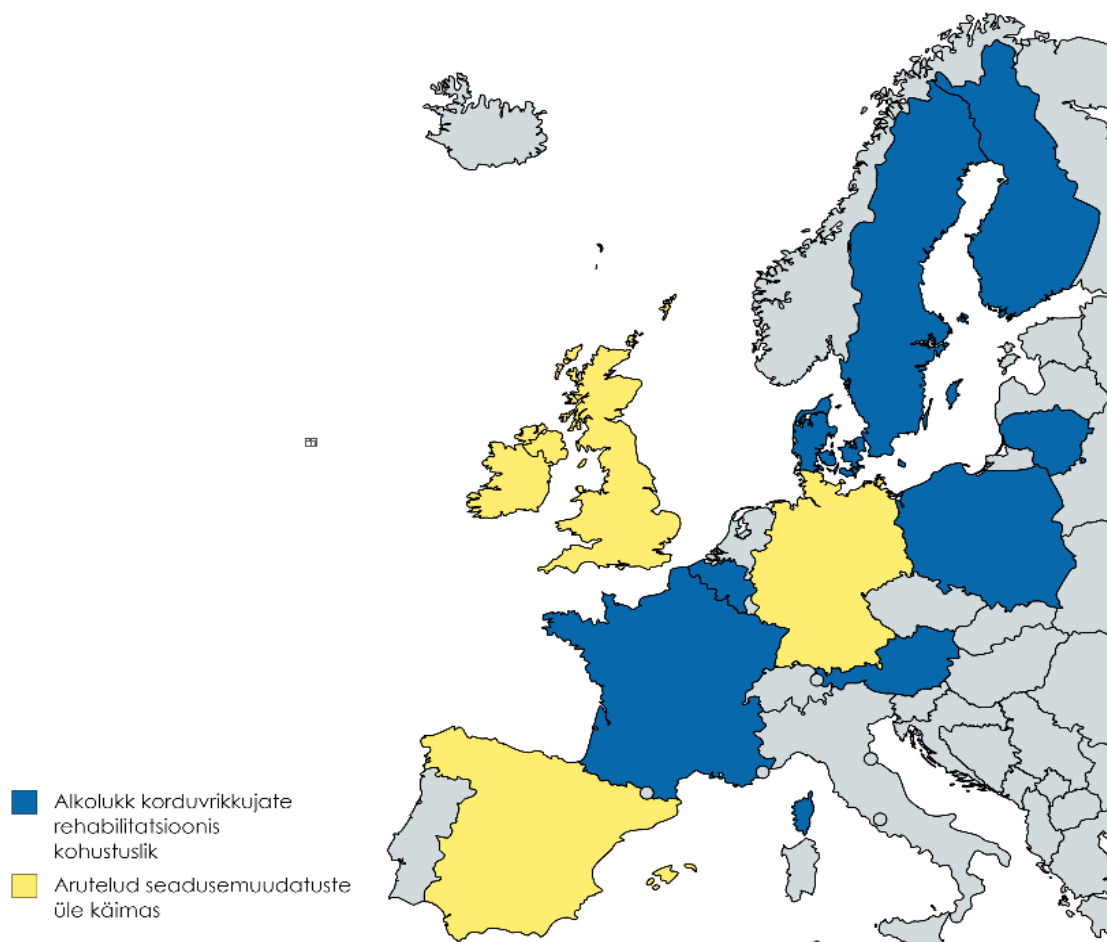
⁸¹ *Ibid*, lk 7.

⁸² Euroopa Komisjon. Mobility and transport, road safety. Saadaval veebis:

https://ec.europa.eu/transport/road_safety/specialist/knowledge/esave/esafety_measures_known_safety_effects/alclocks_en (19.04.2020)

⁸³ European Transport Safety Council. Lithuania: alcohol interlock programme launching in January. Saadaval veebis: <https://etsc.eu/lithuania-alcohol-interlock-programme-launching-in-january/> (19.04.2020)

Joonis 26. Alkolukkude kasutamine Euroopas.

Joonis 26 – autori koostatud.

Maanteeamet on 2017. aastal tehtud analüüsis “Alkoluku kasutamine vähendamaks sõiduki juhtumist alkoholi mõju all. Teiste riikide kogemused“ hinnanud ühised põhipunktid, millele riigiti seadusandlik pool ning alkoluku üksikasjad tuginevad:

4. rakendatakse korduvrikkujatele või esmarikkujale, kelle alkoholisisaldus veres on üle 0,15 mg/g;
5. alkoluku pakutakse alternatiivkaristusena. Tingimusliku juhtimisõiguse rakendamisel on karistuse kestus lühem võrreldes tavakaristusega;
6. alkoluku paigaldamist nõutakse 5-35 kuuks. Keskmiselt 7,5 kuud esmarikkujatele ning 18 kuud korduvrikkujatele;

7. alkoholiku rehabilitatsiooniprogrammid koosnevad a) õiguslikust raamistikust, b) paigaldamiskeskustest seadme paigaldamiseks, c) seadme paigaldamise, taatlemise ning eemaldamise protseduuridest d) aruandlusest, seire- ja hindamisprotsessidest.⁸⁴

Erinevad uuringud Soomes, Hollandis, Austrias ja Poolas näitavad, et tegemist on efektiivse vahendiga hoidmaks alkoholijoobes juhte liiklusest eemal.⁸⁵ USA-s, Kanadas, Austraalias ja Rootsis läbi viidud retsidiivsuuringute tulemused on näidanud, et keskmine retsidiivsuse vähenemine alkoholikke kasutades on 64-70%. Samas on uuringud näidanud, et retsidiivsuse vähendamiseks ka pärast alkoholiku kasutamisperioodi lõppemist tuleb lisaks alkoholikule kasutada täiendavaid psühholoogilisi rehabilitatsioonimeetmeid.⁸⁶

Kuigi alkoholikk on analüüside põhjal efektiivse meede joobes juhtide retsidiivsuse vähendamisel, on selle suurim kitsaskoht maksumus, mis näiteks Soome näitel on 110-160 eurot/kuus või Rootsi näitel 2150 – 2700 eurot aastas.⁸⁷

Alkoholiku temaatika tuli taas tugevalt päevakorda pärast 12.1.2020 Saaremaal toimunud liiklusõnnetust, milles hukkus kaks naist ja väikelaps ning kaks isikut toimetati raskes seisundis haiglasse. Avariid põhjustanud juhi joobeks mõõdeti tund pärast avariid 3.51 promilli, kusjuures autojuht oli varasemalt korduvalt liiklusrikkumiste eest karistatud.⁸⁸

Justiitsminister Raivo Aeg mainis pärast traagilist avariid arvamuses Postimehele, et tema hinnangul tuleks joobes autojuhtide seadusandluse karmistamise idee taas päevakorda võtta. Justiitsministri sõnul saab selliseid õnnetusi ära hoida kompleksse lahenduse abil ning kaaluda võiks ka alkoholikkude kohustuslikuks muutmist kõigis autodes.⁸⁹ Sarnase järelduseni jõudis Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika asekancler Kristel Siitam-Nyiri, kelle sõnul

⁸⁴ Alkoholiku kasutamine vähendamaks sõiduki juhtumist alkoholi mõju all. Teiste riikide kogemused. Maanteeamet 2017, lk 9.

⁸⁵ European Transport Safety Council. Alcohol interlocks and drink driving rehabilitation in the European Union, lk 6. Saadaval veebis: https://etsc.eu/wp-content/uploads/2016_12_alcohol_interlock_guidelines_final.pdf (19.04.2020)

⁸⁶ Alkoholiku kasutamine vähendamaks sõiduki juhtumist alkoholi mõju all. Teiste riikide kogemused. Maanteeamet 2017, lk 10.

⁸⁷ *Ibid*

⁸⁸ K. Raal, G. Palgi. Õnnetus hüüdis tülles. Saaremaal tapva avariid põhjustaja on purjuspäi rooli keeranud mitmes riigis, koduküla elanikud kutsusid mehele korduvalt politsei. Delfi.ee. Saadaval veebis: <https://www.delfi.ee/news/paevauudised/krimi/onnetus-huudis-tulles-saaremaal-tapva-avariid-pohjustaja-on-purjuspai-rooli-keeranud-mitmes-riigis-kodukula-elanikud-kutsusid-mehele-korduvalt-politsei?id=88626137> (19.04.2020)

⁸⁹ R. Aeg, Raivo Aeg: alkoholikk autodes kohustuslikuks. Saartehaal.postimees.ee. Saadaval veebis: <https://saartehaal.postimees.ee/6871618/raivo-aeg-alkolukud-autodes-kohustuslikuks> (19.04.2020)

võiks alkoholikk selliste juhtumite ennetamisel mõjuv meede olla. Samas tunnistas ta, et konkreetseid plaane alkoholiku kasutuselevõtu kohta veel ei ole.⁹⁰

3.1.2 Elektrooniline alkoholijoovet mõõtev seade

Tuginedes eelnevalt käsitletule võib alkoholijoobes juhti karistusena allutada käitumiskontrollile ning keelata käitumiskontrolli ajal alkoholi tarbimine. Üheks moodsaks lahenduseks alkoholikeelu rikkumise tuvastamisel on elektrooniline seade, mis analüüsib kehast erituvat higi ning teeb selle põhjal järeldused, kas alkoholikeelu all olev isik alkoholi tarbib või mitte. Kui varem tähendas alkoholi tarvitamise keelu kontroll füüsilist kontakti kontrolli all oleva isikuga, mis seisnes pistelistest kontrollides ning joobeseisundi mõõtmises kohtumistel kriminaalhooldusametnikega, siis elektroonilise seadme süsteem annaks kriminaalhooldajatele täiendava meetme alkoholi keelu all oleva isiku joovet kontrollida.⁹¹

Justiitsminister Urmas Reinsalu selgitas 2017. aastal, et hange uue elektroonilise järelevalve seadme leidmiseks käib ning täpsemad selgitused antakse hankeperioodi lõpus. Samas kinnitas justiitsminister, et tema hinnangul võiks seadme ka laiemalt kõigi alkoholi liigtarvitamisega seotud kuritegude puhul kasutusele võtta.⁹²

Seda, et seadusandjal on elektroonilise järelevalve seadmete kasutusele võtmisega tõsi taga, kinnitab ka 1.11.2017 jõustunud karistusseadustiku muutmise seadus, millega täiendati KarS § 75, mis käsitleb käitumiskontrolli ning selle võimalusi. Uue sättena lisati paragrahvi 2. lõikele punkt 10, mille kohasel peab süüdimõistetud nõusoleku korral alluma alkoholi tarvitamise keelu täitmist kontrolliva elektroonilise seadme valvele. KarS § 75¹ võimaldas sellise seadme kasutamist ka varasemalt, kuid ainult elektroonilise valve ajal. Kui süüdlane vabastati karistusest tingimisi koos käitumiskontrolliga, siis välistas KarS § 74 lg 1 elektroonilise valve kohaldamise, mis tähendab, et varasemate seadusesätetega ei saanud käitumiskontrolli ajal isikut elektroonilise järelevalve seadmega jälgida. Seadusemuudatusega

⁹⁰ M. Riik. Justiitsministeeriumi asekanstler: kriminaalses joobes juhtide arv pole kahe aasta jooksul langenud. Õhtuleht.ee. Saadaval veebis: <https://www.ohuleht.ee/989168/justiitsministeeriumi-asekanstler-kriminaalses-joobes-juhtide-arv-pole-kahe-aasta-jooksul-langenu> (19.04.2020)

⁹¹ T. Kaukvere. Minister kipub kohtumõistja rolli. Postimees.ee.

⁹² *Ibid*

elektroonilise järelevalve seadete kasutusala laiendati ning seega võib alates 1.11.2017 isikut allutada elektroonilise valve seadme kandmisele ka käitumiskontrolli ajal.⁹³

2019. a alguses selgitas justiitsministeeriumi taasühiskonnastamise talituse juhataja Merike Sirendi, et jätkuvalt on plaan elektroonilise järelevalveseadete alkoholi kontrolliks kasutusele võtta. Talituse juhataja sõnul kukkus viimane riigihange distantsilt alkoholi tarvitamist tuvastavate seadmete kohta läbi, sest selle kohta ei tulnud ühtegi pakkumist. M. Sirendi sõnul sõltub seadmete kasutusele võtmine riigi rahalistest ressurssidest, sest arvestades Eesti väikest turgu, tuleb ühe seadme ühiku hind suur.⁹⁴ Magistritöö autor usub, et elektrooniline alkoholi joovet mõõtev seade võiks olla üks riiklikest prioriteetidest joores juhtimise vähendamisel ning loodab, et riigihanke tingimuste rägastikus jõutakse ka esimeste edukate tellimusteni ning seadete kasutuselevõtuni.

⁹³ 328 SE seletuskiri.

⁹⁴ R. Kundla. Märtsist vahetub elektroonilise järelevalve seadmete pakkuja. Err.ee. Saadaval veebis: <https://www.err.ee/910881/martsist-vahetub-elektroonilise-jarelevalve-seadmete-pakkuja> (19.04.2020)

KOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärk oli analüüsida põhjalikult KarS § 424 karistus- ning mõjutusmeetmete rakendamise praktikat Tartu Maakohtus ning võrrelda omavahel Tartu Maakohtu erinevate kohtumajade poolt rakendatud meetmeid joores juhtimise vähendamisel. Magistritöö kandev idee ning hüpotees oli, et seadusandja on loonud joores juhtide mõjutamiseks rikkalikult võimalusi, mis iga kriminaalasja ning süüaluse eripära arvestades jätvavad prokuratuurile ning kohtule laia diskretsiooniõiguse õiglase ja mõjusa karistuse määramisel.

Esimene, teoreetiline osa näitas, et kuigi Eesti karistuspoliitika on ajalooliselt suunatud vangistusele, siis üritatakse tulevikuplaanides vangistuse osakaalu jõuliselt vähendada. Magistritöö teoreetiline osa kinnitas, et § 424 seadusandlik alus annab prokuratuurile ning kohtutele väga laia diskretsiooniõiguse karistuse liigi ja määra osas ning võimaldab rakendada oma iseloomult väga eriilmelisi karistusi.

Teises peatükis analüüsiti Tartu maakohtu kohtulahendeid §-de 424 lg 1 ning 424 lg 2 vallas ning Lõuna Ringkonnaprokuratuuri poolt KrMS § 202 alusel rakendatud oportuuniteediprintsiipi perioodil 1.4.2018 – 31.12.2019. Kvantitatiivse analüüsi tulemused väljendusid statistiliste näitajatena.

Empiirilise analüüsi tulemustest oli mõneti üllatav kohaldatud kokkuleppemenetluste nõnda suur protsentuaalne osakaal. Nimelt rakendati 798 valimis olevast kriminaalasjast 97% kokkuleppemenetlust. Sellised arvud näitavad, et kui harilikult on peetud kohtunike põhilisteks õiguspraktika kujundajateks, siis joores juhtimise kuritegudes on suur roll ka prokuröridel. Prokuröride rolli olulisust kinnitab ka otstarbekuse printsiibi rakendamise hulk – nimelt lõpetati kriminaalasi otstarbekuse printsiibi alusel ligikaudu kolmandikus § 424 lg 1 kuritegudes.

Kohtupraktika analüüs näitas, et rahalist karistust rakendatakse joores juhtimise puhul põhikaristusena võrdlemisi vähe ning kõige enimkasutatav karistus on tingimisi vangistus koos käitumiskontrolli kohaldamisega. Tingimisi vangistust, kas koos šokivangistusega või jättes vangistuse täielikult kohaldamata, kasutati ligi 80% kohtulahendite puhul. Kusjuures tingimisi vangistust koos käitumiskontrolliga kohaldati ligikaudu kaks korda enam, kui klassikalist tingimisi vangistust § 73 mõistes. Magistritöö autori hinnangul võib selline lähenemine olla tõhus meede joores juhtimise vähendamisel. Nimelt võimaldab käitumiskontrolliga tingimisi vangistus kohaldada süüaluse suhtes alkoholi tarvitamise vastaseid meetmeid alkoholi tarvitamise keelu, sotsiaalprogrammide, alkoholismivastase ravi

ning vereanalüüside andmise kohustuslikkuse näol. Nimelt leiti magistritöös, et väga suur osal joobes juhtimise toime pannud isikutest kuritarvitavad alkoholi, mistõttu ei piisa vaid nende karistamiseks, vaid vaja on tegeleda ka probleemi algpõhjuse, alkoholi kuritarvitamisega. Sotsiaalprogrammid ning alkoholismivastane ravi on nii Eesti kui välismaa näidete põhjal efektiivne meede, alkoholikeeld aitab aga kaasa mõjutusvahendite efektiivsuse tõstmisele.

Vabaduskaotuslikke karistusi rakendati 261 korda ehk ligikaudu kolmandikele süüdimõistetutele ning keskmise reaalse vangistuse pikkus oli 4,7 kuud. Ligikaudu 65% vabaduskaotuslikest karistustest on šokivangistused ehk karistused, mil reaalse vangistuse pikkus jääb alla 90 päeva. Šokivangistusest pikemaid vabaduskaotuslikke karistusi määrati võrdlemisi vähe, 11,5% kõikidest karistustest ning seda eelkõige olukorras, kus süüalusel isikul oli varasematest õigusrikkumistest kehtiv katseaeg. Samuti on Tartu Maakohtu kohtumajade piirkonnas harv üldkasuliku töö rakendamine. Ainult 5.3% kõikidest kohtulahenditest asendati vangistus üldkasuliku töö tegemisega.

Suur osa empiirilise osa analüüsist keskendus tingimisi vangistusega rakendatud käitumiskontrolli nõutele. Analüüsist nähtus, et alkoholi tarvitamise keeldu rakendati kõikidest kohtulahenditest ligikaudu pooltes ning tervelt 80% isikutest, kellele kohaldati käitumiskontrolli kontrollnõudeid. Osalemine sotsiaalprogrammis või alkoholivastases ravis määrati kohustuseks ligikaudu pooltele § 424 alusel süüdi mõistetud isikutele. Kõige värskemalt praktiseerima hakatud meedet ehk kohustust anda täiendavaid vereproove kinnitamaks alkoholi tarbimise vähenemist, rakendati vaid 4% kohtulahenditest, kui on tervitatav, et kuuest kohtumajast viis olid uudse meetme positiivselt vastu võtnud ning seda ka kohtuotsustest rakendanud.

Otstarbekuse printsiibi alusel lõpetatud kriminaalasjade analüüs pakkus magistritöö autori arvates palju uutset informatsiooni oportuuniteedi kohaldamise kohta § 424 süütegudes. Selgus, et Tartu kohtumajas otstarbekuse printsiibi alusel lõpetatud kriminaalasjades määratakse kontrollnõudeid isegi enam kui isikutele, kelle osas süüdimõiste kohtuotsus tehti. Nimelt kohustati kõiki süüaluseid, kelle puhul § 424 lg 1 kriminaalasi otstarbekuse printsiibi alusel lõpetatakse, osalema sotsiaalprogrammis, alluma alkoholismivastasele ravile ning läbima korduva veremarkerite analüüsi. Analüüsitav andmestik andis ülevaate ajaraamist sotsiaalprogrammi või alkoholismivastase ravi ootamiseks. Selgus, et keskmiselt algavad sotsiaalprogramm ning alkoholismivastane ravi ligikaudu 6 kuud kriminaalmenetluse lõpetamisest ning umbes 7-8 kuud süüteo toimepanemisest. Magistritöö autori hinnangul on antud ajavahemik liiga pikk ning lühem periood kuriteo toimepanemise ning mõjutusvahendite alguse vahel tagaks efektiivsema ravitulemuse.

Isikutest, kelle suhtes kriminaalmenetlus oportuuniteediga lõpetati pani uue kuriteo toime ligikaudu 10% õigusrikkujatest ning 10% ei pidanud kinni käitumiskontrolli nõuetest. Mõjutusvahendite efektiivsuse analüüs näitas, et oportuuniteedi korras kohaldatud kohustusliku sotsiaalprogrammi ning alkoholismivastase ravi läbisid edukalt 86,1% käitumiskontrollile kohustatud õigusrikkujatest. See tähendab, et õigusrikkujad läbisid edukalt nii sotsiaalprogrammi kui ka alkoholismivastase ravi ning nende vereanalüüsid näitasid alkoholi tarvitamise vähenemist. Magistritöö autori hinnangul nähtub vereanalüüside andmestikku hinnates, et vereproovide andmine on sobiv meede alkoholtarbimise jälgimiseks ning selle rakendamine on vägagi tervitatav. Retsidiivsuse hindamiseks on lõplikeks järeldusteks kindlasti vara, sest periood uue kuriteo toimepanemiseks on magistritöö avaldamise hetkeks väga lühike, vastavalt üks kuni kaks aastat, kuid esialgsed tulemused on paljulubavad. Magistritöö autori hinnangul tuleks kontrollmeetmete sagedast rakendamist kindlasti jätkata.

Tartu Maakohtu kohtumajades rakendatud karistuste võrdlus kinnitas magistritöö autori hüpoteesi § 424 karistus- ja mõjutusmeetmete eripäradest. Empiirilisest uuringust selgus, et kuigi kõik Tartu Maakohtu kohtumajad lähtuvad Eesti karistusõigusest ning § 424 objektiivne ning subjektiivne koosseis on kõikide kohtumajade jaoks sama, siis on kohtumajade lõikes karistus- ja mõjutusmeetmete rakendamisel teatavaid erisusi. Näiteks kohaldatakse Jõgeva kohtumajas rahalisi karistusi Tartu Maakohtu keskmisest enam kui neli korda rohkem ning pikemad on keskmine reaalse vangistuse kestus. Või et kohustuslike vereanalüüside kasutamisel mõjutusvahendina on eriti aktiivne Põlva kohtumaja, kus vereanalüüsidele suunatakse keskmisest enam kui neli korda sagedamini. Magistritöö autori hinnangul näitavad sellised tulemused prokuröride ja kohtute diskretsiooniõiguse võidukäiku.

Põhjuseid joobes juhtimiseks on väga erinevaid, alustades enesetunde väärast hindamisest ning sõprade poolt põhjustatud survest ning lõpetades alkoholsõltuvusega, mis ei võimalda adekvaatselt hinnata oma käitumist. Ainult individuaalselt lähenetud karistus- ja mõjutusmeetmed annavad võimaluse joobes juhtimise probleemiga veel efektiivsemalt tegeleda ning joobes juhtide hulka liikluses vähendada. Samas tõstatub küsimus prokuratuuri ühtses eesmärgis. Nimel näitavad karistus- ja mõjutusmäärade nõnda suured erinevused ühe Ringkonnaprokuratuuri siseselt, olukorras kus 97% kohtuasjadest lahendatakse kokkuleppemenetluses, et prokuratuuris puudub ühtne arusaam, kuidas õigusrikkujaid karistada. Magistritöö autori hinnangul moodustab väga suures osa joobes juhtimise ennetamisel ühiskonna ning õiguskaitseorganite hoiak. Potentsiaalne õigusrikkuja peab teadma, kuidas ta joobes juhtimise korral oma tegude eest vastutab. Jah, muidugi moodustub

õiglane karistus iga üksikasja arvestades ning magistritöö autori sõnul ei tohiks karistuste ning mõjutusmeetmete määramine muutuda robotlikuks, kuid prokuratuuri siseselt oleks vaja kindlamat suunda ning juhust konkreetsete mõjutusmeetmete rakendamise osas.

Magistritöö kolmas peatükk keskendus muudatusettepanekutele. Töö autor leidis, et palju poolehoidu saanud ettepanek seaduse karmistamiseks, näiteks esmarikkujatele määratud minimaalselt aastane vangistus ei ole efektiivne meede joores juhtimise vähendamisel. Selliste muudatuste tegemine vähendab prokuratuuri ja kohtute diskretsiooniõigust ning joores juhtimise vähendamine on ainult hüpoteetiline. Ka justiitsministeeriumi uuringud on kinnitanud, et karistusmäära alammäära tõstmine ei mõjutanud oluliselt joores juhtide retsidiivsust. Töö autori hinnangul tuleks joores juhtide vähendamiseks karistuste karmistamise asemel keskenduda tehniliste lahenduste arendamisele. Kaaluda võiks kohustusliku alkoholiku kasutuselevõttu, milleks praegu Eesti seadusandlus võimalust ei anna. Üheks efektiivseks võimaluseks alkoholi tarvitamise keelu kontrollimisel oleks kahtlemata elektroonilise järelevalve seadmete kasutuselevõtt, milleks on isegi seaduslik raamistik loodud, kuid seadmete ostmine on jäänud eelarveliste probleemide taha. Praegusel hetkel on kriminaalhooldajad olukorras, kus ligi pooltele § 424 süüalustele rakendatakse kohtuotsusena alkoholi tarvitamise keeldu, kuid puuduvad reaalselt rakendavat praktilised meetmed alkoholi keelu kontrollimiseks.

ABSTRACT

Punitive measures and sanctions on the implementation of § 424 of Penal Code

Ingmar Laas

The § 424 of Penal Code – driving of power-driven vehicle, off-road vehicle or a tram in a state of intoxication – criminalizes all drunk driving in a state of intoxication, i.e the alcohol content in one gram of the driver's blood is no less than 1.50 milligrams or the alcohol content in the breath exhaled by the driver is 0.75 milligrams or more in one litre of breath. The § 424 of Penal Code also applies if the alcohol content in the breath exhaled by the driver is 0.25 milligrams or more in one litre of breath and there are externally perceptible disturbed or changed bodily or mental functions and reactions due to which the driver is evidently not able to drive a vehicle with due firmness required in traffic.

Driving in a state of toxication is a without a doubt a problem that needs to be accessed. In 2019 2703 drunk drivers were sanctioned with a criminal offence for driving a vehicle under the influence. 635 of them were repeat criminal offenders. It is estimated that there are around 1000 – 4000 drunk drivers driving in Estonia every single day, but only around 1-2% of the offenders are caught and punished. The § 424 of Penal Code was amended on 1.11.2017 with the aim to further decrease drunk driving in Estonia. The sanctions were toughened and shock imprisonment was made mandatory to repeat criminal offenders. At the beginning of 2020, after two women and an infant died in a crash in Saaremaa, further toughening of the measures and sanctions of § 424 of Penal Code were suggested by the politicians.

The aim of the Masters thesis is to thoroughly analyse the punitive measures and sanctions to compare the theoretical side of the measures to the actual imposed punitive measures and sanctions in order the further decrease drunk driving in Estonia. The thesis uses Tartu County Court and its courthouses as an example of the imposed punishments. The author of the thesis believes that instead of once again increasing the imposed sanctions of drunk driving, we first must understand how the courthouses implement the current § 424 of Penal Code. The master thesis consists of a theoretical analysis and an empirical research and is written in three big chapters.

The first chapter – theoretical analysis – aims to give the reader a thorough overview of the § 424 of Penal Code, of its sanctions and functions. The chapter focuses on monetary

punishment, both conditional and actual imprisonment and on Community Service. In addition to the punitive sanctions, other punitive measures that are important in the rehabilitation of the drunk driver are analysed as well. These consist of prohibiting alcohol consumption, undergoing a prescribed medical treatment, participating in social programmes and taking part in mandatory blood testing to identify alcohol consumption.

The second chapter consists of an empirical research in which all court judgements of Tartu County Court of § 424 of Penal Code in the period of 1.4.2018 – 31.12.2019 are analysed. Tartu County Court covers 6 courthouses in Jõgeva, Põlva, Valga, Tartu, Viljandi and Võru. In addition to the court judgements, termination of criminal proceedings by the Southern District Prosecutor's Office in case of lack of public interest in proceedings and negligible guilt of the same timeframe are also analysed. The quantitative analysis results in different statistical indicators.

It turned out that 97% of the total of 798 court judgements in Tartu County Court on the implementation of § 424 of Penal Code were made as settlement procedures. In settlement procedure a court may deal with a criminal matter by a settlement procedure at the request of the accused or the Prosecutor's Office, if both sides agree on it. This also means that the accused and Prosecutor's Office agree on certain punitive measures themselves and the Court simply either agrees with the punitive methods or does not accept the agreement. Such a large percentage of settlement procedures shows that the Prosecutor's Office is as important as the Court in the implementation of legal practice of § 424 of Penal Code. This importance is further confirmed by the number of terminated criminal proceedings by the Southern District Prosecutor's Office – close to a third of non-repeat criminal offenders were assigned their punitive measures without an actual court judgement by agreeing on punitive measures and sanctions with the termination of the criminal proceeding.

The analysis of the court judgements showed that while theoretically, monetary punishment is a valid punitive measure, it is rarely used in practice. The most often sentenced punitive measure was a probation on imprisonment with subjection of offender to supervision of conduct. Probation, either with mandatory shock imprisonment or without it was used in close to 80% of all court judgements. The author of the thesis found surprising that probation with the supervision of conduct was close to two times more popular than probation without the supervision of conduct. The author believes that supervision of conduct could be an effective measure of reducing drunk driving because it approaches the punishment from a different side. Instead of punishing the offender with imprisonment, supervision of conduct offers ways to treat the overuse of alcohol by the accusers. The thesis showed that most of the drunk

drivers are either overusing alcohol or alcohol addicts. Research has found that these problems are not solved by imprisonment and therefore supervision of conduct with mandatory social programmes and a prescribed medical treatment could be the solution.

Close to one third of the accused had to spend atleast some days in actual imprisonment. The average length of the actual imprisonment was 4.7 months and 65% of the custodial sentences were shock imprisonments which means two thirds of the accused had to spend less than 90 days in actual imprisonment. Custodial sentences longer than 90 days were applied in 11.5% of the court judgements, mostly on the accused on a probation period. Only 5.3% of all the court judgements had imprisonment substituted with Community Service.

A large portion of the empirical analysis was focused on the supervisory requirements of supervision of conduct. The analysis showed that alcohol consumption was prohibited in almost half the court judgements and in 80% of the judgements where supervision of conduct was applied. Participating in a social programme or undergoing a prescribed medical treatment was made mandatory in half of the court judgements, while taking part in mandatory blood testing to identify alcohol consumption was applied in only 4% of the judgements. These numbers were compared to the accused whose criminal proceeding were terminated by Prosecutor's Office. The results were surprising - thesis showed that more supervisory requirements were applied by terminating the criminal proceeding than by actual court judgements. Every persona, whose criminal proceeding was terminated according to § 202 of the Code of Criminal Procedure had taken up mandatory medical treatment, a social program, and mandatory blood testing to identify alcohol consumption. This means that, while the accused whose criminal proceeding were terminated were not sentenced guilty and were not entered to the criminal records database, the potential punitive sanction of mandatory treatment could have been tougher. The analysis showed that mandatory medical treatment and social programs start on average 7-8 months after the crime had been committed. The author of the thesis believes that shortening that delay will have good effects on the effectiveness of the supervisory requirements.

10% of the accused whose criminal proceeding were terminated committed a new crime and 10% did not follow the supervisory requirements and therefore the criminal proceedings were restarted. Analysis on the effectiveness of terminating criminal proceedings with an addition of supervisory requirements showed that 86,1% successfully passed all supervisory requirements which means that they had successfully finished their medical treatment and social program and their blood tests showed reduction in alcohol consumption. The author of the thesis believes the analysis of the termination of criminal proceedings according to § 202

of the Code of Criminal Procedure showed that blood testing as a control method to reduce alcohol consumption is a valid method and it should be used more often in court judgements. While it is early to make observations of the effectiveness of termination of criminal proceedings compared to the court judgements, current numbers show that termination of criminal proceedings with an addition of supervisory requirements could be a way to save funds on prosecution while receiving similar outcomes.

In addition to general statistical indicators the thesis also compared the punitive sanctions and measures of implementing § 424 of Penal Code between the six courthouses of Tartu County Court. While all courthouses apply the same law, the applied punitive methods and sanctions were greatly different. For example Jõgeva courthouse of Tartu County Court implements monetary sanctions almost 4 times more often than the average and Põlva courthouse of Tartu County Court sanctions mandatory blood tests close to 4 times as often as others. The author believes that as long as the reasons for drunk driving are different for each persona, the punitive methods and sanctions have to be as well. It is accepted and even suggested that each judge and each prosecutor implements the sanctions that he or she finds suitable to the accused and therefore there will always be some differences in the implemented punitive measures and sanctions. Then again, the author believes that since 97% of all court judgements in Tartu County Court on the implementation of § 424 of Penal Code were made as a settlement procedure under the Southern District Prosecutor's Office, there has to be a better conception and understanding of the implementation of punitive methods and sanctions within the Prosecutor's Office. A big part of preventing driving in a state of intoxication is sending a clear-cut message to the public and to the potential criminals. If the punitive measures greatly different from each other within a single district of the Prosecutor's Office, that very same message is not sent.

The third chapter focuses on potential amendments that the autor of the thesis finds suitable to reduce driving in a state of intoxication. The author found that while toughening the punitive methods and sanctions in order to reduce drunk driving is a popular choice between the politicians, it is not an effective way to further decrease drunk driving and that has been proven by researches conducted by the Estonian Ministry of Justice. The author found that an effective way to reduce driving in a state of intoxication is to implement car interlock systems that have been proven to be effective in many different countries. Currently, the legislation of Estonia does not accept car interlock systems as potential punitive methods and the author believes that this should be changed. The thesis showed that another effective method to reduce drunk driving is to use electronic devices in order to monitor alcohol consumption and

to guarantee that prohibition of drinking alcohol is fulfilled. While the legislation of implementating such devices is already done, not a single one has been purchased and used.

19.04.2020

Ingmar Laas

KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU

Kasutatud kirjandus

1. A. Ahven, A. Roots, M-L. Sööt. Retsidiivsus Eestis 2017. Justiitsministeerium: 2018. Saadaval veebis:
https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/retsidiivsuseestis_2017.pdf
2. A. Ahven. Joobes sõidukijuhtimise analüüs: nähtuse ulatus, karistuspraktika ja retsidiivsus. Justiitsministeerium: 2015. Saadaval veebis:
https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/joobes_juhtimise_analuus.pdf
3. A. Ahven. Üldkasuliku töö tulemuslikkuse parandamise võimalustest. Justiitsministeerium: 2012. Saadaval veebis:
https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/uldkasuliku_too_tulemuslikkuse_parandamise_voimalustest_justiitsministeerium_2012.pdf
4. A. Parksepp. Trend karistamiselt abistamisele. Purjus juhid saadetakse kongi asemel ravile. Eesti Päevaleht. Saadaval veebis: <https://epl.delfi.ee/eesti/trend-karistamiselt-abistamisele-purjus-juhid-saadetakse-kongi-ase- mel-ravile?id=85288177>
5. Alkoinfo.ee Mõõdukas alkoholi tarbimine. Saadaval veebis:
<https://alkoinfo.ee/et/moodukas/moodukuse-piires/moodukas-alkoholi-tarvitamine/>
6. Alkoluku kasutamine vähendamaks sõiduki juhtumist alkoholi mõju all. Teiste riikide kogemused. Maanteeamet 2017. Saadaval veebis:
https://www.mnt.ee/sites/default/files/survey/alkoluku_kasutamisest_ulevaade_loppversioon.pdf
7. Autoeksperdi blogi. Geenius.ee. Saadaval veebis:
<https://auto.geenius.ee/blogi/autoeksperdi-blogi/hea-teada-mis-pohimottel-toimib-alkolukk/>
8. Council of Europe Annual Penal Statistics: SPACE I – 2018. Saadaval veebis:
http://wp.unil.ch/space/files/2019/06/FinalReportSPACEI2018_190611-1.pdf
9. E. Ellermaa. Ministeeriumid kavandavad seadusemuudatusi joobes juhtide vähendamiseks. ERR. Saadaval veebis: <https://www.err.ee/1024267/ministeeriumid-kavandavad-seadusemuudatusi-joobes-juhtimise-vahendamiseks>

10. E. Kergandberg, P. Pikamäe. Kriminaalmenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2012.
11. Eesti Statistikaamet. Keskmise brutopuupalk. Saadaval veebis: <https://www.stat.ee/stat-keskmise-brutokuupalk>
12. Euroopa Komisjon. Mobility and transport, road safety. Saadaval veebis: https://ec.europa.eu/transport/road_safety/specialist/knowledge/esave/esafety_measures_known_safety_effects/alcolocks_en
13. European Transport Safety Council. Alcohol interlocks and drink driving rehabilitation in the European Union. Saadaval veebis: https://etsc.eu/wp-content/uploads/2016_12_alcohol_interlock_guidelines_final.pdf
14. European Transport Safety Council. Lithuania: alcohol interlock programme launching in January. Saadaval veebis: <https://etsc.eu/lithuania-alcohol-interlock-programme-launching-in-january/>
15. F. Sloomans, H. Martensen, L. Kluppels, U. Meesmann. Rehabilitation courses as alternative measure for drunk driving offenders. Saadaval veebis: https://www.roadsafety-dss.eu/assets/data/pdf/synopses/Rehabilitation_courses_as_alternative_measure_for_drunk_driving_offenders_13062017_pending_approval.pdf
16. G. Beltadze, S. Punamäe. Madison süüdistab Vaherit vana asja kinni määsimises. Postimees.ee. Saadaval veebis: <https://www.postimees.ee/6754469/madison-suudistab-vaherit-vana-asja-kinni-matsimises>
17. Gammaglutamüüli transferaas. Synlab.ee. Saadaval veebis: <https://synlab.ee/arstile/laboriteatmik/tulemuste-interpretatsioonid/kliinilise-keemia-uuringud/gamma-glutamuuli-transferaas-fs-ggt/>
18. G. Palgi. Justiitsministeerium: Joobes juhid põhjustavad aastas 2700 kuritegu. Delfi. Saadaval veebis: <https://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/justiitsministeerium-joobes-juhid-pohjustavad-aastas-2700-kuritegu?id=88637987>
19. I. Sirk. Advokatuur.ee. Saadaval veebis: <https://www.advokatuur.ee/est/blogi.n/vandeadvokaat-indrek-sirk-automaatne-okivangistus-ei-lahenda-joobes-autojuhtimise-probleemi>
20. J. Hietala, H. Koivisto jt. Comparison of the combined marker GGT-CDT and the conventional laboratory markers of alcohol abuse in heavy drinkers, moderate drinkers and abstainers. 2006. Saadaval veebis: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/16799164>

21. J. Salla, L-M Kadaksoo, Karistuspraktika joores juhtimise kuritegudes. Justiitsministeerium, 2016, lk 1. Saadaval veebis:
https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/karsuss_424_karistuspraktika_2016_avalik.pdf
22. J. Sootak. Karistusõiguse üldosa. Tallinn: Juura 2018
23. Justiitsministeerium. Saadaval veebis:
<https://www.just.ee/et/uudised/justiitsministeerium-tahab-vahendada-korduvaid-joobes-juhtimisi>
24. K. Kiudorf. Korduvkurjategijatele mõistetavate karmimate karistuste mõju kuritegevuse karistusseadustiku § 424 näitel Tartu Maakohtu Tartu kohtumaja piirkonnas. Magistritöö 2017. Saadaval veebis:
http://dSPACE.ut.ee/bitstream/handle/10062/57136/kiudorf_ken.pdf
25. K. Raal, G. Palgi. Õnnetus hüüdis tulles. Saaremaal tapva avarii põhjustaja on purjuspäi rooli keeranud mitmes riigis, koduküla elanikud kutsusid mehele korduvalt politsei. Delfi.ee. Saadaval veebis:
<https://www.delfi.ee/news/paevauudised/krimi/onnetus-huudis-tulles-saaremaal-tapva-avarii-pohjustaja-on-purjuspai-rooli-keeranud-mitmes-riigis-kodukula-elanikud-kutsusid-mehele-korduvalt-politsei?id=88626137>
26. K. Reisebuk, H. Mihelson. Ei mingit kinnimätsimist: Hannes Rumu juhtum on prokuratuuri tavapraktika. Postimees. Saadaval veebis:
<https://www.postimees.ee/6755117/ei-mingit-kinnimatsimist-hannes-rummu-juhtum-on-prokuratuuri-tavapraktika>
27. Kainem ja tervem Eesti. Sotsiaalministeerium: 2015. Saadaval veebis:
https://www.tai.ee/images/KTE/tat_alko.pdf
28. Kriminaalmenetlus. Kohus.ee. Saadaval veebis: <https://www.kohus.ee/et/kohtuasjade-menetlused/kriminaalmenetlus>
29. Kriminaalpoliitika arengusuunad. Saadaval veebis:
<https://www.just.ee/et/kriminaalpoliitika-arengusuunad>
30. L. Madise, P. Pikamäe, J. Sootak. Vangistusseadus. kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2009.
31. L. Velsker. Tänesest kehtib teist korda vahele jäänud roolijoodikutele kohustuslik šokivangistus. Postimees.ee. Saadaval veebis:
<https://www.postimees.ee/4296217/tanasesest-kehtib-teist-korda-vahele-jaanud-roolijoodikutele-kohustuslik-sokivangistus>

32. Lavly Perling, riigi peaprokurör. Riigi peaprokuröri juhised KrMS § 202-203 kohaldamise kohta. Prokuratuur: Tallinn, 01.09.2016. Saadaval veebis: https://www.prokuratuur.ee/sites/www.prokuratuur.ee/files/elfinder/article_files/oportuniteedijuhised_alates_01.09.2016_muudetud_31.08.2017.pdf
33. Liikluspsühholoogiline järelkoolitusprogramm KOJU. Maanteeamet, lk 1. Saadaval veebis: https://www.mnt.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/jarelkoolitusprogramm_koju.pdf
34. Maanteeamet. Juhtimisõiguse äravõtmine, kehtetuks tunnistamine ja taastamine. Saadaval veebis: <https://www.mnt.ee/et/liikleja/juhiluba-ja-juhtimisoigus/juhtimisoiguse-kategooriad-ja-tingimused/juhtimisoiguse>
35. M. Ots. Riik kaalub roolijoodikutega võitlemiseks nende tervisetõendite tühistamist. Err. Saadaval veebis: <https://www.err.ee/1065960/riik-kaalub-roolijoodikutega-voitlemiseks-nende-terviseoendite-tuhistamist>
36. M. Riik. Justiitsministeeriumi asekanter: kriminaalses joobes juhtide arv pole kahe aasta jooksul langenud. Õhtuleht.ee. Saadaval veebis: <https://www.oh tuleht.ee/989168/justiitsministeeriumi-asekanter-kriminaalses-joobes-juhtide-arv-pole-kahe-aasta-jooksul-langenud>
37. N. Niitra. Tartu prokurör kupatab korduvroolijoodikud trellide taha. Postimees.ee. Saadaval veebis: <https://leht.postimees.ee/3813467/tartu-prokuroer-kupatab-korduvroolijoodikud-trellide-taha>
38. O. Kund, A. Põld. Riik plaanib roolijoodikutele uusi karistusi. Postimees. Saadaval veebis: <https://leht.postimees.ee/6880372/riik-plaanib-roolijoodikutele-uusi-karistusi>
39. Olulised terminid kriminaalmenetluses. Kohus.ee. Saadaval veebis: <https://www.kohus.ee/et/kohtuasjade-menetlused/kriminaalmenetlus>
40. P. Pikamäe, J. Sootak. Karistusseadustik: Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2015.
41. R. Aeg. Raivo Aeg: alkoholikud autodes kohustuslikuks. Saartehaal.postimees.ee. Saadaval veebis: <https://saartehaal.postimees.ee/6871618/raivo-aeg-alkolikud-autodes-kohustuslikuks>
42. R. Kiris, P. Pikamäe, J. Sootak. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Juura 2017
43. R. Kundla. Märtsist vahetub elektroonilise järelevalve seadmete pakkuja. Err.ee. Saadaval veebis: <https://www.err.ee/910881/martsist-vahetub-elektroonilise-jarelevalve-seadmete-pakkuja>
44. Ravi. Terviseinfo.ee. Saadaval veebis: <https://terviseinfo.ee/et/valdkonnad/alkohol/kainem-ja-tervem-eesi/aravi>

45. Riigi Teataja. Kohtulahendite otsingumootor. Saadaval veebis: https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/koik_menetlused.html
46. Süsivesikdefitsiitne transferrin. Synlab.ee. Saadaval veebis: <https://synlab.ee/arstile/laboriteatmik/tulemuste-interpretatsioonid/kliinilise-keemia-uuringud/susivesikdefitsiitne-transferrin-seerumis-s-cdt/>
47. T. Jaakson. Reinsalu hinnangul ei ole roolijoodikute praegused karistused piisavad. ERR. Saadaval veebis: <https://www.err.ee/1024267/ministeeriumid-kavandavad-seadusemuudatusi-joobes-juhtimise-vahendamiseks>
48. T. Kaukvere. Minister kipub kohtumõistja rolli. Postimees.ee. Saadaval veebis: <https://www.postimees.ee/3975211/minister-kipub-kohtumõistja-rolli>
49. Vangistuse kulud. Vangla.ee. Saadaval veebis: <https://www.vangla.ee/et/uudised-ja-arvud/vangistuse-kulud>
50. Õiguskomisjon. Õiguskomisjon toetas ohustusliku šokivangistuse eelnõu muutmist. Saadaval veebis: <https://www.riigikogu.ee/pressiteated/oiguskomisjon-et-et/oiguskomisjon-toetas-kohustusliku-sokivangistuse-eelnou-muutmist/>
51. Turu-uuringute AS. Sõiduki juhtimine joobes, väsimusseisundis ja sõidukiiruse valik. 09/2019. Saadaval veebis: https://www.mnt.ee/sites/default/files/survey/soiduki_juhtimine_joobes_vasinult_ja_soidukiiruse_valik_09-2017_aruanne.pdf

Kasutatud õigusaktid ja seletuskirjad

52. Karistusseadustik RT I, 26.6.2017, 8
53. Karistusregistri seadus - RT I, 13.3.2019, 76
54. Karistusseadustik - RT I, 28.2.2020, 5
55. Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus (suhtumise karmistamine joobes juhtimisse) 328 SE seletuskiri. Saadaval veebis: [https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6548ce0b-43f4-49a7-b670-e984917fae72/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20\(suhtumise%20karmistamine%20s%C3%B5iduki%20joobes%20juhtimisse\)](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6548ce0b-43f4-49a7-b670-e984917fae72/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20(suhtumise%20karmistamine%20s%C3%B5iduki%20joobes%20juhtimisse))
56. Keskmise päevasissetuleku arvutamise, keskmisest päevasissetulekust mahaarvamiste tegemise, elatustaseme väljaselgitamise ning keskmise päevasissetuleku arvutamiseks ja elatustaseme väljaselgitamiseks vajalike andmete väljanõudmise, esitamise ja vormistamise kord. RT I 21.5.2013

57. Kriminaalhooldusseadus - RT I, 20.12.2019, 6
58. Kriminaalmenetluse seadustik - RT I, 20.12.2019, 8
59. Kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030, seletuskiri. Justiitsministeerium: 2018, lk 16. Saadaval veebis:
https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/kriminaalpoliitika_pohialused_2030_seletuskiri.pdf
60. Vangistusseadus - RT I, 20.12.2019, 9

Kasutatud kohtulahendid

61. RK 3-1-1-84-03 p 7
62. RKKK 3-1-1-116-12 p 11.
63. RKKK 3-1-1-12-05 p 10
64. RKKK 3-1-1-85-04 p 16.
65. RKKK 3-1-1-99-06 p 21.
66. RKKKo 3-1-1-26-03, p 5.
67. RKÜK 3-1-1-37-07 p 21.

Lühendite selgitused

KarS – karistusseadustik

KrMS – kriminaalmenetluse seadustik

VangS - vangistusseadus

KarRS – karistusregistri seadus

KrHS - kriminaalhooldusseadus

RKKKo – Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus

RKÜK – Riigikohtu üldkogu

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Ingmar Laas (15.09.1994),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Karistus- ja mõjutusmeetmed Karistusseadustik § 424 rakendamisel“, mille juhendajad on prof. Jaan Sootak ja MA Toomas Liiva,
 - 1.1 reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
 - 1.2 üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktides 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Tartus, 28.4.2020